

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(1950–1960) TÜRKİYE’DE DEMOKRAT PARTİ
DÖNEMİ GÜVENLİK POLİTİKALARI

REYHAN BAYSAL
04716013

Tezin enstitüye verildiği tarih:

Tezin savunulduğu tarih:

Tez oybirliği /oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan	Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı:			
Jüri Üyeleri:			

İSTANBUL
TEMMUZ 2007

ÖZ
**(1950–1960) TÜRKİYE’DE DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ GÜVENLİK
POLİTİKALARI**

Reyhan BAYSAL
Temmuz, 2007

Bu çalışmanın amacı 1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti hükümetleri döneminde Milli Savunma Bakanlığı bütçe görüşmelerinde tartışılan konuların çözümlenmesidir. Görüşmeler Bakanlığın bütçe gereksinimlerini gözden geçirmenin yanı sıra, ulusal güvenliği ilgilendiren karar ve uygulamaların tartışılmasına da olanak tanımakta, dönemin güvenlik algılamalarının kavranması bakımından anlamlı ipuçları sunmaktadır. İlgili yazına bakıldığında MSB bütçe görüşmelerinin tartışılmaksızın onaylandığı değerlendirilmesi ile karşılaşılmaktadır. Bu değerlendirme en azından ilgili dönemde izlenen görüşmeler açısından geçerli değildir. Ellili yıllar içinde yapılan görüşmeler, çok partili hayata geçişin ilk on yılında Türkiye'nin siyasal yaşamında görülen canlılıkla uyumlu bir çeşitlilik ve yoğunluk sergilemektedir. Söylem analizi uygulanarak yapılan çalışmada MSB bütçe görüşmeleri sırasında Türk Silahlı Kuvvetlerini ilgilendiren teknik konuların yanı sıra, ulusal güvenlik politikasına ilişkin genel eleştirilerle de karşılaşılmış, ancak Bakanlık bütçesiyle ilgili mali içerikli değerlendirmelerin sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Milli Savunma Bakanlığı, Demokrat Parti, Bütçe Görüşmeleri, Ulusal Güvenlik, 1950–1960, Söylem Analizi.

ABSTRACT

(1950-1960) THE SECURITY POLICIES OF THE DEMOCRAT PARTY PERIOD IN TURKEY

Reyhan BAYSAL
July, 2007

This study, based on discourse analysis, aims to analyze the issues raised during the parliamentary debates of the National Defense Ministry's budget under Democrat Party governments that remained in power throughout the 1950s. Not only are the debates significant to evaluate the Ministry's budgetary requirements, but to comprehend security perceptions prevailed the period under review. In the related literature, it is commonplace to conclude that the parliaments have always ratified NDM's budgets with no critical evaluation. However, this conclusion seems not to fit in the debates of the period that the present study covers. The diversity and intensity of the debates reveal another story, which is in conformity with the lively political atmosphere that remained in effect during the first decade of multi-party politics in Turkey. The speeches delivered in the parliament addressed wide range of matters including technical ones concerning Turkish Armed Forces alongside critical overviews as regards the issues of national security. In the meantime, the study also revealed that the debates failed to address financial aspects of the Ministry's budget.

Key Words : National Defense Ministry, Democrat Party, Budget Speeches, National Security, 1950–1960, Discourse Analysis.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Türkiye’de çok partili siyasi hayata geçişin ilk uygulaması olan Demokrat Parti döneminde (1950–1960) ulusal güvenlik politikalarının oluşum süreci değerlendirilmeye ve bu dönemin ulusal güvenlik politikalarının belirlenmesinde askeri ya da sivil güçlerden hangisinin daha bariz etkisi olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma, esas olarak söylem analizine dayandırılmıştır. Birincil kaynaklar olarak ellili yıllar boyunca Milli Müdafaa Vekâleti bütçe görüşmeleri incelenerek dönemin gazetelerinde güvenlik konusundaki yazılar taranmış ve Demokrat Parti dönemini değerlendiren kitaplardan faydalanılmaya çalışılmıştır. Geçmişten günümüze Türkiye’de hâkim görüş, Türk Silahlı Kuvvetlerinin güvenlik politikalarının oluşumunda en belirleyici organ olduğu ve Milli Müdafaa Vekâleti bütçe görüşmelerinde çok genel ve usulen yapılan konuşmalar dışında Türkiye’nin güvenlik politikalarının değerlendirilmediğidir. Bu çalışma süreci sonucunda, bu hâkim görüşün aksine, ellili yıllar boyunca Milli Müdafaa Vekâleti bütçe görüşmelerinde yapılan konuşmalarda çok çeşitli konuların ele alındığı ve bu dönem boyunca ulusal güvenlik politikalarının belirlenmesinde uluslararası konjektürün de etkisiyle en etkili gücün hükümet olduğu söylenebilir. Buna ek olarak, Demokrat Parti hükümetinin güvenlik politikalarını belirlerken, büyük halk desteğinin verdiği gücü arkasına alarak hareket ettiği ve bunu yaparken de Türkiye’de Osmanlı geleneğinden gücünü alan ve günümüze kadar bu durumu sürdüren Türk Silahlı Kuvvetlerinin gücünü çok fazla önemsemediği ve ordu sivil dengesini koruyamadığı söylenebilir.

Bu tezin hazırlaması sürecinde, öncelikle, tez danışmanım Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Gencer Özcan’a bana sağlamış olduğu her türlü destekten dolayı teşekkür borçluyum. Tez çalışmam boyunca, her safhada beni yalnız bırakmayarak hiç yüksünmeden bana her türlü desteği sağlayan, zamanını paylaşan, sürekli motive eden ve en önemlisi, tezimi baştan aşağıya okuyarak özenle düzelten sevgili arkadaşım Ayşen Sivrioğlu’na teşekkür borçluyum. Bana yardımcı olabileceğini düşündüğü bütün

kaynaklarını benimle paylaşan ve elinden geldiğince beni hep destekleyen sevgili arkadaşım Altan Okçal'a da ayrıca teşekkür borçluyum.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Atatürk Kütüphanesi çalışanlarına teşekkür ederim. Son olarak, bu akademik çalışmayı yapabilmem için gerekli izni veren Marmara Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okul Müdürü Prof. Dr. Selahattin Güriş'e ve ders programında gerekli düzenlemeleri yapan İngilizce Koordinatörü değerli arkadaşım Çiğdem Göğebakan'a teşekkür borçluyum.

İstanbul; Temmuz,2007

Reyhan BAYSAL

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ	6
2.1. Topyekûn Savaşlar Olarak Dünya Savaşları	7
2.2. Soğuk Savaş ve Ulusal Güvenlik: Topyekûn Güvenlik Kavramı	10
2.3. Türkiye’de Ulusal Güvenlik Kavramı	12
3. TÜRKİYE’DE ULUSAL GÜVENLİK KURUMLARI	14
3.1. Yüksek Müdafaa Meclisi	14
3.2. Milli Savunma Yüksek Kurulu	15
3.3. Milli Müdafaa Vekâleti	16
3.4. Türkiye’de Parlamentolar ve Ulusal Güvenlik Politikaları	19
3.4.1. II. Meşrutiyet Döneminde Meclis ve Ulusal Güvenlik Tartışmaları ..	19
3.4.2. I. Meclis Döneminde Ulusal Güvenlik Tartışmaları	21
3.4.3. Tek Parti Döneminde Mecliste Ulusal Güvenlik Tartışmaları	24
4. DP VE ULUSAL GÜVENLİK	26
4.1. Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş	26
4.2. DP’nin Kuruluşu ve Ulusal Güvenlik Tartışmaları	27
4.2.1. Çok Partili Dönemde Güvenlik Tartışmaları	27
4.2.2. DP’nin Kuruluşu	30
4.2.3. DP’nin Kuruluş Sürecinde Ulusal Güvenlik Tartışmaları	31
4.2.4. DP Hükümetlerinin Programlarında Ulusal Güvenlik	33

5. DP HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDE MMV BÜTÇESİ TARTIŞMALARI..36	
5.1. Uluslararası Gelişmelere İlişkin Tartışmalar.....	36
5.1.1. Kore Savaşına İlişkin Tartışmalar	37
5.1.1.1. MMV Görüşmelerinde Kore Savaşı.....	41
5.1.1.2. Kore Savaşı ve İaşe-İbade Sorunu.....	49
5.1.2. NATO ve Ortak Savunma Düzenlemelerine İlişkin Tartışmalar	53
5.1.3. ABD İle İlişkiler Konusundaki Tartışmalar	72
5.2. Siyasal İçerikli Tartışmalar	76
5.2.1. CHP Yönetimine İlişkin Tartışmalar.....	76
5.2.2. İsmet İnönü'ye İlişkin Kişisel Nitelikli Tartışmalar.....	83
5.3.TSK'ye İlişkin Tartışmalar.....	86
5.3.1. DP'nin TSK'ye Genel Bakışı	87
5.3.2. DP'nin TSK'nin Personel Sorunlarına Bakışına İlişkin Tartışmalar	92
5.3.2.1. Terfi Sorunları	92
5.3.2.2. Personelin Eğitimi	97
5.3.2.3.Eratın sağlığı ile ilgili problemler.....	100
5.4. Yolsuzluklara İlişkin Tartışmalar	105
5.4.1. Satınalmaya İlişkin Yolsuzluklar	105
5.4.2. Kantinlerdeki Yolsuzluklar	107
5. 4.3. Resmi Araç Kullanımında Usulsüzlükler.....	108
5.4.4. Personel İstihdamı İle İlgili Usulsüzlükler.....	113
6.SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA	117
EKLER	121
ÖZGEÇMİŞ.....	122

KISALTMALAR

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Merkezi İstihbarat Servisi
DP	: Demokrat Parti
HP	: Hürriyet Partisi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MMV	: Milli Müdafaa Vekâleti
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
MMYK	: Milli Müdafaa Yüksek Kurulu
MP	: Millet Partisi
MSYK	: Milli Savunma Yüksek Kurulu
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı Savunma Örgütü
NSC	: Milli Güvenlik Konseyi
PBK	: Plan ve Bütçe Komisyonu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
YMM	: Yüksek Müdafaa Meclisi

1. GİRİŞ

Türkiye’de ordunun siyasal yaşam üzerindeki etkisinin niteliğine ilişkin tartışmalar ülkenin siyasal yaşamına özgü temel araştırma konularından birisini oluşturmaktadır. Bu tartışmalar arasında Türkiye’de devletin olağan siyasal rejimlerde görülen ölçünün ötesinde güvenlik mekanizmaları ile donatılmış olması önemli bir yer tutmaktadır. Bu alandaki araştırma gündeminin siyaset asker ilişkisinin kurumsal/yasal boyutlarına odaklandığı görülmektedir. Ordu ile siyasal iktidarlar arasındaki ilişkilerin değişik tarihsel dönemlerde nasıl geliştiği sorusundan yola çıkan çok sayıda çalışma Cumhuriyet dönemini bütünüyle incelemiştir. Özellikle askeri darbeler ve darbeler sonrasında ordu tarafından kurulmaya çalışılan kurumsal/yasal çerçevenin çözümlenmesine yönelik çalışmalar bu alandaki boşluğu büyük ölçüde ortadan kaldırmış¹, Cumhuriyet tarihinin karanlıkta bırakılan pek çok gelişmesi ya da dönemi gün ışığına çıkartılabilmıştır².

Bu çalışmaların bazı bulguları göz önüne alındığında ortaya çıkan sonuçlardan birisi, Milli Savunma Bakanlığının [MSB], ellili yıllardaki adıyla Milli Müdafaa Vekâletinin [MMV] ulusal güvenlik politikalarının oluşumu ve yürütülmesi sürecinde etkisiz bir konumda olmasıdır. MMV/MSB tarihsel süreç içinde ele alınacak olursa, ülke savunmasına ilişkin konularda ve politikaların oluşturulmasında belirleyici bir rol üstlenememiştir³. Bakanlık, işlevsel olarak batı demokratik rejimlerinden farklı bir biçimde, silahlı kuvvetlerin bağlı olduğu bir kurum olmaktan çok, silahlı kuvvetler tarafından denetim altında tutulan bir kuruluş olarak çalışmaktadır. Çağdaş demokratik uygulamalarda genelkurmay başkanlarının milli savunma bakanlarına bağlı çalışması genel uygulama olarak benimsenmiştir. Bu

---

¹ Zafer Üskül, **Siyaset ve Asker** (Ankara: İmge, 1990).

² Ümit Cizre, **AP Ordu İlişkileri: Bir İkilemin Anatomisi** (İstanbul: İletişim, 1993).

³ Sait Yılmaz’ın **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat** başlıklı çalışmasının “Türkiye’de Ulusal Güvenlik Sistemi ve İstihbarat” bölümünde Milli Savunma Bakanlığına kurum olarak yer verilmemektedir. Bakınız: Sait Yılmaz, **21 Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul, Alfa, 2006, 347–363.

durum güvenlik alanında yürütme erkinin uygulamalarının parlamentonun denetimi altında olması bakımından anlamlı bir ilişkiye işaret etmektedir. Bu ülkelerde siyasal iktidarın özellikle de mali olarak orduyu denetleyememesi gibi bir olgudan söz edilemez. Devlet bütçesinin önemli bir bölümünü kullanan MSB'nin devlet yapılanması içindeki konumu güvenlik protokoller bir konu ile sınırlı değildir. Siyasal iktidarlar ile ordu arasındaki ilişkinin niteliğinin anlaşılabilmesi için, MMV/MSB bütçelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] tarafından onaylanması sürecine bakılabilir. İba'nın da belirttiği gibi "Cumhuriyet tarihi boyunca TBMM Mili Savunma Bakanlığının bütçelerinde hiçbir zaman inceleme ve kesinti yapılmamış ve Genelkurmaydan geldiği şekliyle aynen geçirilmiştir. Genel bütçe içerisinde %25–30 ile en yüksek paya sahip olan milli savunma bütçesinin genel görüşmelerinde, harcamaların nereye ve nasıl yapılacağı ile ilgili sorular bile sorulmadan ve bu konular tartışılmadan kabul edilmiştir. Ayrıca, ordu ile ilgili meclise gelen yasa ve yönetmelik teklifleri genelkurmay tarafından hazırlanmış ve mecliste asker kökenli birkaç milletvekilinin usuli konuşmalarından sonra hızla oylanarak aynen geçirilmiştir"⁴.

Cumhuriyet dönemi boyunca savunma bütçeleri, Erkân-ı Harbiye/Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanmakta, "adeta formalite tamamlansın diye" TBMM'ye gönderilmektedir⁵. Dolayısıyla, ordunun MMV/MSB'yi savunma bütçesinin meclisten geçirilmesi ve onaylanması için araçsallaştırdığı ileri sürülebilir. Bu araçsal iktidar ilişkisinin görüntülerinden birisi de, bakanlık bütçelerinin onaylanması sürecinin ordunun istediği biçimde sorunsuz olarak yürütülmesi, ordu tarafından TBMM'ye getirilen tahsisat taleplerinin sorgulanmaksızın kabul edilmesidir. Siyasal bir denetim mekanizması olarak kullanılması gereken bu sürecin yeterli ölçüde işlevselleştirilememiş olması "Türkiye'de demokratik katılım ve hesap verilebilirlik açısından önemli bir eksiklik olarak varlığını sürdürmektedir"⁶.

---

⁴ Şaban İba, **Milli Güvenlik Devleti: Dünyada ve Türkiye'de Belgeleriyle Milli Güvenlik İdeolojisi ve Kurumlaşma** (İstanbul: Çiviyazıları, 1999), 90.

⁵ Hikmet Özdemir, **Rejim ve Asker** (İstanbul: İz yayınları, 1993), 61; Ümit Özdağ, **Ordu-Siyaset İlişkisi: Atatürk ve İbnü Dönemleri** (Ankara: Gündoğan, 1991), 108.

⁶ Ahmet Yıldız, "Tarihsel Arka Plan: Türkiye Büyük Millet Meclisi", **Almanak Türkiye 2005: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, ed. Ümit Cizre (İstanbul: TESEV, 2006) : 14–21.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin [TSK] TBMM tarafından siyasal ve mali alanlarda denetlenemediği yolunda gösterilen kanıtlardan birisi de, bütçe görüşmelerinde MMV/MSB bütçelerinin gerektiği ölçüde tartışılmaksızın kabul edilmekte olmasıdır. Olağan koşullarda, bir bakanlığın bütçesi görüşülürken bakanlığın yetki ve görev alanına giren tüm konular ele alınmakta, muhalif partiler adına yapılan konuşmalarda bakanlık çalışmaları eleştirilmektedir. Oysa, MMV/MSB bütçe görüşmelerinin içerik açısından sınırlı kaldığı, duyarlı konuların tartışılmadığı, böylelikle de meclisin denetim işlevinin yerine getirilmediği sıklıkla dile getirilen bir iddiadır. Bu iddianın ne ölçüde doğru olduğu sorusunu yanıtlamak için TBMM bütçe görüşmelerinin incelenmesi, yapılan eleştirilerin gözden geçirilerek gündeme getirilen konuların çözümlenmesi yararlı olabilir. Bütçe görüşmelerinin içerik çözümlenmesi, TBMM'nin savunma konularındaki denetim işlevini nasıl yerine getirmekte olduğunu ortaya koyabilmek doğrultusunda bir adım olacaktır.

TBMM'nin askeri harcamaları denetleme konusunda tam bir yetkiye sahip olmaması Türkiye'deki demokratikleşme sürecinin önemli eksikliklerinden birisi olarak görülmektedir. 2006 Avrupa Birliği Denetleme Raporunda bu görüşü destekleyen bir eleştiri de, TBMM'nin askeri bütçe ve harcamalar üzerindeki denetiminin güçlendirilmesi konusunda ilerleme sağlanamamasına ilişkindir. AB ile uyum yasaları çerçevesinde yapılan düzenlemelerle 30 Temmuz 2003 tarihli ve 4963 sayılı yasa "gizli" tutulması kaydıyla bu denetimin TBMM adına görev yapan Sayıştay tarafından yapılmasını öngörmüştür. 7 Mayıs 2004 tarihli 5170 sayılı yasa ile Anayasa'nın 160. maddesinde yer alan ve askeri malların denetimine istisna tanıyan hüküm kaldırılmıştır⁷. Bu düzenlemelere karşın, 2007 yılına gelindiğinde TSK'nin denetlenmesine ilişkin Sayıştay Kanununda değişiklik öngören tasarının TBMM'den geçirilebilmesi için hala bir fikir birliğinin oluşmadığı göze çarpmaktadır⁸.

Türkiye'de ordunun siyasal iktidarlar karşısında özerk konumunu sürdürebilmesi açısından MMV/MSB'nin görev alanı ve yetki sınırlarının nasıl tanımlandığına

---

⁷ age, 14–21.

⁸ 6 Aralık 2006'da, 2007 yılı MSB bütçe görüşmelerinde AKP'nin Sayıştay Kanununu engellediklerine dair suçlamalarına karşılık CHP'li Mustafa Özyürek "Biz CHP olarak TSK'nin denetlenmesine karşı değiliz. Sayıştay'da kadrolaşmaya ve siyasallaşmaya gidilmesine karşıyız. Her kurumun denetiminden yanayız" diyerek yanıtlayacaktır. <http://www.haberler.com/arama>. [14.02.2007].

ilişkin sorular büyük ölçüde açıklığa kavuşturulmuş, değişik tarihsel koşullar altında bu yetkilerin nasıl kullanıldığı irdelenmiştir. Ancak, MMV/MSB bütçe görüşmelerinin içeriği yakından incelenmemiş, hangi temaların öne çıktığı saptanmamış, bu temaların nasıl tartışıldığı yeterince incelenmemiştir.

MSB bütçesi de diğer tüm kamu bütçeleri gibi TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda [PBK] ele alınır. Gerek MSB'nin gerekse PBK'nin, askeri ve güvenlik konularında uzman kadroları bulunmamakta olup, komisyon toplantılarında askeri bütçe, rutin bir bütçe olarak ele alınmakta ve üzerinde özlü tartışmalar yapılmadan kabul edilmektedir⁹. Bütçeden en büyük payı alan MSB bütçesi 2006 yılında toplam bütçenin % 10'una tekabül etmektedir. 2005 yılında AKP Hükümeti Türkiye tarihinde ilk kez Milli Eğitim Bakanlığına ayrılan bütçenin, MSB bütçesinin üzerinde olduğunu söylemektedir; ancak MSB bütçesi dışında savunmaya ayrılan diğer kaynakların görünmemesi nedeniyle bu durum gerçekleri yansıtmamaktadır¹⁰.

Hiç kuşkusuzdur ki, TBMM'nin MMV/MSB üzerindeki denetim işlevinin incelenmesi için bütçe görüşmeleri dışındaki denetim mekanizmalarının nasıl kullanılmakta olduğuna da bakılması gerekmektedir. Savunma ve güvenlik konularında verilen gensorular ile genel tartışma önergelerine, Dışişleri Bakanlığı ve öteki güvenlik alanında görev ve yetkili kurum ve kuruluşlara ilişkin görüşmelere bakılmaksızın TBMM'nin güvenlik alanındaki denetimi konusunda açık bir fikir sahibi olmak mümkün değildir. Bunların yanı sıra, bütçe kanunları başta olmak üzere ulusal güvenliği ilgilendiren kanunların komisyon düzeyinde görüşülmesi sırasında dile getirilen görüş ve eleştirilerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Bunlara ek olarak, bütçe görüşmelerinin, bu çalışmada yapıldığı gibi on yıllık bir süre ile sınırlandırılmasının ötesinde, daha uzun sürelerle incelenmesi gerektiği belirtilmelidir. Bu sınırlamalar çerçevesinde, bu çalışma DP iktidarı döneminde yapılan MMV bütçe görüşmelerinde ele alınan konuların çözümlemesini yapmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, çalışma, DP hükümetleri döneminde 23 Şubat 1951'de

---

⁹ Lale Sarıbrahimoğlu, "Türk Silahlı Kuvvetleri", **Almanak Türkiye 2005, Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, ed. Ümit Cizre (İstanbul: TESEV, 2006): 61.

¹⁰ **age**, 62.

yapılan ilk görüşmenin incelenmesiyle başlayacak ve 24 Şubat 1960 tarihli son MMV bütçe görüşmesinin incelenmesiyle bitecektir.

Bu çözümlene, TBMM'nin MMV/MSB üzerindeki denetim işlevinin aydınlatılmasının yanı sıra, Türkiye'de ulusal güvenlik kavramının siyasal dilimize nasıl nüfuz edebildiği sorusuna yanıt bulabilmek için bazı ipuçları sağlayacaktır. Türkiye'de ulusal güvenlik kavramının kavramsal olarak gelişimi, başta hukuki ve siyasal metinler olmak üzere değişik metinlerde kullanımının yaygınlık kazanması altmışlı yıllara özgü bir gelişmedir. Bu kavramın, Milli Güvenlik Kurulu'nun 1961 Anayasası ile anayasal bir kavram statüsünü kazandığı bilinmekle birlikte, nasıl bir evrim geçirerek devlet tarafından benimsendiği ve kullanıma açıldığı yeterince incelenmemiş bir konudur. Bu evrimin hangi aşamalardan geçtiği sorusunu yanıtlayabilmek için bakılması gereken yerlerden birisinin de TBMM'de yapılan MMV/MSB bütçe görüşmelerinin olduğu açıktır. Böylelikle, söz konusu tartışmalar sırasında ulusal güvenlik kavramının hangi anlamlarda kullanıldığı, kavrama yüklenen anlamlar, hangi kavramların yerine geçecek biçimde kullanıldığı ve hangi sıklıkla kullanıldığı gibi sorulara yanıtlar verebilmek de mümkün olacaktır.

Ulusal güvenlik kavramına MMV/MSB bütçesi tartışmalarında hangi anlamların yüklendiği sorusunun yanıtlanması, DP ile Cumhuriyet Halk Partisi [CHP] arasındaki görüş ayrılıklarının anlaşılması bakımından da yeni açılımlar sağlamaktadır. İki partinin, ulusal güvenlik ve dış politika alanlarında ne türden görüş ayrılıkları içinde olduğunun ortaya konulması bakımından, kavramın nasıl algılandığı ve yorumlandığı sorularının açıklayıcı olduğu ileri sürülebilir.

2. ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Güvenlik kavramı, özgürlük ya da iktidar kavramlarında olduğu gibi, tanımlanması olanaksız bir kavram olarak bilinir. Kavramın, ancak değişik siyasal, toplumsal ya da uluslararası ortamlarda özgül koşullar çerçevesinde değerlendirilerek tanımlanması olanaklıdır. Bir başka deyişle, güvenlik kavramını siyasal ya da tarihsel koşullara gönderme yapmaksızın tanımlayabilmek mümkün değildir. Kavramın, ulusal güvenlik olarak tanımlanabilme çabalarına bakıldığında da benzer bir durumla karşılaşmaktadır. Devlet adamları, askerler ya da diplomatlar tarafından sıklıkla kullanılmasına karşın, sosyal bilimcilerin güvenlik kavramına, söz gelimi özgürlük ya da bağımsızlık kavramına gösterdikleri kadar ilgiyi göstermemiş olmaları dikkat çekici bir çelişki oluşturmaktadır. On yedinci yüzyılda ulus devletlerin tarih sahnesine çıkmasına karşın, sosyal bilimcilerin güvenlik konusuna eğilmedikleri ve bu ilgisizliğin yirminci yüzyılın ortalarına kadar sürdüğü görülmektedir.

Barry Buzan bu ilgisizliği açıklarken bir dizi nedene başvurulabileceğini ileri sürmektedir¹¹. Bu nedenlerden ilki, bu kavramın analizcilerin ilgilerini çekmeyecek kadar karmaşık bir kavram olarak düşünülmesidir. Oysa, açıklanması zor bir kavram olmakla birlikte, güvenliğin sosyal bilimlerdeki diğer temel kavramlardan daha karmaşık bir kavram olduğu söylenemez. Güvenlik de tıpkı güç, adalet, barış eşitlik, özgürlük gibi anlamları sürekli olarak yeniden açıklanmaya çalışılan, dolayısıyla kendilerine ilişkin zengin bir yazın oluşmuş kavramlardan farksızdır. Güvenlik konusunun ihmal edilmesinin bir diğer nedeni ise, ellili yılların sonundan yetmişlerin ortasına kadar egemen görüş kabul edilen “davranışsalci” okulun bilimsel, rekabetçi ve değerlerden bağımsız olma endişelerinden dolayı uluslararası ilişkiler alanında yarattığı yöntem karmaşasıdır. Ayrıca, belirtilmesi gereken bir başka olgu ise, egemen düşünceyi temsil eden davranışsalcılığın ilgi alanının güvenlik değil, doğrudan güç kavramı olmasıdır¹².

---

¹¹ Barry Buzan, **People States and Fear** (Cornwall: L. Rienner Yayınları, 1991), 10–12.

¹² W. B. Gallie, “Essentially Contested Concepts”, **The Importance of Language** der. Max Black

Buzan, güvenlik kavramının yeterince incelenmeyen bir kavram olarak kalmasının bir başka nedeninin stratejik çalışmaların doğasında aranabileceğini ileri sürmektedir. Stratejik çalışmalar enerjilerini büyük oranda yeni gelişmelere ayak uydurma konusunda harcamak durumundadır. Üstelik, bu çalışmalar önemli ölçüde batı kaynaklı olduklarından ve savunma politikaları gözle görülür, ampirik verilere gereksinim duyduğundan güvenlik kavramının araştırılması egemen güçlerin statükoya dayalı politikalarıyla kısıtlanmıştır. Buzan'a göre güvenlik kavramının ihmal edilmesinin son nedeni, bu kavramın kesin ve açık bir şekilde tanımlanamamasının ülke politikalarını belirleyen askeri ya da sivil yöneticilerin işine gelmiş olmasıdır. Böylelikle, ülkeyi yönetenler hangi konuların güvenlik sorunu olması gerektiğini kendi inisiyatifleriyle belirleyip, gerektiğinde güvenlik tehlikesini abartabilmektedirler¹³.

Güvenlik kavramının yanı sıra ulusal güvenlik kavramının da uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kullanılmaya başlaması yirminci yüzyıla özgü bir gelişmedir. Ulusal güvenliğin, korunması için askeri olmayan, ekonomik ve siyasal olanları başta olmak üzere çok çeşitli araçların yaygın ve sürekli kullanılması gerektiğini anlatan bir kavram olarak tanımlanması süreci ise Birinci Dünya Savaşında başlayıp, İkinci Dünya Savaşı ile tamamlanmıştır. Kavramın, özellikle Soğuk Savaş döneminde toplumsal/siyasal yaşamın tüm alanlarını ilgilendirecek biçimde anlamlandırıldığı dikkat çekmektedir. Güvenliğin tarihsel süreç içinde oluşumunu kavrayabilmek için, öncelikle topyekûn savaşlar olarak Birinci ve İkinci Dünya Savaşları üzerinde durulması gerekmektedir.

2.1. Topyekûn Savaşlar Olarak Dünya Savaşları

Topyekûn savaş, bölgesel, yerel savaşlardan ya da geleneksel çatışmalardan farklı olarak, “sanayi toplumunun karakteristik özellikleri arasında yer alan, bir ülkenin toplumsal ve iktisadi kaynaklarının silahlı bir çatışma uğruna azami derecede seferber edilmesini kapsayan, genellikle sivil halkı ve ekonomiyi de düşmanın saldırılarına maruz bırakan” savaşlar için kullanılan bir kavram olarak Birinci Dünya

---

(NJ: Prentice Hall, 1962), 121–46; T. D. Weldon, **The Vocabulary of Politics** (Harmondsworth: Penguin, 1953), özellikle, 2.bölüm. aktaran Buzan, Barry, **People States and Fear** (Hemel Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 1991), 10–12.

¹³ Buzan, **age**, 10–12.

Savaşından sonra kullanılmaya başlanmıştır¹⁴. Topyekûn savaş iki yüzyıldır bilinen bir kavram olmasına karşın, Birinci Dünya Savaşı ilk topyekûn savaş olarak değerlendirilmektedir. Birinci Dünya Savaşı, beklenenden çok daha uzun sürmesi, yerel bir çatışma olacağı düşünülürken üç kıtaya birden yayılması, savaşın sürdürülebilmesi için kullanılan kaynakların miktarı ve çeşitliliği, seferber edilen ve kaybedilen askerlerin sayısının tarihin görmediği düzeylere çıkması gibi nedenlerle “dünya savaşı”, “genel savaş”, “büyük savaş” gibi terimlerle tanımlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı, nedenleri, gelişmeleri, nitelikleri ve sonuçları açısından Birinci Dünya Savaşından büyük farklılıklar gösterir. Birinci Dünya Savaşı Avrupa merkezli bir savaş olmasına karşın, İkinci Dünya Savaşı dünyanın tüm köşelerine yayılmış ve dünyada ilk kez nükleer silahların kullanılmasıyla sona ermiştir. Dolayısıyla, daha topyekûn niteliktedir. İkinci Dünya Savaşı temelde benzer teknoloji, silah ve malzemeyle yapılmıştır. Yirminci yüzyılın başında İngiltere tarafından geliştirilen tank 1917 yılında Birinci Dünya Savaşında kullanılmaya başlanmış, ancak İkinci Dünya Savaşının en etkili silahlardan biri olmuştur. Birinci Dünya Savaşının sonlarına doğru geliştirilip, saldırı amaçlı kullanılan savaş uçakları ise yüzyılın ortalarına doğru tüm insanlığa dehşet saçmaya başlamış ve modern savaşın en önemli öğelerinden birisi olmuştur. İkinci Dünya Savaşında bu silahlara bir de denizaltı eklenmiş ve savaş tarihte ilk kez üç boyutlu bir nitelik kazanmıştır.

Her iki savaş da on sekizinci yüzyılın sonlarında başlayan kapitalist gelişmenin en yüksek noktasını oluşturmaktadır. Bu savaşlarda belirleyici olan birkaç kişi değildi; devlet adına karar veren hükümetler halkın adına hareket etmişlerdir. Buna karşılık, devlet, zorunlu askerlik kavramını getirerek tüm yurttaşları üzerindeki denetim etkisini arttırmıştır. Bu savaşların sonucunu etkileyen yalnızca cephede savaşan askerlerin gücü ya da başarısı değildi. Savaşlar toplumun her bireyinin katıldığı bir seferberlikle sürdürülmüş ve cephe gerisindeki ekonomik ve psikolojik şartlar savaşların kazanılıp kaybedilmesinde çok etkili unsurlar olmuşlardır¹⁵.

İki dünya savaşı, gerek ABD’de de gerek “Batı Blok’u” ülkelerinde militarizasyon açısından yeni bir devrin açılmasına sebep olmuştur. 1914–1945 döneminde

---

¹⁴ Anthony Giddens, Sosyoloji Sözlüğü, 379, <http://www.köprüdergisi.com/index> [22. 05. 2007].

¹⁵ Oral Sander, **Siyasi Tarih: 1918–1994**, 13. bs. (Ankara: İmge, 1989), 111–117.

militarizasyon, ABD toplumunda tarihinde hiç olmadığı kadar büyük ölçüde yaşanmıştır. Bu dönemin başında ABD ekonomik, politik ve askeri anlamda modern bir savaşa hazırlıklı değildi. Bu yüzden, Birinci Dünya Savaşında çok planlı programlı hareket edilememiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki planlamaları sayesinde ABD, İkinci Dünya Savaşında çok daha etkili olabilmiştir. İki dünya savaşı arasındaki ve İkinci Dünya Savaşı başlangıcındaki gelişmeler, Roosevelt'e militarizasyonu güçlendirebilmek için büyük bir fırsat yaratmıştı. Ellili yıllarda bu durum devam etmiş, askeri harcamalara ayrılan bütçe hızla büyümüş, askeri elitin dış politika konularında karar verme yetkisi artmıştır. Bununla birlikte, iki savaş döneminde yaşanan ekonomik hareketlilik toplumda elit bir grubun ortaya çıkmasına sebep olmuş, hatta zamanla bazı grupların refahı doğrudan savaş ekonomisine bağımlı hale gelmiştir. İki büyük dünya savaşı bu ortamın belirlenmesinin tek sebebi olmasa da temellerinin oluşmasında önemli ölçüde etkili olmuştur¹⁶.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde başlayan süreçte toplumun doğrudan ya da dolaylı biçimde savaşa katılımı sağlanmıştır. Askeri seferberliğin ulusallaşması ve tehlikenin o ulusun tüm bireylerini ilgilendiriyor olması geçmişteki asker sivil ayrımını ortadan kaldırmıştır. Toplumun ulus olarak seferber edilmesi zorunluluğu militarizasyonun kendini zorla kabul ettirmesine yol açmıştır. Bu durum, savaşa ve ulusal politikalara toplumsal katılım gerekliliğini ortaya çıkararak toplumsal itaatı ve siyasal iktidarın emri altına girmeyi teşvik etmiştir. Hegemonyanın eski kuralları çökerken yenileri ortaya çıkmıştır. Sınıf, cinsiyet kimlikleri ile etnik kimliklerin yeniden tanımlanması yapılmıştır. Diğer taraftan, kurumsal ve yönetici güçlerin ve onlara kaynak sağlayan savaş endüstrisinin gücü artmıştır. Sistem, bu yeni organizasyon yoluyla, devletlerin toplum üstündeki denetiminin artmasını sağlamış ve hükümet, ordu ve sermaye güçleri arasında üçlü bir rekabetin başlamasına sebep olmuştur. Dahası, askerlerin ve sermayenin kurumsal güçleri arasında toplumsal kimliklerin tekrar oluşturulması konusunda görüş ayrılığı ortaya çıkmış, eski girişimci değerler ile yeni toplu üretim biçimi değerleri farklılaşmaya başlamıştır.

---

¹⁶ Paul Koistinen, "Toward a Warfare State: Militarization in America during the Period of the World Wars," **Militarization of the Western World**, der. R. John Gillis (London: Rutgers University Press, 1989): 163- 64.

Kısacası, yirminci yüzyılı şekillendiren Birinci Dünya Savaşı, savaşa bir ulusun tüm güçlerini ortaya koyarak katılması ve askeri ya da sivil kurumsal güçlerin egemenliğinin artması sorunsallarını gündeme getirmiştir. Bununla birlikte devlet ile toplumsal elit arasında kimlik ayrışması oluşmuştur. Toplu üretim, kurumsal güçler ve aydınlar üçgeninin tekrar organizasyonu, yirminci yüzyılın militarizasyon sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Toplu üretimin ortaya çıkışı politik arenanın doğasını tamamiyle değiştirmiştir. Birinci Dünya Savaşı uzun zamandan beri Avrupa’da ulus devletlerin oluşturulması sürecinin son halkası olmuş, böylece bir ulusun kaderini belirleyen ulusal politikaların oluşturulması sağlanmıştır. Bununla birlikte, Avrupa’da Birinci Dünya Savaşıyla birlikte oluşumlarını tamamlamış ulus devletler, kendi kaynaklarıyla var oluşlarını sürdüremeyecekleri ve bu devletlerin kendi sınırları dışında kalan kaynaklara da ihtiyaçları olduğu için uluslararası ticari ve finans kurumları oluşturularak küreselleşmenin temelleri atılmaya başlanmıştır¹⁷.

2.2. Soğuk Savaş ve Ulusal Güvenlik: Topyekûn Güvenlik Kavramı

Soğuk Savaş kavramı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, temelde ABD ile SSCB arasında gelişen düşmanca ilişkileri ve ideolojik çatışmayı tanımlamak için kullanılmıştır¹⁸. Başka bir tanıma göre, Soğuk Savaş, iki blok arasındaki ilişkilerde blokların ve üyelerin davranışlarını denetlemeye yönelik, taraflarca benimsenmiş kuralların bulunmadığı ve ilişkilerde bütünüyle güce dayanan davranışların başat olduğu bir dönemdir¹⁹.

Birinci Dünya Savaşından sonra Avrupa’nın güç merkezi olma niteliğini kaybetmesiyle birlikte, dünya, ABD ve Sovyetler Birliği çerçevesinde iki kutuplu bir nitelik kazanmıştır. Doksanların başına kadar süren bu dönemde herhangi bir dünya savaşı yaşanmadığı ama iki kutup arasında sürekli olarak gerginliğin devam ettiği bilinmektedir. Bu dönemde de tıpkı Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında olduğu gibi, süper güçler karşı tarafa isteklerini yaptırabilmek adına politik, teknolojik, ekonomik ve psikolojik faktörlerin her birini devreye sokmuşlardır.

---

¹⁷ Michael Geyer, “Militarization of Europe: 1914 -1918”, **Militarization of the Western World**, der. John, R.Gillis (London: Rutgers University Press, 1989): 75- 77.

¹⁸ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1919- 1980, Cilt II**, 11.bs. (İstanbul: İletişim, 2001), 536.

¹⁹ Oral Sander, **Siyasi Tarih: 1918 -1994**, 13. bs. (Ankara: İmge, 1989), 224.

İkinci Dünya Savaşının hemen ardından, ABD’li yetkililer, Pearl Harbour’da yaşananların tekrarlanabileceğini düşünerek, hem ABD içinde hem de ABD’nin eksenini etrafındaki ülkelerde Sovyetler Birliği’nden gelebilecek herhangi bir askeri saldırıya karşı çeşitli stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. Barış döneminde düşünülemeyecek kadar hızlı bir militarizasyon yaşanmıştır. Savunma Bakanlığı, Merkezi İstihbarat Servisi [CIA] ve Milli Güvenlik Konseyinden [NSC] oluşan güçlü bir milli savunma bürokrasisi oluşturulmuştur. Pentagon’a bağlı laboratuvarların, araştırma örgütlerinin ve düşünce kuruluşlarının ortaya çıkması ve halkın sivil savunma, istihbarat, askeri araştırmalar ve gelişmeler konusunda yüksek oranda bilgilendirilmesi sağlanmıştır²⁰.

İçerideki bu gelişmelere paralel olarak, ABD, İkinci Dünya Savaşının hemen ardından Sovyetler Birliği’ne karşı bir güvenlik duvarı oluşturabilmek amacıyla Avrupa ülkelerinin ekonomilerini düzeltmek için ekonomik yardım kararı almış, 1947’de Truman Doktrinini ve ardından Marshall yardımını uygulamaya geçirmiştir. Truman Doktrininin tersine Marshall yardımından komünist ülkelerin de faydalanacağı umulmuştur. Ancak, Sovyetler Birliği bu yardımın "Wallstreet emperyalizmi" planının bir parçası olduğunu ilan ederek, “Doğu Blok’una” dâhil ülkelerin bu yardımdan faydalanmasını reddetmiştir²¹. Bu ekonomik yardımların yanı sıra, askeri alanda güç birliği oluşturmak amacıyla da 1949’da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü [NATO] kurulmuştur.

Bu gelişmelerin sonucunda güvenlik sorunu olarak tanımlanan sorunlara yönelik yaklaşımın bütüncül bir biçimde ele alınması gerekmiş, iç ve dış güvenlik arasındaki ayrımlar belirsizleşmiştir. Özellikle pahalı silah sistemlerinin geliştirilmesi ve idamesinin sağlanması savunma harcamalarında büyük artışa neden olmuş, genel bütçelerden silahlanma için ayrılan payların gitgide büyümesi ekonomi ile güvenlik arasında dolaysız bağların kurulmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş yıllarındaki ideolojik çekişme, siyasal süreçlerin de güvenlik algılamaları ışığında denetlenmesine, yönlendirilmesine yol açmıştır. Sonuç olarak, güvenlik geniş

---

²⁰ Michael T. Klare “East-West versus North-South: Dominant and Subordinate Themes in U. S. Military Strategy since 1945”, **Militarization of the Western World**, der. John R. Gillis (London: Rutgers University Press, 1989): 141.

²¹ Ernest R. May, “The Theory and Politics in Strategy”, **American Cold War Strategy**, der. Ernest R. May (Newyork: Bedford Books of St. Martin’s Press, 1993: 2.

kapsamlı ekonomi-politik bir çerçeveyi ilgilendiren etkinliklere konu olmuştur. Topyekûn güvenlik olarak tanımlanan bu anlayış çerçevesinde tüm siyasal etkinlikler ulusal güvenlik süzgecinden geçirilerek değerlendirilmiş, ulusal güvenliğe zarar verdiği varsayılan siyasal oluşumlar ve etkinlikler üzerinde ideolojik denetim mekanizmaları kurulmuştur. Soğuk Savaş sırasında bir cephe ülkesi olarak algılanan Türkiye’de de ulusal güvenlik dönemin koşullarına ve algılamalarına yönelik bir biçimde tanımlanmıştır.

2.3. Türkiye’de Ulusal Güvenlik Kavramı

Türkiye’de güvenlik kavramı Cumhuriyet’in kuruluşundan beri asker odaklı ve devlet-merkezli bir içerik sergilemiştir. Bu durum, uluslararası koşulların yanı sıra Türkiye’nin özgül tarihsel gelişmesiyle de yakından ilgilidir. Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası düzeyde yaşananlar bu durumun daha da pekişmesinde etkili olmuştur. İki kutuplu sistemin egemen olduğu ve Soğuk Savaşın yoğun olarak yaşandığı ellili yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de güvenlik kavramı, klasik anlamda “siyasal yollardan çözüme kavuşturulma olasılığı bulunmayan bir sorunun askeri yollardan ve muhtemelen askerlerin gözetiminde çözümlenebilecek bir sorun olarak²²” kabul edilmiş, dönemin güvenlik politikaları bu çerçevede belirlenmiştir. Buna karşın, günümüzde yaygın bir kullanıma kavuşmuş bulunan ulusal güvenlik kavramı bugünkü biçimiyle kullanılmamıştır.

Bunun yerine ‘milli mesele’, ‘milli müdafaa’ ‘memleket emniyeti’ gibi terimler kullanılmaktadır. Hukuk mevzuatında ulusal güvenliğe ilişkin ilk tanımlamayla ancak 17 Nisan 1963’te yürürlüğe giren “Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterlik Yönetmeliği”nde karşılaşılmaktadır. Yönetmeliğin üçüncü maddesinde yapılan tanıma göre ulusal güvenlik, “Dışardan ve içerden yapılabilecek her çeşit taarruzlara, bozguncu teşebbüslere, tabii afetlere ve büyük yangınlara azimle karşı koyabilmek, devlet otoritesini muhafaza ve devam ettirmek ve bir savaştan galip çıkabilmek için, bütün milli tercih kudret, gayret ve faaliyetlerin tam olarak kullanılmasıdır²³”.

Türkiye, Cumhuriyet’in ilanından sonra “Sevr Sendromu” etkisiyle içe kapanık, statükoyu korumaya yönelik politikaları tercih etmiş, uluslararası anlaşmalara çok

---

²² Gencer Özcan, “Güvenlikleştirme Sorunsalı”, **İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar: Prof. Dr. Kemali Saybaşılı’ya Armağan**, der. Burak Ülman, İsmet Akça (İstanbul: Bağlam, 2005): 359.

²³ *age*, 359.

fazla katılmamış, Balkan Paktı (1934) , Sadabat Paktı (1937) ile de çevre ülkelerle mevcut durumu korumaya yönelik anlaşmalar imzalamıştır. İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemi uluslararası arenasında yaşananlar bu durumu daha da pekiştirmiş, Türkiye NATO'ya üye olarak ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girmeyi tercih etmiştir.

Bu durum yalnızca Türkiye'nin değil, ABD'nin de isteğiyle gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş döneminde ABD kendine bağlı ve yakın olan ülkelerin silahlı kuvvetlerinin güçlü olmalarını destekliyordu. ABD'de Milli Güvenlik Konseyinin kurulduğu yıl, Türkiye'de Milli Güvenlik Kurulunun [MGK] öncülü olan Milli Savunma Yüksek Kurulu [MSYK] kurulmuştur. ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki politikasının araçlarından biri olan "milli güvenlik devleti" modeline göre güçlü bir ordu sayesinde Türkiye dışarıda komünizme ve içeride bunun devamı olarak görülen sol gruplara karşı koyabilecekti²⁴. ABD'nin kendi eksenindeki ülkelerin ekonomik yapılarını güçlendirmek amacıyla hazırladığı Marshall Planı çerçevesinde Türkiye'ye önemli ölçüde ekonomik yardımda bulunması Türkiye'nin ABD'ye bağımlılığını daha da arttırmıştır.

Türkiye'de ordunun dış politikadaki belirleyiciliği geçmişten günümüze gerek kamuoyu gerekse siyasal iktidarlar tarafından meşru kabul edilmektedir. Silahlı Kuvvetlere göre, dış politika konuları devlet meselesidir; hükümetlere göre değişiklik gösteremez ve bir süreklilik gerektirir. Bu yüzden, bu konularda yetkili mercii iktidarlar değil ordu olmalıdır. TSK bu konulardaki iktidar gücünü 'siyaset üstülük', 'tarafsızlık geleneği' ve 'bekçilik rolü' gibi tanımlayıcı sıfatlarla ifade etmektedir²⁵. Özellikle ellili yıllarda, bu düşüncelerini, kullandıkları "partiler üstü" kavramına dayandırmaktaydılar. Böylelikle, içeride ve dışarıda her toplumsal, siyasal gelişme ulusal güvenlik konusuna dönüştürülebildi. DP döneminde "kızıl tehlike" olarak adlandırılan komünizm tehlikesinin gerçekte ne kadar büyük olduğu tartışılabilir olsa da, dönemin asker ve sivil idarecileri açısından büyük bir tehlike olarak algılanmış ve halkın da durumu bu şekilde algılaması sağlanmıştır.

---

²⁴ İlhan Uzgel, "Ordu Dış Politikanın Neresinde", **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye'de Ordu**, der. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu (İstanbul: Birikim, 2004): 327.

²⁵ Ümit Cizre, "Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri", **Bir Zümre, Bir Parti, Türkiye'de Ordu**, der. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu (İstanbul: Birikim, 2004): 135.

3. TÜRKİYE'DE ULUSAL GÜVENLİK KURUMLARI

Cumhuriyet tarihine genel olarak bakıldığında, MMV, parlamenter bir siyasi rejime sahip Türkiye'de en merkezi konumda bulunan ulusal güvenlik kurumu olarak tanımlanabilir. MMV/MSB'nin konumu, etkisi ve görevlerinin tarihsel süreçte nasıl bir değişim geçirdiğini görmek açısından Türkiye'de ulusal güvenlik alanında kurumsallaşmanın öteki boyutlarına da bakılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, incelenmesi gereken iki kurum Yüksek Müdafaa Meclisi [YMM] ile Milli Savunma Yüksek Kuruludur [MSYK]. Bu kuruluşlar 1961 Anayasası ile kurulacak ve anayasal organ konumuna yükseltilecek olan MGK'nin öncülleridir.

3.1. Yüksek Müdafaa Meclisi

YMM, 24 Nisan 1933'te yayınlanan 14443 sayılı Kanunla kurulmuştur. YMM başbakanın başkanlığında toplanan Bakanlar Kuruluna Genelkurmay Başkanlığının katılımıyla oluşmaktadır. Kanunun özgül olarak Genelkurmay Başkanının katılımını değil, "Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliğinin de iştiraki" ifadesini kullanmak yoluna giderek, kurumsal katılımı öngörmüş olması dikkat çekicidir. YMM gerektiği durumlarda ve dilediği takdirde cumhurbaşkanının başkanlığı altında da toplanabilir. Bu olasılığın kanunda "Reisicumhur Hazretleri de diledikleri zaman bizzat reislik ederler" ifadesiyle belirtildiği görülür. YMM'nin milli seferberlik sırasında toplanması öngörülmüştür. Ancak, kanunun dördüncü maddesi, gerek görüldüğü takdirde YMM'nin olağan zamanlarda da toplanabileceğine işaret etmektedir. Bu kanun, YMM'nin bakanlara seferberlik koşulları altında vereceği görevleri saptamakta, bu görevlerin yerine getirilmesi için uyulması gereken ilkeleri belirlemektedir. Görev tanımının genel ifadelerle yapıldığı dikkat çekmektedir. Kanunda YMM'nin hangi aralıklarla toplanacağı konusunda özgül bir zaman aralığı belirtilmemiştir. YMM'nin sekreterlik işlerinin yürütülmesinden sorumlu olan büronun MMV bünyesinde oluşturulması öngörülmüştür. Kanunun altıncı maddesi uyarınca, "büro" olarak adlandırılan sekreteryanın görevleri arasında YMM

kararlarının tebliği, dosyaların korunması, dairelerden sorulacak soruların ve alınacak değerlendirmelerin YMM'ye yeniden sunulması gibi görevler sıralanmıştır. Yedinci maddede ise YMM tarafından alınacak kararların “süratle yerine getiril[mesi]” öngörülmektedir²⁶.

3.2. Milli Savunma Yüksek Kurulu

Milli Savunma Yüksek Kurulu [MSYK] , YMM'nin yerine 30 Mayıs 5399 sayılı Kanuna göre kurulmuştur. 5399 sayılı Kanunun birinci maddesine göre MSYK'nın kuruluş amacı şöyle belirtilmektedir: “Devlet işlerinin en başında genel topyekûn milli savunma görevlerini yerine getirmek üzere teşkil edilmiştir²⁷”.

Kanunun ikinci maddesinde belirtildiği üzere, MSYK, başbakanın başkanlığında ve onun teklifiyle Bakanlar Kurulu tarafından seçilecek bakanlarla, Milli Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanından oluşmaktadır. Savaşta, “Harp Kuvvetleri Genel Komutanı” bu kurulun tabii üyesi olduğu gibi, Cumhurbaşkanı da MSYK'nin tabii başkanıdır. Aynı kanunun üçüncü maddesi MSYK'nin görevlerini şu şekilde belirlemektedir:

- A) Hükümetçe takip edilecek Milli Savunma politikasının esaslarını hazırlamak,
- B) Bütün Devlet teşkilatına, her türlü özel müessese ve teşekküllere ve vatandaşlara düşecek Milli Savunma ödev ve görevlerini tespit ile gereken kanuni ve idari tedbirleri almak üzere yetkili makamlara sunmak,
- C) B fıkrasında yazılı tedbirlerin uygulamasını kovuşturmak,
- D) Topyekûn milli seferberlik planını barışta hazırlamak ve gereğinde tam olarak uygulanmasını sağlamak,
- E) Yurt savunmasıyla ilgili işlerden başbakanın lüzum gösterdiklerini inceleyerek mütalaasını yapmak ve bildirmek.

---

²⁶ Kanun metni için bakınız: EK. 1

²⁷ Tayfun Akgüner, **1961 Anayasasına göre Milli Güvenlik Kavramı ve MGK** (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1989), 189; Hikmet Özdemir, **Rejim ve Asker** (İstanbul: İz Yayınları, 1993), 109.

Anılan kanunun beşinci maddesine göre, ayda bir kez toplanmak zorunda olan MSYK'nin doğrudan doğruya yerine getirilebilecek kararları başbakan tarafından ilgili yerlere tebliğ olunur, Bakanlar Kurulunu ilgilendirenler ise, Bakanlar Kuruluna sunulur²⁸. Altıncı maddeye göre, Yüksek Kurulun “başbakanın direktiflerine göre” çalışmalarını hazırlamak ve her türlü yazışmalarını yürütmek üzere bir Milli Savunma Yüksek Kurulu Genel Sekreterliği vardır. Yedinci madde gereğince Genel Sekreter, Genelkurmay Başkanın görüşü alınarak Milli Savunma Bakanınca yapılacak teklif üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile atanır. Sekizinci maddeye göre MSYK'nin Genel Sekreterliği kadrosu, başbakanın teklifi üzerine MSYK tarafından tespit edilir.

3.3. Milli Müdafaa Vekâleti

Günümüzde Milli Savunma Bakanlığı olarak bilinen bakanlığın, önceki adıyla Milli Müdafaa Vekâletinin tarihçesi Osmanlı Dönemine kadar uzanmaktadır. 1876 yılında II. Abdülhamit tahta çıktığında Osmanlı askerî teşkilatı ve ordusu modern bir görünüme sahipti. Askeri yapı üç temel unsurdan oluşmaktaydı: 1) Bab-ı Seraskeri (Milli Savunma Bakanlığı) 2) Dar-ı Şura-yı Askeri, Erkan-ı Harbiye (Genelkurmay) 3) Tophane-i Amire Nezareti.

II. Mahmut devrinde kurulan Dar-ı Şura-yı Askeri, Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığının yaptığı görevleri yerine getirirdi. Şura teşkilatı sonradan kaldırıldı ve görevleri Erkân-ı Harbiye'ye verildi. Tophane-i Amire Nezareti ise ordunun savaş silahlarını ve araçlarını yapmak, temin ve tamir etmek görevini yerine getiriyordu. Ayrıca, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının muhafazası görevini de yerine getirirdi.

1920'de ilk TBMM'nin açılmasından sonra on bir koltuktan oluşan bir Bakanlar Kurulu oluşturuldu. Bakanlıklar içinde Müdafaa-i Milliye Vekâleti ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti de yer almaktaydı. Birincisi günümüzdeki adıyla MSB, ikincisi Genelkurmay Başkanlığı idi. 3 Ocak 1920'de MMV²⁹, 16 Nisan 1945'de Milli Savunma Bakanlığı adını alan Müdafaa-i Milliye Vekâleti 17 Mayıs 1954'te

---

²⁸ Akgüner, **age**, 189; Özdemir, **age**, 109.

²⁹ Özdemir, **age**, Kavanin Mecmuası, c.6, Devre.3, İçtima.1, Arslanoğu, 132'den aktaran Ümit Özdağ, Ordu-Siyaset İlişkisi, 99.

yeniden Milli Müdafaa Vekâleti olmuş 1960 darbesinin ardından 5 Mayıs 1961’de tekrar Milli Savunma Bakanlığı adını almıştır. Milli Müdafaa Vekâleti 7 Haziran 1944 sayılı “Genel Kurmay Başkanlığının vazife ve yetkileri hakkında kanunun yürürlüğe girmesine kadar tüm anlamı ile Erkân-ı Harbiye Umumiye Riyasetinin alt birimi görüntüsünü taşır³⁰”.

İktidara geldikten sonra MSB’nin konumu ve yetkilerini değiştirmek için girişimlere yönelen DP’nin MSB’ye ilgisi muhalefet ve TSK çevrelerince yakından izlenmiştir. İlk DP hükümetinde dikkati çeken atamalardan birisi Milli Savunma Bakanlığına asker kökenli olmayan Refik Şevket İnce’nin getirilmesidir. Hukukçu olan İnce’nin Milli Savunma Bakanlığı görevine geldikten sonra ilk ele aldığı konulardan birisi de askeri yargının ulusal hukuk sistemi içindeki konumu sorunu olmuştur. İnce’nin askeri ve sivil yargıyı birleştirmeyi amaçlayan reform girişimi Genelkurmay Başkanlığı tarafından uygun karşılanmamış, ordudan gelen tepki ve direniş karşısında hazırlanan kanun teklifi geri çekilmiştir. Buna ek olarak, İnce bakanlık görevinden alınmıştır. Bu gerginlik DP’nin askerlerle yaşadığı ilk sorun olmuş, ilk karşılaşmada DP geri adım atmak zorunda kalmıştır³¹. İnce’den boşalan bakanlık görevine Seyfi Kurtbek getirilmiştir. Emekli Albay olan Kurtbek’in TSK ile doğrudan ilgili bir bakanlığa getirilmesi DP tarafından generallere karşı beslenen hoşnutsuzluğun belirtisi olarak algılanmış, TSK tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepki Kurtbek’in hazırladığı ve ordu ile Milli Savunma Bakanlığının yeniden yapılanmasını öngören bir reform paketi ile birlikte daha da artmıştır. Kurtbek, Celal Bayar tarafından “İkinci Nizam-ı Cedid planı” olarak nitelendirilen değişiklik önerilerine tepki göstermiş, direnebilecek generallerin tasfiye edilmesi gerektiğini düşünmüş, düşüncelerini Başbakan Menderes ve ardından da Cumhurbaşkanı Bayar ile paylaşmıştır³².

“Gerek meslekî, gerek sıhî durum itibarıyla bir kısım subayın emekliye ayrılması lüzumu olduğunu izah ettim. Söylediğim şeyler, verdiğim izahatlar o kadar kuvvetliydi ki rahmetli Menderes heyecanla, ‘Tamam’ dedi ve yanındaki telefonla cumhurbaşkanını aradı: ‘Seyfi Bey yanımda. Çok mühim şeyler söylemektedir. Dinlemenizi rica ederim’. Doğru gittim. Kütüphanede konuştum, anlattım. Tasfiye edilmesi lazım gelenlerin neden dolayı ayrılması lazım geldiğine dair vesikalar gösterdim. Bütün kanunî dayanakların hazır olduğunu

---

³⁰ age, 99.

³¹ Mehmet Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, **Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu**, 14. bs. (İstanbul: Doğan Kitap, 2007), 78.

³² age, 79.

söyledim. O da hayret etti. Kalemikle raporunun altını çizdi ve ‘Başbakan’a haber verin, saat 18’de kabine toplansın, ben riyaset edeceğim”.

Bakanlar Kurulunun olağanüstü toplantıya çağırılması, toplantıya Celal Bayar’ın başkanlık etmesi DP yönetiminin orduyu siyasal iktidarın denetimi altına almak konusundaki istekliliğini yansıtmaya bakımdan anlamlıdır. Bakanlar Kurulu toplantısında Kurtbek tarafından açıklanan plan özellikle Celal Bayar’ın desteği ile benimsenmiş, uygulamaya konulması için gerekli yasal hazırlıklara girişilmiştir³³. Ancak, bu tasarı da bir önceki girişim gibi ordunun tepkisiyle karşılaştığında Menderes bir kez daha geri adım atmak zorunda kalmış, bu durum karşısında Kurtbek de istifa etmiştir. DP’nin ilk dört yıllık iktidar süresi boyunca dört Milli Savunma Bakanının göreve gelmiş olması DP ile ordu arasındaki gerilimli ilişkileri gösteren bir işaret olarak değerlendirilebilir. Kurtbek daha sonra önerilen reformların gerçekleştirilememiş olmasını DP’nin “en büyük hatası” olarak nitelendirmiştir³⁴.

“...Menderes dedi ki, ‘Bunu biraz tehir etsek. Yani çok tepkiler var. Bütün generaller isyan edeceklermiş.’ Kendine o zaman şunu söyledim: ‘Efendim yapılacak icraat benim değil, sizindir. Siz bilirsiniz. Yalnız ordu o haldedir ki eğer bu müstereken ve azimle verdiğimiz kararı tatbik etmezsek ileride hem orduya düşecek olan vazifelerin infazında hem de memleketin yasadını korumada müşkülâtlarla karşılaşabilirsiniz’ Yani parti olarak en büyük hatamız büyük ordu ve savunma reformunun yapılmamış olmasıdır” .

DP’nin TSK ile sancılı ilişkilerinin öteki boyutları tez çalışmasının kapsamı dışında kalmaktadır. DP’nin iktidara gelmesinden hemen sonra başlayan TSK-hükümet geriliminde ilk perde 5 Haziran 1950’de üstsubaylara karşı yapılan tasfiye ile gerçekleşmiş, 25–27 Haziran 1957’de meydana gelen “Dokuz Subay Olayı” ile sürmüştür. Bu süreçte TSK’nin mutlak olarak hükümetin denetimi altına alınmasına yönelik politikalar izlenmiş, Kore Savaşına katılım kararının alınması sırasında Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut’a danışılmamıştır. Bunların yanısıra, Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Tunaboğlu’nun Bağdat Paketi toplantısında arka sıralara oturtulması, Genelkurmay Başkanı Rüşti Erdelhun’un Başbakan Menderes tarafından brifing vermek üzere bekletilmesi gibi örnek olaylar TSK ile hükümet

---

³³ Celal Bayar, Kurtbek’in planını şu sözlerle destekleyecektir: “Arkadaşlar, Seyfi Bey’in planı ikinci nizam-ı cedid planıdır. Buna itiraz edenler, beğenmeyenler olabilir. Dayanın. Çünkü bu memleketin selameti, ordunun selameti için mutlaka gerçekleştirilmesi lazımdır. Bu kati bir operasyondur.” **age**, 79.

³⁴ **age**, 79.

arasındaki gerilimin ellili yıllar boyunca sürdüğünü ortaya koymuştur³⁵. 1950–1960 arası Milli Savunma Bakanlarının isimleri sırasıyla şöyledir³⁶.

3.4. Türkiye’de Parlamentolar ve Ulusal Güvenlik Politikaları

Ellili yıllardaki güvenlik politikalarının oluşumunu değerlendirebilmek için Türkiye’de parlamenter demokrasinin başlangıcı kabul edilen II. Meşrutiyet döneminden itibaren güvenlik politikalarının oluşum sürecini göz önüne almak gerekir. 1908’den çok partili dönemin başlangıcı olan (1950–1960) DP’li yıllar boyunca ulusal güvenlik politikalarının gelişimine bakıldığında özellikle I. Meclis döneminden itibaren güvenlik politikalarının belirlenmesinde meclisin üstünlüğü göze çarpmaktadır. Bu durumun DP döneminde daha da öne çıktığı söylenebilir.

3.4.1. II. Meşrutiyet Döneminde Meclis ve Ulusal Güvenlik Tartışmaları

Türkiye’de parlamenter demokrasinin gelişimi ile imparatorluğun yaşamsal dış sorunları arasında güçlü bir ilişki vardır. İlk parlamenter girişim olan Meclis-i Umumi, 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşına ilişkin tartışmalar gerekçe gösterilerek açıldıktan kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Meclisin yeniden açılması ise 1908 yılında bir başka uluslararası bunalım döneminde gerçekleşmiştir. Parlamenter demokrasinin gelişmesi Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı gibi uluslararası sorunlara paralel olarak gerçekleşmiştir. Nitekim Meclis-i Mebusan, İmparatorluğun dış güvenliğini birinci dereceden ilgilendiren bir karar olarak değerlendirilebilecek olan Misak-ı Milli’nin kabul edilmesi sonrasında işgal güçleri tarafından kapatılacaktır.

II. Meşrutiyet dönemi, dış politika konularında Bulgaristan’ın Doğu Rumeli’yi alıp krallığını ilan etmesi, Bosna-Hersek’in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na ilhakı, İtalya’nın Trablusgarp’ı işgali, Balkan Harbi, Doğu Trakya dışında tüm

---

³⁵ Ali Faik Demir, **Türk Dış Politikasında Liderler** (İstanbul: Bağlam, 2007), 60–61.

³⁶ (I. Menderes Hükümeti, 22 Mayıs 1950–9 Mart 1951) Refik Şevket İnce, (II. Menderes Hükümeti, 9 Mart 1951–17 Mayıs 1954) Hulusi Köymen, (II. Menderes Hükümeti) Seyfi Kurtbey, (III. Menderes Hükümeti, 17 Mayıs 1954 -9 Aralık 1955) Etem Menderes, (IV. Menderes Hükümeti, 9 Aralık 1955-25 Kasım 1957) Adnan Menderes, (V. Menderes Hükümeti, 25 Kasım 1957–25 Mayıs 1960) Şemi Ergin, (V. Menderes Hükümeti) Etem Menderes.

Rumeli'nin kaybedilmesi ve Birinci Dünya Savaşı gibi önemli problemlerin yaşandığı bir dönem olmuştur.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte yapılan ilk seçimlerden sonra Meclis-i Mebusan 17 Aralık 1908'de Abdülhamid tarafından açılmış, 13 Nisan 1909'da dinci çevrelerle İttihatçı karşıtlarının İstanbul'da ayaklanması sonucu kesintiye uğramıştır. Tarihte 31 Mart olayı olarak geçen bu ayaklanma Selanik'ten gelen Harekât Ordusu tarafından 27 Nisan 1909'da bastırılarak, bu olaydan sorumlu tutulan Abdülhamid tahttan indirilerek yerine V. Mehmet Reşat getirilmiştir. Ardından, 1876 Anayasası olarak bilinen Kanun-u Esasi üzerinde bir takım değişiklikler yapılarak siyasal ve hukuksal kurumlar yeniden düzenlenmiştir. Parlamento, 21 Aralık 1918'de Birinci Dünya Savaşının başlamasının hemen ardından İtilaf devletlerinin bakışıyla VI. Mehmet tarafından kapatılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle 13 Nisan 1909'daki ayaklanmada Mahmut Şevket Paşa komutasındaki Harekât Ordusunun İstanbul'a girerek isyancıları dağıtması ve 27 Nisan 1909'da II. Abdülhamid'i tahttan indirip Şehzade Mehmet Reşat'ı padişah yapması Türkiye'de parlamenter sistemin yerleştirilmesi açısından önemli bir başlangıç sayılabilir. Yeni padişah Mehmet Reşat'ın parlamenter düzende devlet başkanına düşen sembolik yetkilere yatkın bir insan olması ciddi bir adım atılmasını kolaylaştırmıştır³⁷.

1876 Kanun-u Esasi'sinde 1909 Ağustosunda yapılan değişiklikler, parlamentarizmin temel kurallarını Türk sistemine de getirmiştir. Özellikle, otuzuncu madde başlangıç cümlesinde "Vükela, hükümetin siyaset-i umumiyesinden müştereken ve daireyi nezaretlerine ait muamelattan dolayı münferiden Meclis-i Mebusan'a karşı mesuldürler³⁸" denilerek, Parlamento karşısında hükümetin sorumluluğu ilkesi açıkça ortaya konulmuştur. 1909 Anayasa değişikliği ile getirilen bir başka hükme göreyse 1876 Anayasa'sında padişah istediği takdirde parlamentoyu feshetme yetkisine sahipken yeni düzenlemeye göre padişahın bu yetkisi sınırlanmaktaydı. Buna göre, fesih yetkisinin doğabilmesi için, görüşünde ısrar eden

---

³⁷ Hikmet Özdemir, **Rejim ve Asker**, 12. bs. (İstanbul: İz Yayınları, 1993), 216.

³⁸ Mümtaz Soysal, **Dış Politika ve Parlamento** (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1964), 48.

hükümetin çekilmesi, yerine tayin edilenin aynı görüşte direnmesi ve bu görüşün Meclis-i Mebusan'ca yeniden gerekçeli olarak reddedilmesi gerekmektedir.

Tüm bu yapılanlara rağmen kurulmuş gibi görünen parlamenter düzenin işlediğini iddia etmek yanıltıcı olacaktır³⁹. Görünürde parlamenter bir sistem kurulmuş olmasına rağmen, bu dönemde ulusal güvenlik ile ilgili politika konularında en etkili organ İttihat ve Terakki Partisi olmuştur. Özellikle 1913'teki Babiâli darbesinden sonra Parlatentonun alınan kararlarda hiçbir etkisi kalmamıştır. Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşına Almanya tarafında katılma kararını aldığında ise Hükümet, Almanya ile antlaşmanın imzalandığı ve seferberliğin ilan edildiği 2 Ağustos 1914 günü Meclis-i Mebusan'ı süresiz olarak tatil etmiştir. Dahası, söz konusu karardan Bahriye Nazırı Cemal Paşa ve Maliye Nazırı Cavit Bey gibi dış politika konularıyla ilgili sayılması gereken kişiler bile haberdar edilmemiştir⁴⁰.

Sonuç olarak, bu dönem parlamentarizme dayanıyor gözükse de, dönemin dış politika konularındaki en etkili organı İttihat ve Terakki Partisiydi. İttihat ve Terakki, iktidarda fiilen bulunmadığı dönemlerde bile, ordu içindeki büyük muhalefete rağmen, hükümeti ve sadrazamı dış politika konularında etkileyebilecek güce sahipti. 1918 yılında Osmanlı Devleti'nin yenilgiye doğru gittiği bir dönemde, savaş sırasında sadrazamlık görevine gelmiş olan Talat Paşa'nın 7 Ekim 1918 yılında görevinden çekilmesiyle birlikte on yıllık İttihat ve Terakki Partisi devri de sona ermiştir. Bununla birlikte, "İttihat ve Terakki'de 1913'ten sonra görülen yenileşme fikir ve teşebbüslerinin Türkiye'de yeni bir siyasi yapının temellerini attı[ğı]"⁴¹ gerçeği de göz ardı edilemez.

3.4.2. I. Meclis Döneminde Ulusal Güvenlik Tartışmaları

I. Meclis dönemi, Türkiye'nin iç ve dış güvenlik meselelerinin iç içe girdiği olağanüstü bir dönemdir. Ankara hükümeti bir taraftan ülkenin her tarafına yayılmış olan işgal kuvvetleriyle, bir taraftan da İstanbul hükümetiyle mücadele etmek durumundaydı.

---

³⁹ Özdemir, **age**, 6.

⁴⁰ Soysal, **age**, 48.

⁴¹ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller** (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1996), 48.

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşında yenildi, 30 Ağustos 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma uyarınca İstanbul ve Anadolu'nun bir kısmı dışında kalan topraklar işgal kuvvetlerince paylaşılmaktaydı. Antlaşmanın imzalanmasından iki hafta sonra Müttefik donanması, Rusya'daki Bolşevik hareketine karşı koymak bahanesiyle, ama gerçekte Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması konusunda aralarında yapılan gizli anlaşmayı uygulamak amacıyla altmış parça gemiden oluşan donanmayla İstanbul'a geldi ve şehre asker çıkardı. Sevr Barış Antlaşması beklenmeden İmparatorluğun çeşitli yerleri işgal edildi. 15 Kasım 1918'de İngilizler Musul'u, İtalyanlar Antalya ve Kuşadası'nı, Fransızlar da Adana, Urfa, Maraş, Antakya ve İskenderun'u 1919 ilkbaharında işgal ettiler. Buna ek olarak, silah toplamak ve ulaşım sistemini kontrol amacıyla İngiltere İzmit, Eskişehir ve Samsun'a, Fransa Zonguldak'a, İtalya da Konya'ya birliklerini yerleştirdi. ABD, İngiltere ve Fransa 15 Mayıs 1919'da İzmir'i Yunanlılara işgal ettirdiler.

Bu arada mütarekenin hemen ardından gerek İstanbul gerekse Anadolu'da büyük siyasi faaliyetler ortaya çıktı. Trakya ve Anadolu'da çoğu eski İttihat ve Terakki üyesi olan gruplar Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri adı altında milli bağımsızlığı sağlamak için vatansever teşekküller oluşturdular. Mustafa Kemal bu gruplarla bir takım görüşmelerden sonra Anadolu'ya geçti ve 23 Temmuz–7 Ağustos 1919 Erzurum ve 4–12 Eylül 1919 Sivas Kongresi'nin toplanmasına öncülük etti.

Bu sırada 12 Ocak 1920'de Meclis-i Mebusan İstanbul'da açıldı ve 28 Ocak 1920'de Sivas Kongresi'nde kabul edilen esaslar üzerine kurulu Misak-ı Milli kabul edildi. Misak-ı Milli'ye göre memleket bölünmez bir bütün olarak yabancı işgalini reddetmekte ve İstanbul hükümeti, memleketin bağımsızlığını müdafaa etmeyi başaramazsa milli bir meclis tarafından kurulacak bir hükümet milli kuvvetleri bir araya getirerek memleketin bağımsızlığı için mücadele edecekti. Yabancı mandası, Hıristiyan azınlıklara özel haklar tanınması ve çeşitli siyasi partilerin kurulması gibi hareketler milli egemenliği ve dayanışmayı bozma ihtimallerinden dolayı reddediliyordu⁴². Meclisi Mebusan'ın açılmasından kısa bir süre sonra 16 Mart 1920 günü Müttefikler İstanbul'u işgal etti. Aynı gün Meclis, çıkardığı iki maddelik

---

⁴² age, 52.

kararla, artık İstanbul hükümetinin meşruiyetinin kalmadığını ilan etmiştir. Söz konusu karar uyarınca Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı tarihe karışmıştır.

Misak-ı Milli'nin kabulü Müttefikler için önemli bir güvenlik problemi sayılmaktaydı. Padişaha baskı yaparak İstanbul'un işgalinden iki gün sonra Meclis-i Mebusan-ı kapattırdılar ve ellerine geçirebildikleri mebusları Malta'ya sürdüler. Bu arada Şeyhülislam Dürrizade Abdullah aynı gün fetva yayınlayarak, Mustafa Kemal ve arkadaşlarını şaki ilan edip öldürülmelerine cevaz verdi⁴³. İzmir'in ardından İstanbul'un da işgali ve Meclis-i Mebusan'ın kapatılması Türk kurtuluş mücadelesine önemli bir ivme kazandırmıştır⁴⁴.

Meclis, 7 Haziran 1920 günü, "16 Mart 1920 tarihinden itibaren İstanbul hükümetince aktedilen bilcümle mukavekalat, uhdat vesaireyi keenlemyekün sayan bir kanun çıkar[mıştır]⁴⁵". Artık, dış politika konularında tek yetkili organ konumuna gelen Meclis için İstanbul'daki siyasi hareketlerin hiçbir hükmü yoktu. Bununla birlikte, Meclis içinde I. ve II. Grup olarak adlandırılan hükümet ve muhalefet milletvekilleri arasında büyük çekişmeler yaşanmıştır.

İki grup arasında yaşanan bu çekişmeler özellikle Lozan Konferansı sırasında tepe noktasına ulaşmıştır. Lozan, Türkiye'nin politik rejimi ve özellikle dış politikadaki yasama-yürütme ilişkileri bakımından en önemli antlaşmadır⁴⁶. Lozan Konferansı'nın açılış tarihi olan 21 Kasım 1922 ile kesintiye uğrayış tarihi olan 4 Şubat 1923 tarihleri arasında, TBMM, açık ve kapalı oturumlarda, İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Hariciye Vekâleti Vekili Rauf Bey tarafından sık sık bilgilendirilerek durumdan haberdar edilmiştir. İsviçre'deki görüşmelerin uzaması TBMM'deki muhalefetin eleştirilerinin de dozunu arttırmasına sebep olmuştur. Muhalefetin eleştirileri, en çok Lozan'daki delegasyonun TBMM'nin kendilerine verdiği yetkiyi aşip fazla tavizde bulunup bulunmadıkları konusunda yoğunlaşmıştır. Bu noktada Mustafa Kemal, Meclis ile delegasyon arasına Heyet-i Vekile-yi sokarak görüşme

---

⁴³ Karpat, *age*, 52.

⁴⁴ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1919-1980, Cilt II**. 11.bs. (İstanbul: İletişim, 2001), 112.

⁴⁵ Mümtaz Soysal, **Dış Politika ve Parlamento** (Ankara: Ankara Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1964), 82.

⁴⁶ *age*, 97.

safhasının yasamanın değil, yürütme organının görevi olduğunu belirtmeye çalışmıştır.

I. Meclis döneminde, güvenlik ile ilgili konularda büyük ve şiddetli tartışmalar yaşanmıştır. Bu dönem, muhalefet milletvekillerinin sık sık soru ve gensoru önergeleriyle Meclis'in yürütme organı olan hükümetten hesap sorduğu, izahat istediği bir dönem olmuştur. Hükümet de, açık ve kapalı oturumlarla bu taleplere yanıt vermiş, gerekli gördüğü durumlarda TBMM'yi güvenlik ve dış politika konularından haberdar etmiştir.

Kısacası, bu dönem, yüzyıllardır padişahlıkla yönetilen Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi Türkiye için radikal değişimin başladığı ve gerçekte tam bir parti kuruluşu ve mekanizması mevcut olmamakla birlikte, güvenlik konularında tek yetkili organın TBMM olduğunun ve padişahın artık hiçbir yetkisinin bulunmadığının onaylandığı bir dönem olmuştur.

3.4.3. Tek Parti Döneminde Mecliste Ulusal Güvenlik Tartışmaları

Yirminci yüzyılla birlikte, sıklıkla görülen yeni iktidar şeklinde ülkelerin yönetimi bir kişinin diktatörlüğünden çıkıp bir partinin eline geçmiştir. 1924 Anayasası “tek partiye” herhangi bir atıfta bulunmamakla birlikte, Türkiye’de, Cumhuriyet’in ilanından sonra, 11 Eylül 1923’te Halk Fırkası’nın kuruluşundan 1946 yılına kadar süren dönem tek parti dönemidir. Bu devrin anayasal çerçevesini, 346 sayılı ve 29 Ekim tarihli “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun bazı mevaddının tavzihan tadiline dair” kanunla temelleri atılan 20 Nisan 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu teşkil etmektedir⁴⁷.

Cumhuriyet’in ilanından sonra iktidarın ağırlık noktası, yasama organından yürütme organına geçmiştir. Dolayısıyla, dış politikaların belirlenmesi ve yürütülmesi yetkisi hükümete ve hatta tek partinin “şefi” konumunda olan cumhurbaşkanına geçmiştir. Bu yüzden bu dönemin dış politikalarının belirlenmesinde Atatürk’ten sonra “Milli Şef” konumundaki İsmet İnönü en belirleyici kişi olmuştur. Bu dönemde, tek partinin özelliğinden dolayı alınan kararlar genellikle oy çokluğuyla alınmış, 7 Haziran 1945 yılında Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından

---

⁴⁷ age, 102.

“dörtlü takririn” verilmesine kadar CHP içinde önemli bir muhalefetle karşılaşılmamıştır. Gerçi, 1938’de Atatürk’ün ölümünden sonra, parti içinde İsmet İnönü önderliğindeki bir grup, iktidarı ele geçirerek memleketteki bütün faaliyetleri kendi denetimine almış ve bu durum karşısında 1939 Parti Kurultayında açık bir hoşnutsuzluk kendini az çok göstermiş ama aynı yıl İkinci Dünya Savaşının patlak vermesiyle bu tartışmalar geriye bırakılmıştır⁴⁸.

1924 sistemi bütün uluslararası antlaşmaların TBMM’den geçmesini gerektirmektedir. Bunun fiili uygulanışı ise, antlaşmaların Meclis’ce “tasdik”i şeklinde olmaktadır. Tek parti döneminde dış politikayla ilgili olağanüstü görüşmelerden biri olan Montreux Sözleşmesinin onaylanması için bir araya gelen meclis oturumu on dakikada bitmiştir. Bir zafer havası içinde yapılan konuşmalar ise hükümeti tebrik konuşmalarından ibarettir. Bu görüşme, tek parti döneminin genel havasını yansıtmaktadır. Kısacası, bu dönemde önemli dış politika olayları Parti Grubunun görüşmelerinde ele alınmış olsa da, karar verme yetkisi ve serbestliği partinin önderlik kadrosunda ve özellikle “Milli Şef” İnönü’nün elinde idi.

---

⁴⁸ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller** (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1996), 127.

4. DP VE ULUSAL GÜVENLİK

Demokrat Parti'nin kuruluş bildirgesi, seçim beyannamesi gibi belgelerine bakıldığında ulusal güvenlik politikalarına değinilmediği görülmektedir. Dış politikada ise, özellikle kuruluş yıllarına bakıldığında CHP tarafından izlenen çizginin sürdürülebileceği vurgulanmıştır. Bu nedenlerle, DP'nin güvenlik anlayışının ipuçlarını bulabilmek için uluslararası ortamdan gelen etkilere bakılması gereklidir.

4.1. Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş

Savaş sonrası dönem, Türkiye'nin hızla ABD ve Batı merkezli politikalar ekseninde hareket etmeye başlamasıyla dış politikasında önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. 19 Mart 1945'te Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'un, Sovyet Hükümetinin Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında 17 Aralık 1925 tarihinde imzalanan ve süresi 7 Kasım 1945'te sona erecek olan "Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması"nın İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan "derin değişikliklerden" dolayı yenilenmemesi konusundaki isteğini Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e bildirmesi⁴⁹ Ankara'da büyük bir tedirginliğe sebep olmuştu. Bu durum, Batıya ve özellikle ABD'ye bağlılık politikası izleme sürecini hızlandıran önemli etkenlerden biridir.

Uluslararası konjunktürde ortaya çıkan bu gelişmeler TSK'nin yapısında ve rejim içindeki konumunda da bir takım değişikliklere sebep olmuştur. Bu değişikliklerden biri, ulusal savunma anlayışının ulusal-bağımsızlıkçı tutumundan uzaklaştırılıp ABD ve Batı savunma sistemi ile uyumlu bir duruma getirilmesidir. Bu süreç, Türkiye'nin 18 Şubat 1952'de NATO'ya resmen üye olarak kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bununla birlikte Alman askeri doktrini terk edilerek ABD askeri doktrini benimsenmiştir.

---

⁴⁹ Oral Sander, **Siyasi Tarih: 1918–1994**, 13. bs. (Ankara: İmge, 1989), 252.

Değişikliklerden bir diğeri de, CHP yönetiminden memnun olmayan subay heyetinin CHP-DP arasındaki siyasi mücadelede ağırlıklı olarak DP'den yana tavır alarak orduda gizli olarak faaliyetlere başlamış olmasıdır. Nitekim, ordu içinde faaliyet gösteren örgütlenmeler 1946 seçimlerinde yapılan hilelerden dolayı CHP'yi zorla iktidardan uzaklaştırmayı düşünmüştür. Ancak, İnönü'nün yükselen tansiyonu zaman zaman düşürerek ihtilal ortamının doğmasını engellemesi ve DP'nin kurulmasıyla gizli örgütlerde iktidarın demokratik yollardan değişebileceği inancının belirmesi yüzünden bu örgütlerin çalışmaları bir müdahale ile sonuçlanmamıştır⁵⁰. Son olarak, 30 Mayıs 1949 tarih ve 5398 sayılı “Milli Savunma Bakanlığının Kuruluş ve Görevlerine dair Kanun”un kabulü ile TSK Milli Savunma Bakanlığına bağlanmış ve rejim içinde siyasal bir kurum olarak etkisi kesin şekilde sınırlandırılmıştır⁵¹.

4.2. DP'nin Kuruluşu ve Ulusal Güvenlik Tartışmaları

DP dönemi ulusal güvenlik politikalarını değerlendirmek için, çok partili dönem ile DP'nin kuruluş sürecindeki ve DP hükümetlerinin programlarındaki ulusal güvenlik tartışmalarına göz atmakta fayda vardır.

4.2.1. Çok Partili Dönemde Güvenlik Tartışmaları

Türkiye'de çok partili döneme DP'nin 1950 yılında büyük bir oy üstünlüğüyle TBMM'ye girmesiyle geçilmiştir. Tek partili sistemde hâkim olan yürütme organının üstünlüğü, özellikle çok partili TBMM'ye geçişin ilk denemesi olan 1950–1960 yılları arasında, parlamentodaki çoğunlukları genel oydaki nispetlerin çok üstüne çıkaran seçim sistemi sayesinde daha da artmıştır.

1950–1960 döneminde, TBMM'de çoğunluğu elinde bulunduran iktidarın, rahat bir şekilde hükümet etmeyle sorumsuzca hükümet etmeyi zaman zaman birbirine karıştırdığı göze çarpmaktaydı⁵². Önemli dış politika konularında hükümet, TSK'nin ve muhalefetin fikrini almak yerine çoğu zaman kendi başına hareket etmeyi tercih

---

⁵⁰ Doğan Akyaz, **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi: Hiyerarşi Dış Örgütlenmelerden Emir Komuta Zincirine** (İstanbul: İletişim, 2002), 60.

⁵¹ Ümit Özdağ, **Ordu-Siyaset İlişkileri** (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991), 148.

⁵² Mümtaz Soysal, **Dış Politika ve Parlamento** (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1964), 195.

etmekteydi. DP yetkililerinin bu kendi başına buyruk tavırları muhalefeti rahatsız etmiş ve şiddetli eleştirilerle tepkilerini dile getirmişlerdir. Bu tartışmaların önemli bir bölümünde DP kararlarının içeriğinden çok alınış biçimi gündeme getirilmiştir.

Çok partili TBMM’de, dış politika konusunda yasama-yürütme ilişkileri bakımından en önemli hukuki şekil tartışması Kore’ye asker gönderme kararı dolayısıyla yaşanmış, kararın Anayasa’ya uygun alınmadığı konusunda DP’li yetkililer muhalefetin şiddetli eleştirilerine maruz kalmışlardır. 1924 Anayasası’na göre, silahlı kuvvet kullanılmasıyla ilgili tek hal “savaş ilanı” halidir. Bir savaş hali durumunda da hükümet, TBMM’ye danışmak zorundadır. Ancak, DP’li yetkililer, Kore’ye asker gönderme kararının herhangi bir savaş ilanı durumu olmadığını iddia ederek, TBMM’den izin almak zorunda olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte, CHP’li yetkililer bu konudaki eleştirilerini 1950’li yıllar boyunca zaman zaman yinelemişlerdir.

28 Temmuz 1950’de verdiği bir demeçte, muhalefet lideri İnönü, Başbakan’ı “Memleket müdaafası ve harp ihtimallerinde hükümetin muhalefet partisiyle fikir mutabakatı teminiyle tecrübe etme[diği] ve TBMM’nin reyini alma[dığı]” konusunda eleştirmektedir⁵³.

“Arzu edilir ki, uzun müddet iktidarda kalmış bir partinin başkanı sıfatıyla hükümet, benim de bu mesele hakkında reyime müracaat etsin. Büyük memleket meselelerinde, hususiyetle memleket müdafaası ve harp ihtimallerinde hükümetin muhalefet partisiyle fikir mutabakatı teminiyle tecrübe etmesi, memleket birliğini sağlamak için esas tedbirdir. Kaldı ki, bu mesele hakkında hükümet, TBMM’nin dahi reyini almış değildir”.

Özellikle, “1957’den sonra ekonomik krizle beraber DP yönetimi otoriter bir popülizme doğru kaymış, Türkiye’yi Milli Şef’in vesayetinden, ‘Yeter artık, söz milletindir’ diyerek kurtaran DP, giderek mili iradeyi tek başına ve doğrudan temsil ettiğine” inanmaya başlamıştır⁵⁴. Bu süreç, DP’nin 27 Mayıs 1960 darbesiyle iktidardan indirilmesine kadar devam etmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye’de parlamenter sisteme geçişin tarihsel gelişimine bakıldığında 23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisi ile başlatılan ve 1921 ve 1924

---

⁵³ Sabahat Erdemir, **Muhalefette İsmet İnönü**, c. 1 (İstanbul: Sıralar Matbaası, 1956), 19.

⁵⁴ Erol Mütercimler, Mim Kemal Öke, **Düşler ve Entrikalar: Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası** (İstanbul: Alfa, 2004), 416.

Anayasaları'nda ifadesini bulan parlamentonun üstünlüğü göze çarpmaktadır. Bu üstünlüğün, 27 Mayıs 1960 darbesi ile pratikte olduğu kadar teoride de terkedildiği görülmektedir⁵⁵.

4.2.2. DP'nin Kuruluşu

CHP'den sonra Türkiye'de ilk defa Ağustos 1930'da Fethi Okyar başkanlığında Cumhuriyetçi Serbest Fıkra adında güdümlü bir parti kurulmuş ama büyük bir halk desteği alacağı ve kısa sürede CHP'ye gerçek anlamda muhalefet yapabilecek konuma gelebileceği anlaşılınca Atatürk tarafından kendi kendini feshetmeye zorlanarak Eylül 1930'da kapatılmıştır. Bu yüzden, bu partinin kurulmasının Türkiye'de çok partili sisteme ve gerçek anlamda demokratik sisteme geçiş için bir teşebbüs olduğu düşünülemez.

Türkiye'de ilk defa çok partili sisteme geçişin ve muhalefetin meclise girmesinin ilk örneği DP'dir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dış dünyadaki gelişmelerin de etkisiyle çok partili siyasal sistemi savunan bir anlayış oluşmaya başlamıştır. Bu durumu CHP Genel Başkanı İsmet İnönü de desteklemiştir. İnönü'nün 1 Kasım 1945 TBMM açılış konuşması bu eğilimini açıkça ortaya koymaktaydı⁵⁶.

“Türkiye'de demokrasi usullerinin geçmişe ait hesaplarını yaparken, büyük devrimlerin 1923'ten 1939'a kadar meydana geldiği ve altı seneden beri de bir Cihan Harbi içinde bulunduğumuz unutulmamalı. Demokratik karakter bütün Cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur. Diktatörlük hiçbir zaman kabul olunmadıktan başka zararlı ve Türk milletine yakışmaz olarak itham edilmiştir. Bizim tek eksikimiz, hükümet partisi karşısında bir parti bulunamamasıdır”.

Bu ortamda CHP içinde Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Yusuf Hikmet Bayur, Emin Sazak gibi bazı milletvekillerinin başını çektiği bir muhalefet oluşmuştu. 11 Haziran 1945'de kabul edilen Çiftçiye Topraklandırma Kanunu parti içindeki muhalefetin su yüzüne çıkmasına sebep oldu ve bu yasanın görüşüldüğü sırada Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan Parti Meclis Grubuna “Dörtlü Takrir” olarak bilinen bir önerge sunmuşlardır. Ülke ve parti

---

⁵⁵ Prof. Mümtaz Soysal bu gelişmeyi, “1961 Anayasası, Türk Anayasacılığında 1920'den başlayarak sürüp gelen bir geleneğin büyük ölçüde değiştirilmesi ve TBMM'nin egemenliği kullanarak tek organ olmaktan çıkarılıp egemenliği kullanan 'organlardan biri' durumuna getirilişi demektir” şeklinde yorumlamaktadır. Bkz. Hikmet Özdemir, **Rejim ve Asker**, 12. bs. (İstanbul: İz Yayınları, 1993), 232.

⁵⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem VII, c. 20. s. 7; Ulus, Vatan, Cumhuriyet, Kasım 1945, aktaran, Ahmet Yeşil, Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş (Ankara: Kültür Eserleri, 1988), 61.

yönetiminde liberal düzenmeler yapılmasını isteyen bu önerge 12 Haziranda reddedilmiştir.

Bu gelişmelerin sonucunda Menderes, Köprülü ve Koraltan partiden ihraç edilirken, Bayar istifa etmiştir. DP, 7 Ocak 1946'da 'Dörtlü Takrir'e' imza atanlar tarafından kurulmuştur. Parti genel başkanlığına Bayar getirildi. Demokrat Parti, 21 Temmuz 1946'da yapılan seçimleri CHP'nin kazanması üzerine seçime hile karıştırıldığını ileri süren miting ve yayınlara girişmiş, ama bu tür etkinlikler sıkıyönetimce yasaklanmıştır. DP, 7 Ocak 1947'de Birinci Büyük Kongrede kabul edilen ve Hürriyet Misak-ı olarak bilinen raporunda, demokratik olmayan ve anayasaya aykırı yasaların kaldırılmasını, seçimleri yargının denetlemesini, cumhurbaşkanlığı makamının parti liderliğinden ayrılmasını istemiştir. DP, Millet Partisi [MP] gibi, 17 Ekim 1948'de yapılan ara seçimlere güven duymadığı için katılmamıştır. 16 Ekim 1949 ara seçimlerinde de tavrını sürdürmüştür. 16 Şubat 1950'de gizli oy, açık tasnif ve yargı denetimini kabul eden, Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşan bir Yüksek Seçim Kurulunu öneren seçim yasasının kabul edilmesinden sonra, 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimlerde DP, 487 milletvekilliğinin 408'ini kazanarak iktidar partisi olarak parlamentoya girmiştir. 22 Mayıs 1950'de Menderes başkanlığında ilk DP hükümeti kurulmuş ve Bayar cumhurbaşkanı seçilerek genel başkanlıktan ayrılmıştır.

DP'nin kurulması ve on yıl boyunca büyük halk yığınlarını peşinden sürükleyebilecek bir güce ulaşması, Türkiye'nin, İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte dünyada meydana gelen gelişmelerin de etkisiyle büyük bir değişim sürecine girmiş olduğunun önemli bir göstergesidir.

4.2.3. DP'nin Kuruluş Sürecinde Ulusal Güvenlik Tartışmaları

14 Mayıs 1950 seçimleri ile başlayan DP iktidarları dönemi ulusal güvenlik alanında önemli yaklaşım ve anlayış değişikliklerini de beraberinde getirmiştir. Bu değişimin nedenleri, eski ve yeni iktidar partilerinin ulusal güvenlik anlayışları arasındaki farklılıklardan çok, Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu uluslararası koşulların değişmesiyle ilişkilendirilebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan uluslararası koşullar ulusal güvenlik kavramının yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu değişiklikler uyarınca Türkiye'de ulusal güvenliğe yönelik tehdit önceliklerine

bakıldığında, özellikle Batı Avrupa ülkeleri ve ABD açısından kabul edilen dış ve iç tehdit kaynaklarının benzeştiği ileri sürülebilir. Türkiye’de de dışarıda Sovyetler Birliği’nden, içeride ‘komünistlerden’ gelen tehditler birbirleriyle uyumlu bir tehdit unsuru olarak ön planda tutulmuşlardır. Kuzeyden gelen Sovyet saldırısı olasılığı ellili yılların başından itibaren Sovyet etkisine girmeye başlayan Ortadoğu ülkelerinden gelecek saldırılarla güneyden “çevrelenme” olasılığıyla birleşerek daha da ağırlaşmıştır.

Ellili yıllar boyunca ulusal güvenlik kavramının Türkiye siyasal yaşamı bağlamında kullanılmadığı görülmektedir. Bu kavram yerine, “dış emniyet”, “milli müdafaa” başta olmak üzere, ‘memleket emniyeti’ ve bunun gibi bazı kavramların kullanıldığı görülmektedir⁵⁷.

Bu kavramların “dış düşman” ve “dış tehdit” algılarına dayandığı dikkat çekmektedir. Soğuk Savaş algıları uyarınca, somut düşman olarak Sovyetler Birliği ile onun güdümünde davranan Doğu Blok’u ülkeleri, ideolojik olarak da komünizm dış emniyete yönelik tehditler olarak tanımlanmaktadır. Türk milletinin geleneksel düşmanı konumundaki “Moskoflar” tarafından kandırılmaları mümkün olmamakla birlikte, az sayıda yanılan tarafından oluşturulacak tehlike de rahatlıkla giderilebilecektir.

Soğuk Savaş süresince Türkiye’nin güvenlik kültürünü oluşturan en önemli öğelerden biri, “iç ve dış düşmanlarca kuşatılmış bir ülke” olarak kabul edilmiş

---

⁵⁷ TBMM tarafından değişik vesilelerle orduya gönderilen, “sevgi, selam ve muhabbet” mesajlarına bakıldığında, bu mesajlarda kullanılan ve ulusal güvenlikle ilgilendirilebilecek kavramların geçirdiği değişim dikkat çekicidir. Ellili yıllarda ordunun görevleri arasında “Türk yurdunun tamamîyetinin ve Türk milletinin istiklalinin” ya da sıklıkla kullanıldığı gibi “yurdumuzun ve istiklalimizin” korunması, “vatanın güvenliği ve mahfuziyeti” gibi kavramlar yerlerini altmışlı yıllarda “millî varlık ve bütünlüğümüzün” korunması gibi görevlere bırakmıştır. Altmışlı yılların başında ordunun görevlerinin görülmedik ölçüde çeşitlendiği görülmektedir. 1961 yılı Milli Savunma Bakanlığı bütçesinin kabulü sırasında Kurucu Meclis orduyu “millî hâkimîyetin ve insan haklarının koruyucusu ve teminatı” olarak selamlamıştır. 1962 yılında ise orduya gönderilen mesajın içeriği TBMM’nin siyasal önceliklerine işaret etmektedir: Önerge sahipleri Milli Savunma Bakanlığı bütçesinin kabulü gerekçesiyle, “Millî varlığımızın teminatı, yurdun, Atatürk inkılablarının ve onun tabîî neticesi olan demokratik rejimin bekçisi ve millî birlik ve beraberliğimizin sembolü kahraman Silahlı Kuvvetlerimize Meclisimizin güven, sevgi ve selamlarının iletilmesini” istemişlerdir. Altmışlı yıllarda verilen benzeri önergelerde ordunun artık anayasa ve rejime de “bekçilik” ettiği belirtilmiştir. Söz konusu kararların metinleri için bakınız: Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX Dönem 1950–1954, C. IV**, der. Kazım Öztürk (Ankara: Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, 1998) 5341–6375.

olmasıdır⁵⁸. Ellili yıllar boyunca DP tarafından, hem iç hem de dış tehdit kaynağı olarak “komünizm” ulusal güvenlik açısından en başat sorun olarak ortaya çıkartılmıştır⁵⁹. Bu konuda iktidar ve muhalefet partileri arasında açık bir oydaşmanın varlığı dikkat çekicidir. Bu tehditle bağlantılı olarak, diğer önemli bir tehditse, Sovyetler Birliği’nden gelebilecek bir tehditti. Bu tehdit algılamaları yalnızca Türkiye’ye ait değildi. Kırklı ve ellili yıllarda Sovyetler Birliği’nden gelebilecek olası bir tehdit, batı dünyasında da, sürekli olarak, büyük ölçüde ve toplumun tüm kesimlerini etkileyebilecek bir şekilde en üst seviyede güvenikleştirilmiştir⁶⁰.

Bu tehditler dışında, yine batıda olduğu gibi, ekonomik şartlar da güvenlik tartışmalarının içinde yer almaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşında bifiil savaşmamış olmasına rağmen, Türkiye, birliklerini sürekli hazır durumda bekletmek durumunda kalmış, ekonomik olarak büyük bir yükün altına girmişti. Savaş sonrasında, güçlü, donanımlı, günün şartlarına göre revize edilmiş bir orduya sahip olabilmesi için Türkiye’nin ekonomik şartlarını iyileştirmesi gereği en önemli meselelerin başında gelmekteydi. Bu açıdan Türkiye, bu dönemde gerek kendi kaynaklarını, gerekse de ABD’den gelecek ekonomik ve askeri yardımı arttırabilmenin yollarını aramak durumunda kalmış ve ekonomik şartlar güvenlik konularında en çok konuşulan meselelerden birisi olmuştur.

4.2.4. DP Hükümetlerinin Programlarında Ulusal Güvenlik

İlk DP hükümeti programında, TSK’nin “son tecrübelerin ve teknik terakkilerin neticelerine göre en yeni silâhlar ve en modern usullerle teçhiz ve takviyeye” çalışılacağı belirtilmiştir. Hükümet programında “Birleşik Amerika’nın askerî sahadaki maddi ve teknik yardımlarından daha geniş mikyasta ve daha süratle istifadeler teminini tahakkuk ettirme[nin]” amaçlanmış olunması, ulusal savunma gereksinimlerinin karşılanması için bir başka ülkenin kaynak olarak belirtilmesi daha

---

⁵⁸ Pınar Bilgin, “Türkiye-AB İlişkilerinde Güvenlik Kültürünün Rolü”, **Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye**, der. Cem Karadereli (Ankara: Ayraç, 2003): 213.

⁵⁹ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: I. 1919–1980** 11. bs. (İstanbul: İletişim, 2001), 497.

⁶⁰ Waeaver Ole, “Insecurity, Security and Asecurity in the West European Non-War Community”, **Security Communities**, der. Emanuel Adler, Michael Barnett (Australia: Cambridge Pres, 1998): 81.

önceki hükümet programlarında görülmeyen bir yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır⁶¹”.

“Dış siyasetimizden bahsederken, iç ve dış emniyetimizin en büyük istinatgâhı olan millî müdafaamız meselesi üzerinde de ehemmiyetle durmak lâzımdır. Çok şerefli tarihi ananelerin sahibi ve millî varlığımızın koruyucusu olan askerî kuvvetlerimizi, son tecrübelerin ve teknik terakkilerin neticelerine göre en yeni silâhlar ve en modern usullerle teçhiz ve takviyeye bütün kuvvetimizle çalışacağız. Memleketin maddi ve manevî bütün kudret kaynaklarına dayanmak ve sulhde olsun harpte olsun bu kaynakların birbiri ile ahenktar ve mütenasip bir surette çalışması imkânlarını sağlamak suretiyle, iktisadi bünyenin istitaatı içinde, millî müdafaamızı en sağlam esaslara istinat ettirmek kabildir. Büyük dostumuz Birleşik Amerika'nın askerî sahadaki maddi ve teknik yardımlarından, aynı zihniyet ve anlayışla, daha geniş mikyasta ve daha süratle istifadeler teminini tahakkuk ettirmeye çalışacağız”.

DP hükümeti programı daha sonraki yıllarda TBMM’de yapılan MMV bütçe tartışmalarında sıklıkla gündeme gelecek bir tartışma konusunu ortaya koymaktadır. ABD’nin TSK’nin silah, mühimmat ve platform tedarikinde tek kaynak konumuna gelmesi ve satın alma ya da hibe yoluyla edinilen askeri malzemenin kullanılmasının ABD tarafından anlaşmalara konulan çeşitli koşullarla sınırlandırılması farklı sıkıntıların yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. ABD ile yapılan ikili askeri yardım anlaşmaların, sayı, kapsam ve içerik olarak DP hükümetlerinin denetleyemeyeceği ölçüde çeşitlilik kazanması ellili yılların sonunda yoğun tartışmalara neden olmuştur.

Özellikle ABD ordusuna bağlı kuvvetlerin statüsünü belirleyen anlaşmaların uygulanmasında yaşanan sıkıntıların artması, ellili yıllarda değilse bile altmışlı yılların ortasından başlayarak kamuoyu tepkilerinin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu türden sıkıntılar, altmışlı yılların ikinci yarısında ulusal ve uluslararası düzeyde yaşanan sorunların da etkisiyle, ABD ile güvenlik eksenli ilişkilerin sorgulanmasını, ardından da sınırlandırmasını gerektirecek siyasal ortamın oluşmasına katkı sağlamıştır. IV. Menderes Hükümeti (09.12.1955–25.11.1957) programına geldiğinde de güvenlik politikalarında önemli bir değişikliğin olmadığı göze çarpmaktadır. Menderes, hükümet programını açıkladığı konuşmasında bir önceki yıl yapılan Bandung Konferansı çerçevesinde Türkiye’nin Asya-Amerika camiası içindeki

---

⁶¹Ayın Tarihi 1950 Ocak <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1950/mayis1950.htm> [20.05.2007].

rolünü yerine getirmeye çalıştığını belirtirken, bir uzvu bulunduğu Arap Camiası içindeki rolünü daha da kuvvet[lendirileceğinin] altını çizmekteydi⁶².

“Geçen yıl iştirak ettiğimiz Bandung Konferansı neticesinde Asya-Amerika Camiası içinde alacağımız mevkiin icaplarını imkânlarımız nispetinde ve samimi surette yerine getirmeye çalışmaktayız. Bir taraftan bu vazifeyi yaparken diğer taraftan da öteden beri ehemmiyetli bir uzvu bulunduğumuz Arap Camiası içindeki rolümüzün daima daha kuvvetli bir şekilde devamına ihtimam etmekteyiz. İşte bu suretle, dış siyasetimiz, dünya sulhünün menfaatine olarak Avrupa ile Asya ve Amerika arasında telif edici ve uzlaştırıcı bir hüviyet arz etmekte bulunuyor. Dış siyasetimiz hakkındaki bu kısa izaha son verirken bütün dost ve müttefiklerimizle ve bu meyanda bilhassa Birleşik Amerika ve İngiltere ile olan sıkı münasebetlerimizi ve iş birliğimizi daima kuvvetlendirmekten de geri kalmayacağımızı arz ederim”.

---

⁶² <http://www.mysiyaset.com/UST/TBMM/HUKUMET/22.asp> [30. 04. 2007].

5. DP HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDE MMV BÜTÇESİ TARTIŞMALARI

DP hükümetleri dönemi MMV bütçesi tartışmalarına bakıldığında, uluslararası gelişmelere ilişkin tartışmalar öne çıkan konuların başında gelmektedir. Bunlar, NATO ve ortak savunma düzenlemeleri ile Kore Savaşını ve ABD ile ilişkileri içermektedir. Öne çıkan konulardan bir diğeri de, CHP yönetimine ve İsmet İnönü'ye ilişkin kişisel nitelikli tartışmalardan oluşan siyasal içerikli tartışmalardır. Bu konular dışında MMV bütçe görüşmelerinde DP'nin TSK'nin personel sorunlarına -personelin eğitimi, terfi ve erat sağlığı sorunu- bakışına ilişkin tartışmalar da bulunmaktadır. DP hükümetleri döneminde MMV bütçesi görüşmelerinde son olarak yolsuzluklara ilişkin konuların ele alındığı görülmektedir. Bu konular, satın almaya ilişkin yolsuzluklar ile kantinlerdeki yolsuzlukları, resmi araç kullanımı ve personel istihdamı ile ilgili usulsüzlükleri içermektedir.

5.1. Uluslararası Gelişmelere İlişkin Tartışmalar

Ellili yıllarda MMV bütçe görüşmeleri sırasında yapılan tartışmalarda uluslararası gelişmelerin önemli bir yer tuttuğu dikkat çekmektedir. ABD ile ilişkiler, Ortadoğu'daki karışıklıklarla birlikte Kore Savaşı ile Türkiye'nin NATO'ya girişi TBMM MMV bütçe görüşmelerinde en çok ele alınan konulardır. Özellikle Kore Savaşı ve NATO'ya üyelik konularıyla ilgili tartışmalar, gerek DP gerekse CHP ve öteki muhalefet partilerinin ulusal güvenlik ve dış politika yönelimlerini ortaya koymasından önemlidir. Öncelikle, DP iktidarının ilk iki yılında meydana gelen gelişmeler sadece DP dönemi açısından değil, genelde Türkiye'nin Soğuk Savaş sırasında izlediği politikayı bir bütün olarak etkileyebilecek ölçüde önemli gelişmelerdir. İkinci olarak, her iki gelişmeye ilişkin tartışmalar sırasında da TBMM'de temsil edilen partilerin uluslararası ortama yönelik yaklaşımlarına ilişkin örnekler izlemek mümkündür. Üçüncü olarak, gelişmelerin Türkiye'nin ulusal

güvenliği açısından sergilediği önem nedeniyle, tartışmalar, iktidar ve muhalefet partilerinin MMV'nin konumu ve yetkileri gibi önemli konularda neler düşündüğünü ortaya koymaktadır.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, 27 Nisan 1954'te Ankara Radyosu'ndan yaptığı seçim konuşması sırasında Türkiye'nin NATO üyeliği ve Kore Savaşına asker gönderilmesiyle ilgili tartışmalara değinmekte, söz konusu tartışmaların “memleketin dış emniyeti” bakımından ne denli önemli olduğuna işaret etmektedir⁶³.

“Aramızdaki dış emniyet mücadelesinin her safhasında karşımıza iktidar iki mevzu çıkarır: Birisi Kore meselesi, ikincisi Atlantik Paktına girme mevzuudur. Kore meselesinde biz, iktidarın harbe girmek kararı vermeye hakkı ve yetkisi olmadığı kanaatindeyiz. Şimdi, sade bir şekilde ve dört sene sonra kendilerine soruyorum. Yalova kaplıcasında toplanmış olan iktidar sahipleri Büyük Millet Meclisini toplayıp karar almadan Kore Harbine girebilirler miydi, giremezler miydi?... Şimdi de Atlantik Paktına girmeyi söyleyeceğim. Atlantik Paktına girme meselesi, başından beri muhtelif bölgeler için birbirini takip eden safhalar geçirmiştir. Garbi Avrupa'da başladı; şimdi Pakistan'a doğru uzamaya çalışıyor. . . . Atlantik Paktına girmek için uğraştık ve bu uğraşma esnasında iktidar DP'ye geçti. DP, bulunduğu politika istikametinde uğraşmaya devam etti ve bir seneden fazla bir zaman sonra alındı”.

5.1.1. Kore Savaşına İlişkin Tartışmalar

Kore Savaşı, Sovyet lideri Stalin'in desteğiyle Kuzey Kore birliklerinin 25 Haziran 1950'de 38. paralelin güneyine doğru hareket etmesiyle resmen başlamıştır. Savaşın son aşamasında "Çin gönüllüleri" BM birliklerini 38. paralelin güneyine püskürterek Güney'i işgale başladı. Ancak, bir karşı saldırı sonucunda cephe 38. paralel boyunca sabitlendi. Savaşın durağan bir nitelik alması ve iki tarafın da herhangi bir kazanç elde edememesi, tarafları barış görüşmeleri yapmaya itti. 1951 Nisanında başlayan görüşmeler, ancak 1953 Temmuzunda barış antlaşması imzalanmasıyla sonuçlandı. Kore Savaşının bitişiyle Kuzey Kore, Çin ile “Batı Blok'u” arasında tampon bölge haline geldi. En çok Korelilerin zararlı çıktığı bu savaşta Kore yakılıp yıkıldı; yaklaşık olarak üç milyon insan öldü. Bunlardan yaklaşık 36. 000'i Amerikan askerinden, 600. 000'i Koreli askerlerden ve 500.000'i Çin'li askerlerden oluşmaktadır. Kore Savaşında 918 Türk askerinin hayatını kaybettiği açıklanmıştır⁶⁴.

DP'nin iktidara gelmesini izleyen haftalarda başlayan Kore Savaşında çatışmaların yoğunlaşması üzerine BM tarafından üye devletlere askeri yardım çağrısı yapılmıştır.

⁶³ Sabahat Erdemir, **Muhalefette İsmet İnönü, c.1** (İstanbul: Sıralar Matbaası, 1956), 289.

⁶⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/Kore_Savaşı [26. 02. 07].

Bu çağrının nasıl yanıtlanacağı sorusu DP'li yetkililer tarafından tartışmaya başlanmış ve karar,18 Temmuz 1950'de Yalova'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar başkanlığında yapılan Başbakan Adnan Menderes, yardımcısı Samet Ağaoğlu, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Milli Savunma Bakanı Refik İnce, Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut ve yüksek rütbeli subayların katılımıyla gerçekleştirilen bir toplantıda alınmıştır⁶⁵. Kore'ye 4500 kişilik bir tugayın gönderilmesi kararı Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygve Lie'ye 25 Temmuz 1950'de bildirilmiş, 28 Eylül 1950'de yola çıkan tugay 17 Ekim 1950'de Kore'ye ulaşmıştır⁶⁶.

TBMM'de ezici bir çoğunluğa sahip olması nedeniyle DP'nin TBMM'den onay alması zor olmamıştır. Kararın meclisten hızla geçirilmesi DP'nin siyasal iktidarı kullanabilme yeteneğine sahip olduğunu sergilemek için bir fırsat olarak kullanılmıştır. Ancak, bu karar özellikle CHP'liler tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Eleştiriler, hükümetin kararı muhalefete danışmadan tek başına alması ve özellikle kararın anayasaya uygun olarak alınmadığı noktası üzerinde yoğunlaşmıştır. DP hükümeti bu kararı alırken değil meclisin fikrini almak, Kore'ye gönderilecek birliğin türü ve büyüklüğü konusunda Genelkurmay Başkanlığına bile danışmamıştır⁶⁷.

Kararın alınması sürecinde Cumhurbaşkanı Bayar, Başbakan Menderes ve TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın etkili olduğu, Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin ile BM Daimi Delegatesi Selim Sarper'e de danışıldığı anlaşılmaktadır. Erkin, anılarında kararın TBMM tarafından onaylanması gerektiğini, böylelikle kararın “ulusal bir mahiyet alması” yönünde telkinlerde bulunduğunu belirtmiştir. Erkin'e göre, öneri Bayar ve Menderes tarafından önce olumlu karşılanmış, ancak daha sonra Bakanlar Kurulu kararı ile yetinilmiştir. Kararın meclisten geçirilmeksizin resmîyet kazanması üzerine Erkin, Bayar ve Menderes ile yeniden görüşmek gereksinimi duymuş, daha önce üzerinde uzlaşılan çözümün neden terk edildiğini sormuştur.

---

⁶⁵ Erol Mütercimler, Mim Kemal Öke, **Düşler ve Entrikalar: Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası** (İstanbul: Alfa, 2004), 73.

⁶⁶ Hüseyin Bağcı, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası** (Ankara: İmge, 1990), 24.

⁶⁷ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: II. 1919–1980**, bs. 11. (İstanbul: İletişim, 2001), 77.

Başbakan Menderes'in Erkin'e verdiği yanıt önemli bir dış politika kararının alınış biçimi ve karar sürecindeki etkenlerin neler olduğu konusunda aydınlatıcıdır⁶⁸.

“Başbakan evvela hatırlayamadı, tekrar arz ettim. Bunun üzerine ilk karardan vazgeçerek, sorunu Meclise götürmeye gerek olmadığını, çünkü bu kararın dayanağı olan Birleşmiş Milletler Yasasının esasen Meclisçe zamanında onaylandığını, muhalefetle istişareye de lüzum görülmediğini, çünkü muhalefetin iktidarda iken kendilerine bu yolda bir ilgi ve itibar göstermediğini, evvelce görmedikleri bir muamelenin şimdi başkalarına uygulanmasına lüzum olmadığını ileri sürdü. Ben müttefikimiz olmayan bir memleketin savunmasına katılmamızın Birleşmiş Milletler çağının yeni bir gereği olduğunu, milletimizin tarihinde ilk defa verilen böyle bir kararın, milli bir mahiyeti almasının güzel bir tarihi örnek yaratacağını belirterek ısrarımı yeniledim. Başbakan muhalefetle istişareyi kesinlikle reddettiğini tekrarladı”.

29 Kasım 1950'de Kore'deki askerlerin ödeneklerinin görüşüldüğü TBMM oturumunda CHP Trabzon Milletvekili Faik Ahmet Barutçu⁶⁹, hükümetin asker gönderme kararının gerekçelerine karşı çıkararak bu konuda eleştirilerini dile getirmiştir⁷⁰.

“Şimdi, Birleşmiş Milletler Anayasası bakımından vaziyet şu olabilir: Birleşmiş Milletler Anayasasının 43.maddesi icabı mahsus anlaşmalar yapılmadığı için askeri yardım mevzu bahis olduğu zaman ne yapılmak iktiza eder? Asıl mesele bu. Yapılacak şudur: Alınacak olan kararın Büyük Millet Meclisinin tasvibine arzı lazımdır. Bu, bizim Anayasamız bakımından lüzum ve zaruret ifade eder.

Şimdi yeni unsur olarak Menderes arkadaşımız dediler ki, bizim Anayasamızın istinad edilen 26. maddesinde sadece harb [sic] ilanı vardır. Harb ilanı halinde iş Meclisin hukukuna taalluk eder. Hâlbuki burada harb ilanı vaziyeti yoktur. Hükümetin yazdığı tezkerede söylenmektedir ki, Kore'ye gönderdiğimiz askeri birlik mensuplarına harb halinin şu, şu hükümlerinin tatbikına karar verir. Ve bunu Yüksek Meclise arz ediyoruz. Hükümete bu yetkiyi veren 1211 numaralı Kanun şunu söyler: Seferberlik ilan edilmeden harb ilan edildiği veya fiilen muhasama başladığı takdirde Hükümet şu, şu yetkileri kullanır. Hükümet, vakianın adını koymuş zaten, bu şahsi takdir mevzuu değildir, fiili muhasama hali”...

---

⁶⁸ Feridun Cemal Erkin, **Dış İşlerinde 34 Yıl: Washington Büyükelçisi, c. 2, kısım 1.** (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986), 155.

⁶⁹ Faik Ahmet Barutçu (1894–1959) 1919'da İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Milli Mücadele gazetesini kurdu ve başyazarlığını üstlendi. VI. dönem seçimlerine katılarak 1939'da CHP'den Trabzon milletvekili seçildi. VII. VIII. ve IX. dönemlerde de milletvekili görevini sürdürdü. Askeri Muhakeme Usulü Kanununun, Askerlerin Zat İşleri Davaları Usulünün, Askeri Memurlar Hakkındaki Kanunun değiştirilmesi gibi MMV'yi doğrudan ilgilendiren konularda teklifleri olmuştur. Genel Kurulda değişik 36 konuda 158 konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 1079–1081.

⁷⁰ Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu “Kore Savaşlarına Katılma,” **Türk Parlamento Tarihi – TBMM–IX Dönem 1950–1954, C. IV**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Yayınları, 1998), 560.

11 Aralık 1950 tarihinde Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı⁷¹ ve Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu'nun⁷² Kore'ye gönderilen Savaş Birliği ile ilgili olarak Başbakan hakkında gensoru açılmasına dair önergesinin görüşülmesi sırasında Türkoğlu, Kore'ye birlik gönderilmesinin “ancak yeni bir kanun çıkarılmasıyla mümkün” olabileceğini ileri sürmüştür⁷³.

“Hükümetin ecnebi memlekete savaş maksadıyla asker gönderemeyeceği hakkındaki son hukuki delilim şudur: Anayasanın üçüncü maddesi “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” dördüncü maddesi de: ‘Millet adına egemenlik hakkını yalnız Büyük Millet Meclisi kullanır’ der. Ecnebi memlekete harb etmek üzere askeri birlikler göndermek hâkimiyet haklarına taalluk eden bir iştir; o halde buna karar vermek yetkisi yalnız Büyük Millet Meclisine aittir. Hükümet ancak savaş dışı maksatlarla; mesela taç giyme, düğün ve cenaze merasiminde bulunma gibi dostane sebeplerle ecnebi memleketlere birlik gönderebilir. Esasen bizde Anayasa'nın beşinci maddesine göre; hem teşrii salâhiyeti, hem de icra kuvveti BMM'de toplanır. Onun namına icra vazifesi gören Hükümet ancak Mecliste çıkardığı kanun ve kararları tatbik edebilir. Demokrasi ile idare edilen memleketler içinde Hükümete en az salâhiyet veren Devlet Türkiye'dir. 1111 sayılı Askerlik Kanunu birinci maddesinde ‘Türkiye Cumhuriyeti tebaası olan her erkek iş bu Kanun mucibince askerlik yapmaya mecburdur’ der. 2771 sayılı Ordu Dahili Hizmet Kanunu da birinci maddesinde askerliği ‘Türk vatanını, istiklal ve Cumhuriyeti korumak için harb sanatını öğretmek ve yapmak mükellefiyetindedir’ diye tarif eder.

Şu iki hükme istinadendir ki, Hükümet Türk vatandaşını askerliğe alır ve onu ancak kendi vatanını, istiklalini ve Cumhuriyetini korumak için kullanabilir. Binaenaleyh dünya barışını iade etmek maksadıyla Türk askerinin savaşa sokulması ancak yeni bir kanun çıkarılmasıyla mümkündür. Görülüyor ki, Meclisin kararı dahi kâfi değildir”.

Aynı oturumda söz alan Adnan Menderes, eleştirilen kararın BM Anayasasının 42. maddesi uyarınca alındığını ileri sürerek kararın anayasaya uygun olduğunu iddia etmiştir⁷⁴.

“Muhalefete göre, memleket dışına silahlı kuvvetler gönderilmesi ancak ve ancak 43. maddenin tatbikata konulmasıyla kabildir. Bu vaziyeti böyle mütalaa etmiyoruz. 43. maddenin yanında, hatta 43. maddeden evvel bir de 42. madde vardır. Biraz izzah edeyim:

---

⁷¹ Hacı Osman Bölükbaşı (1913–2002) Fransa Nancy Üniversitesinde matematik öğrenimi yaptı. Temmuz 1948’te Fevzi Çakmak ve yedi arkadaşı ile Millet Partisini kurdu. IX. dönemde Millet Partisi listesinden Kırşehir milletvekilliğine seçildi. 1953’te Millet Partisi dini siyasete alet ettiği gerekçesiyle kapatılınca, Cumhuriyetçi Millet Partisinin kurulmasını sağlayıp, Partinin Genel Başkanlığına getirildi. X. ve XI. dönemlerde Kırşehir’den, XII. , XIII. ve XIV. dönemlerde de Ankara’dan milletvekilliğini sürdüren Bölükbaşı, 1960 Kurucu Meclisinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi temsilcisi olarak yasama etkinliğini sürdürdü. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 679–681.

⁷² Kemal Türkoğlu (1911-?) Askeri Tıp Akademisinden 1923’te mezun oldu. IX. dönem Mardin Milletvekili olarak TBMM’ye girdi. Bütçe ve Dışişleri Komisyonlarında çalıştı. Genel Kurulda değişik 47 konuda 109 konuşması vardır. Bakınız: Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 857–858.

⁷³ Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu “Kore Savaşlarına Katılma,” **Türk Parlamento Tarihi – TBMM–IX Dönem 1950–1954, C. IV**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Yayınları, 1998), 640.

⁷⁴ **age**, 556.

Birleşik Devletler Anayasası sulhun korunması için silahlı müdahaleler yapılmasını iki safhada mütalaa etmektedir. Birisi: bahsettikleri 43. madde mucibince hususi anlaşmalarla Birleşik Milletler emrinde bir zabıta kuvveti kuruluncaya kadar olan devre, diğeri de 43. maddenin tatbikinden sonraki devredir.

Şimdi içinde bulunduğumuz devre 43. maddenin tatbikından [sic] evvelki devre olduğu için tatbik edilmesi lazım gelen madde 42. maddedir. Bahis mevzuu olan 42. madde ise; silahlı kuvvetlerin gönderilmesinin, mütecavize karşı harekete geçilmesinin, sulh bozulmuşsa onun iade ve tesisinin ne suretle mümkün olacağını tespit eden maddedir”.

Kararın alınmasını izleyen günlerde karara ilişkin ciddi bir toplumsal muhalefet görülmemiştir. Bu açıdan tek istisna Barış Derneği tarafından yapılan eylem ve girişimlerdir. Hükümetin basın yoluyla yarattığı hava kamuoyunun kararı fazlaca tartışmaksızın benimsemesine yol açmıştır⁷⁵. Bu konuda yapılan bir başka girişim ise, CHP tarafından 22 Kasım 1950’de TBMM’ye verilen politika, memleketin durumu ve askerlik konularını kapsayan bir gensoru olmuş, ancak gensorunun gündeme alınması kabul edilmemiştir⁷⁶.

5.1.1.1. MMV Görüşmelerinde Kore Savaşı

DP iktidarı boyunca MMV bütçe görüşmelerinde Kore Savaşı değişik açılardan ele alınmış ve tartışılmıştır. Bu tartışmalar sırasında savaşın uluslararası etkileri, Türkiye’nin Batı ülkeleriyle ilişkilerinde sahip olduğu önem gibi yüksek politika konularının yanı sıra, savaşa katılım kararının alınma biçimi, Kore’deki askerlerin işe-ibade ile özlük haklarına ilişkin sorunlar gibi daha teknik konuların ele alındığı görülecektir. MMV bütçe görüşmeleri sırasında Kore’de savaşan askerlerimize övgülerin dile getirilmesi ya da saygı ve selam gönderilmesi sıklıkla karşılaşılan durumlardır. Kore Savaşına katılım kararının Türkiye’nin uluslararası itibarını arttırdığına ilişkin gözlem ve saptamalar da dile getirilen konuların başında gelmektedir.

DP dönemi boyunca MMV bütçe görüşmelerine bakıldığında, Kore Savaşıyla ilgili ilk göze çarpan konuların başında, öncelikle CHP Genel Başkanı İnönü olmak üzere, muhalefet partilerinin sözcülerinin kararın alınışı sırasında yapılan usul hatalarına değinen eleştirileri ve bu eleştirilere DP sözcüleri tarafından verilen yanıtlar gelmektedir.

---

⁷⁵ Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 3. bs. (Ankara: İmge, 1988), 102.

⁷⁶ Kurtul Altuğ, **Kuvayı Milliye’den Anadolu İhtilali’ne Cumhuriyet’ten 27 Mayıs’a Demokrasi Serüveni: Bir Numaralı Tanık** (İstanbul: Doğan Kitap, 2006), 99.

Doğal olarak, 1951 ve 1952 yıllarında yapılan MMV bütçe görüşmelerinde Kore konusu en fazla gündeme getirilen konu olmuştur⁷⁷. Kore'ye asker gönderilmesi kararı, hür dünya tarafından Türkiye'nin milletlerarası komünizme karşı yürütülen savaşı ne kadar önemseydiğini gösteren bir kanıt olarak nitelendirilmiştir. Özellikle, 1951 yılı için yapılan MMV bütçesi görüşmeleri sırasında Kore'ye gönderilen savaş birliğinin başarıları övülmüştür. DP milletvekilleri tarafından yapılan konuşmalarda “dünya sulh ve emniyetinin Mehmetçiğin süngüsünün ucunda olduğu” belirtilmiş, böylelikle Türk ordusunun gücünün dosta ve düşmana karşı gösterilmiş olduğu vurgulanmıştır. Konuşmalar sırasında “Türk süngüsü” imgesinin yaygın bir biçimde kullanıldığı dikkat çekmektedir. “Süngü” imgesi, Türk ordusunun teknik donanımsızlıklarına karşın savaşma iradesinin simgesi olarak yüceltilmektedir.

1951 görüşmeleri sırasında dikkati çeken bir başka konu ise, Türk askerlerinin Kore'de “kızıl dünyaya” karşı savaştıkları olgusunun sıklıkla vurgulanması olmuştur. Türkiye'ye karşı başat tehlike olan Sovyet yayılcılığını Kore'de karşılamak üzere askerlerin bu ülkeye gönderildiğinin vurgulanması ile asker gönderme kararının meşrulaştırıldığı açıktır. Kuşkusuzdur ki, bu meşrulaştırma sadece MMV görüşmelerinde dile getirilen konuşmalarla sınırlı değildir. Daha önceki bölümlerde örneklerle gösterildiği gibi, kararın kamuoyuna açıklanmasıyla birlikte, TBMM çatısı altında yapılanlar başta olmak üzere, iktidar partisi adına yapılan tüm konuşmalarda en sık gündeme getirilen gerekçe “Mehmetçiklerin Kore'ye kızıllara karşı insanlık ideali uğruna savaşmak” üzere gittiği olmuştur.

23 Şubat 1951'de⁷⁸ yapılan görüşmeler sırasında söz alan DP sözcülerine göre, Kore Savaşına katılmanın yararları ortaya çıktıktan sonra CHP söz konusu karara sahip

---

⁷⁷ 1950–1960 yılları arasında MMV bütçe görüşmeleri her yıl hemen hemen aynı tarihlerde yapılmış ve birer gün sürmüştür.

⁷⁸ 1951 MMV bütçe görüşmeleri 23 Şubat'ta yapılmıştır.

çıkmak için çaba harcamaktadır. DP’li Mehmet Özbey⁷⁹ bu konuda tavır değiştiren muhalefeti “manevra yapmakla” suçlamıştır⁸⁰.

“Sayın arkadaşlar, biraz önce Halk partisinden bir arkadaşımız Kore’ye yapılan yardımın iki misli arttırılması ve bütçeye bu şekilde bir tahsisat konulması için teklifte bulundu. Onların şu kürsüden bu büyük kubbe altında nasıl manevra yaptıklarını, daha evvel Kore’deki büyük kahramanlara yardım tahsisatı sırasında nasıl aleyhte ve müstenkif oy verdiklerini görenler takdir ederler”.

DP Milletvekili Mehmet İncekara⁸¹ ise “Türk süngüsünün bir kıymet olduğunu Kore’de bütün dünyaya ispat e[dildiğini]” belirterek “Bu süngüyü tutan bileğin dostluğuna dünyanın barışsever milletlerinin şiddetle ihtiyacı oldu[nu]” ileri sürmüştür. İncekara’ya göre Türkiye’nin dış politikası “askeri muvaffakiyetler[e] muvazi olarak gelişmekte[dir]”⁸².

“Muhterem arkadaşlarım: Milli Savunma bütçesi üzerine konuşurken kahramanlıklar diyarı haline gelmiş olan Kore’ye temas etmeden geçemeyeceğim. Atom devri olan bugün dahi Türk süngüsünün bir kıymet olduğunu Kore’de bütün dünyaya ispat etmiş olduk. En modern silahlarla teçhiz edilmiş bulunan Amerikan ordusu süngü kullanılmasını Mehmetçikten öğrenmeye çalışmaktadır. Bu süngüyü tutan bileğin dostluğuna dünyanın barışsever milletlerinin şiddetle ihtiyacı olduğu en salahiyetli yabancı devlet adamlarının ağızlarından sık sık tekrarlanmaktadır. Hiç olmazsa muhalefet bundan takdirle bahsetmeliydi. Harici politikamızın askeri muvaffakiyetlerimize muvazi olarak gelişmekte olduğunu görmemek karanlıkta yürümek olur”.

CHP’liler, toplumsal havanın etkisi ile Kore’ye asker gönderilmesini eleştirmeyi bıraktıktan sonra bile işlemin Anayasa ihlali olduğunu söylemeye devam ettiler. Bu durumun MMV bütçe görüşmelerinde devam ettiği görülmektedir. Kore’ye asker gönderilmesini takip eden yıllarda bile Kore’ye asker gönderme kararının Anayasaya aykırı olduğuyula ilgili konuşmalara rastlanmaktadır. Diğer yandan, CHP’liler Kore’de savaşıran birliklere destek verilmesi konusunda iktidarla işbirliği yaptılar. CHP ve DP milletvekillerinin ortak girişimiyle TBMM, 27 Aralık 1950 tarihinde

---

⁷⁹ Mehmet Özbey (1909–1992) 1935’te Gazi Terbiye Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümünden mezun oldu. IX. dönem Burdur milletvekili seçilen Özbey, bu görevini X. , XII. ve XIV. dönemlerde de sürdürdü. Milli Eğitim ve Meclis Tutanakları İnceleme Komisyonlarında çalıştı. Ordu mensuplarının evlenmeleri konusunda kanun teklifi bulunan Özbey’in Genel Kurulda değişik 38 konuda konuşması vardır. Bakınız: Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM -IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998) , 193–194.

⁸⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c.5 (Şubat 1951): 550.

⁸¹ Mehmed Nejdet İncekara (1912–1983) 1936’da Eczacılık Okulundan mezun oldu. IX, X, XI. dönemlerde İzmir Milletvekili olarak TBMM’ye seçilen İncekara Sağlık ve Sosyal Yardım ve Kitaplık Komisyonlarında çalıştı. Genel Kurulda değişik 11 konuda 25 konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt** (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 578–579.

⁸² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 537.

Kore'deki Türk askeri birliğine selam ve sevgilerini yollama kararı aldı⁸³. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu⁸⁴ 24 Şubat 1952'de yapılan görüşmelerde asker gönderme kararı alındığı dönemde “DP’li olmamasına rağmen” kararı desteklemiştir⁸⁵.

“Arkadaşlar, dün Kore’ye DP asker gönderdi diye kritik edenler bugün DP’nin ne kadar doğru hareket ettiğini anlamışlardır. Ben bir Demokrat partili olmamakla beraber Türk milletinin ekseriyetinin rey verdiği bu partiyi, o millet içinden çıkmış bir insan olarak, ne kadar takdir etsem azdır. Bilhassa bugün görüyorum ki, bizim ordumuz için devlet bir milyar lira veriyor ve öyle biliyor ve takdir ediyoruz ki, Demokrat Parti Truman’a müracaat ederek bu bir milyarı oradan alabilir”.

23 Şubat 1951'deki görüşmeler sırasında CHP Rize Milletvekili Kemal Balta⁸⁶ 4500 kişilik tugay yerine yerine “iki yüz bin kişilik bir orduyla Çin hududuna bile dayan[ılması]” durumunda “oranın[da] temizle[nebileceğini]” ileri sürebilmiştir⁸⁷.

“Bugün Kore’de savaşan ve dünya milletlerine numune olan bizim çocukların iyi savaşmalarının en büyük ameli teçhizatının iyi olması, iaşesinin muntazam olmasıdır... Eğer bugün Kore’deki 4500 kişilik tugayımızın yerine 200 bin kişilik bir kolordumuz olsaydı Çin hududuna dayanır ve orayı temizlerdi”.

1952 yılı için yapılan MMV bütçe görüşmeleri sırasında da Kore Savaşının Türkiye açısından yarattığı tanıtım etkisine değinilen konuşmalar dikkat çekicidir. 23 Şubat 1952’de yapılan görüşmelerde DP adına konuşan Ali İhsan Sabis⁸⁸ Kore’ye asker

---

⁸³ Süleyman Güngör, **Muhalefette CHP** (Ankara: Alternatif, 2004), 130.

⁸⁴ Sinan Tekelioğlu (1889–1965) 1934’te İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 1939 Seyhan milletvekili olarak TBMM’ye girdi. 1943 yılında kısa bir süreliğine Ulaştırma Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü görevinde bulundu. VII. , VIII. ,IX. ve X. dönemlerde de Seyhan milletvekilliğini sürdüren Tekelioğlu 1950’de CHP’den istifa etti. 1952’de DP’ye geçen Tekelioğlu, Milli Savunma Komisyonunda çalıştı. Kore’ye asker gönderilmesi konusunda sözlü bir önergesi bulunan Tekelioğlu Genel Kurulda 142 konuda 267 konuşmasıyla, DP döneminde TBMM’de en çok söz alan milletvekillerinden biridir. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 980–982.

⁸⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 2, c. 13 (Şubat 1952): 694.

⁸⁶ Mehmet Kemal Balta (1899–1958) 1916’da Harp Okulundan mezun oldu. IX. ve X. dönem Rize, XI. dönemde de Artvin Milletvekili seçilen Balta Milli Savunma Komisyonunda çalıştı. Memur ve subayların karşılama törenlerine katılamayacağı konusunda kurulan geçici komisyonlarda görev aldı. Genel Kurulda değişik 20 konuda 38 konuşması vardır. Balta, 1958’te milletvekilliği görevine devam ettiği sırada hayatını kaybetti. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 926–927.

⁸⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 563.

⁸⁸ Ali İhsan Sabis (1882–1957) 1905’te Harp Akademisinden mezun oldu. Balkan Savaşlarına katıldı. 1914’te 2.Ordu Kurmay Başkanlığına atandı; savaş boyunca çeşitli cephelerde görev aldı. Irak cephesinde 9–10 Mart 1916’da Sabis Muharebesini kazandı. 9 Ekim 1921’de Batı Cephesi 1.Ordu Komutanlığına getirildi. Haziran 1922’de Milli Savunma Bakanlığı emrine alındı. Ordu birliğine ve genel düzenine aykırı hareket ettiği ve üst makamlara karşı emniyet ve güveni sarstığı gerekçesiyle an 1923’de zorunlu olarak emekliye ayrıldı. 1950 seçimlerinde Afyonkarahisar Milletvekili olarak

gönderme kararının Türkiye'nin uluslararası alanda saygınlığını arttırdığını, bu karara “4500 kişi Kore'ye göndermekle milli savunma gücümüzü azaltıyoruz” gerekçesiyle karşı çıkanların yanıldıklarını ileri sürecektir. Sabis'e göre Türkiye ABD'nin “milyonlar sarfe[dilse]” kazanılamayacak dostluğunu böylelikle kazanmıştır⁸⁹.

“Şimdi, Kore'ye gelelim: Kore'de askerlerimiz yüzümüzü ağarttı. Onunla sade biz değil bütün dünya iftihar etmektedir. Bunun sebebi nedir? Gördük ki, Kore'de Mehmetçiğe tank veriliyor, uçak veriliyor, büyük bir titizlikle diğer Amerikalılar gibi besleniyor. Her ihtiyacının temin olunduğunu görünce Mehmetçiğe ne düşünüyor? Süngüsünü takıp düşmanı tepelemek. Maatteessüf kumandan geçinen bazı insanlar Kore'ye 4500 kişi göndermemizi tenkit etmişlerdi. 4500 kişi Kore'ye göndermekle milli savunma gücümüzü azaltıyoruz diye propaganda yapmışlardı. Çok ayıp ettiler. Kore'de gösterdikleri kahramanlıklarla askerimiz Amerika'yı fethetti. Bugün Reiscumhurumuzun dolaştığı her yerde Amerikalılar, Kore'de gösterdiğimiz kahramanlıkları ileri sürerek, bizi bu suretle tanıdıklarını, Türkün hakiki bir dostu ve müttefiki olduğunu söylüyorlar. Bu, iftihar edilecek bir şeydir. Milyonlar sarf etseydik Amerika'nın dostluğunu kazanamazdık. Buna da nazarı dikkatini celb [sic.] ederim. Başka bir şey ilave edecek değilim”.

22 Şubat 1953'de⁹⁰ DP Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel⁹¹ “Bir harp tehlikesi vukuunda tecavüzün ve harbin ansızın Moskof hava taarruzlarıyla başlayacağını” söylediği konuşmasında komünizm tehlikesinden bahsetmekteydi⁹².

“Kore'de son günlerde vukua gelen hava muharebeleri, atom bombası kullanmaya şimdilik lüzum kalmadan bile düşman hedeflerine ne kadar isabetli ve dikkatli bombalar atıldığını göstermektedir. Amerikan havacıları bugün Kore'de komünist uçaklarına tam bir üstünlük gösteriyorlar, bizde de bir harp tehlikesi vukuunda tecavüzün ve harbin ansızın Moskof hava taarruzlarıyla başlayacağına inanmak lazımdır”.

22 Şubat 1955'de⁹³ yapılan görüşmelerde Cumhuriyetçi Millet Partisi [CMP] Meclis Grubu adına söz alan Mehmet Mahmudoğlu da Kore'deki başarıların “Kızıl dünyaya karşı alındığını” söylediği konuşmasında şöyle dedi⁹⁴.

TBMM'ye seçilen Sabis Milli Savunma Komisyonunda görev aldı. MMV/MSB bütçe görüşmelerinde en çok söz alan milletvekillerinden birisi oldu. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM–IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 10–12.

⁸⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 2, c. 13 (Şubat 1952): 731.

⁹⁰ 1953 MMV bütçe görüşmeleri 22 Şubat'ta yapılmıştır.

⁹¹ Feridun Fikri Düşünsel (1882–1958) DP Bingöl Milletvekili. Hukuk doktoru olan Düşünsel II. dönem Dersim, VI, VII, VIII ve IX dönemlerde ise Bingöl Milletvekili olarak TBMM'ne seçildi. Mart 1951'de CHP'den istifa edip DP'ye geçti. CHP'nin kuruluşundan partiden ayrıldığı güne kadar CHP'de yönetici konumunda kaldı. Milletvekiliği sırasında Gedikli Erbaş Kanununun değiştirilmesi, İçtüzüğün bazı maddeleri ile Ordu Dahili Hizmet Kanununun 2.maddesinin değiştirilmesi gibi doğrudan MMV'yi ilgilendiren pek çok konuda önerge ile kanun ve içtüzük değişiklik teklifi verdi. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 157–158.

⁹² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 748.

⁹³ 1955 MMV bütçe görüşmeleri 22 Şubat'ta yapılmıştır.

“Türk ordusunun Birleşmiş Milletler safında sulh ve hürriyet uğrunda, kızıl dünyasına karşı göstermiş olduğu büyük başarı ve kahramanlık yeni ve daha sonraki nesillere destan teşkil etmiş ve Kore destanı nesilden nesile intikal edecek olan büyük bir vedia olacaktır. Bu itibarla Kore’de dünya sulhu uğruna can veren aziz şehitlerimizin ruhu şad olsun ve Allah’tan kendilerine mağfiretler dileriz”.

DP Balıkesir Milletvekili Müfit Erkuyumcu⁹⁵ 23 Şubat 1951 tarihindeki görüşmelerde TSK’yi öven konuşmasında “Türk ordusunun Kore’de insanlık ideali uğrunda” savaştığını belirtmiştir⁹⁶.

“O Türk ordusu ki bütün tarih boyunca mukaddes vazifesini şerefle yapmış ve ayak bastığı her yerde yüzümüzü ağartmıştır. O Türk ordusu ki şimdi de hürriyet ve insanlık ideali uğrunda Kore’de Türk süngüsünü şerefle parlatmakta, esasen zafer dolu olan harp tarihimize yeni şanlı zaferler katmaktadır”.

Aynı oturumda CHP’li Hüsammetin Tuğaç⁹⁷ Kore Savaşının tüm dünyaya “Türk ordusunun hür insanlık âleminde ne büyük bir sulh amili olabileceğinin” gösterilmesi fırsatını yarattığını belirtmiştir. Tuğaç, “Harp kıymet ve kabiliyetimizin yüksek derecesini Kore yarımadasından tekrar bütün dünyaya ilan eden ve bu milletin özünü teşkil eden ordumuzun hür insanlık âleminde ne büyük bir sulh amili olabileceğinin de takdir edilmiş olma umudunda olduğunu” dile getirmiştir⁹⁸.

DP Milletvekili İsmail Berkok ise “Kore harbinde milletimizin dünya idealini anlayış hususunda gösterdiği başarıyla” iftihar edilmesi gerektiğini söylemekteydi⁹⁹.

“Ordumuzun kıymet ve kudreti Kore’de gösterilen kabiliyetten ibaret değildir. Onun daha büyük kudretleri vardır. İşte biz milletimize ve onun temiz evladı olan ordu mensuplarına bu idealleri göstermeliyiz. Ve o ideallerin tahakkuku yolunda çalışmalıyız. Kore harbinde

---

⁹⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 1, c. 4 (Şubat 1955): 522.

⁹⁵ Süleyman Müfit Erkuyumcu (1908–1963) 1930 yılında Ankara Hukuk Fakültesinden mezun oldu. İstanbul Ticaret Mahkemesi Başkanlığı görevini sürdürürken IX. dönem seçimlerinde Balıkesir Milletvekili olarak TBMM’ye girdi. X. ve XI. dönemlerde de Bursa milletvekilliği yaparak 27 Mayıs 1960’a kadar yasama hizmetini yürüten Erkuyumcu’nun Kore Şehitleri için saygı duruşu ile ilgili bir önergesi bulunmaktadır. Genel Kurulda 95 değişik konuda 250 konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM -IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 125–126.

⁹⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 551.

⁹⁷ Hüsamettin Tuğaç (1889–1975) 1910’da Harp Okulunu bitirdi. Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarına katıldı. 1915’te Sarıkamış Harekâtında Ruslara tutsak düşerek Sibiryaya sürüldü. 1917’de Sibiryadan kaçarak Suşehri 3.Ordu Karargâhına katıldı. 1921–1924 arası Tiflis Askeri Ateşeliği görevinde bulundu. Milli Emniyet Teşkilatında görev aldı. VII. dönem seçimlerinde Ağrı, VIII. ve IX. dönemlerde ise Kars milletvekilliği yapan Tuğaç Milli Savunma Komisyonunda çalıştı. Birinci Dünya Savaşında bakımsızlıktan ölen askerler konusunda yazılı sorusu bulunan Tuğaç’ın Genel Kurulda değişik 22 konuda 37 konuşması vardır. Bakınız: Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM -IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 615–617.

⁹⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c.5 (Şubat 1951): 532.

milletimizin dünya idealini anlayış hususunda gösterdiği yükseklik ile iftihar edebiliriz. Bu anlayış, dünyadaki mevkiimizi tayin için en kuvvetli bir şuur ve şiardır. Ordumuzla ve milletimizle öğünelim”.

Bu oturumda Kore Savaşı sırasında Türk askerlerinin gösterdiği başarıların hangi nedenlerden kaynaklandığı sorusu tartışmalara neden olmuştur. DP Afyonkarahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis, Kore’de Türk askerinin başarılarını “karadan topçu ve zırhlı kuvvetlerle havadan kudretli uçak filolarıyla desteklen[mesi]” ve “iyi giydirilip, iyi beslen[mesi]” gibi koşullarla açıklamıştır¹⁰⁰.

“Kore’deki kahramanlıklar da yeniden göstermiştir ki; Mehmetçiklerimizin karadan topçu ve zırhlı kuvvetlerle havadan kudretli uçak filolarıyla desteklendikçe ve iyi giydirilip, iyi beslendikçe, bütün dünyanın emniyetine pek çok yardımlar yapabilecek kudrette her zaman kahramanlık gösterebilir. Kendisine tüfeğini ve süngüsünü kahramanca kullanmak vazifesinin düştüğünü müessir tamamıyla idrak eder ve bu vazifesini hakkıyla yapar”.

Sabis’in konuşması bizzat Milli Savunma Bakanı Refik Şevket İnce¹⁰¹ tarafından yanıtlanmıştır. İnce, Sabis’in bakış açısına katılmadığını belirterek Türk askerini “celadetinin” anlaşılabilmesi için aynı koşullar altında savaşan “muhtelif milletlere mensup askerler” ile karşılaştırmıştır¹⁰².

“İhsan Sabis arkadaşımız buyurdular ki, Kore’deki muvaffakiyetin amillerinden birisi de orada ellerine verilen silahların mükemmeliyeti ve aynı zamanda iyi gıda almış olmalarıdır. Silahların mükemmeliyeti ve iyi gıda almaları hakkındaki noktai nazarları üzerinde bir itirazda bulunacağım. Ancak, iyi gıda almış olmalarından dolayı muvaffakiyet gösterdiklerine dair fikirlerine ve noktai nazarlarına iştirak edemeyeceğim. Çünkü orada bulunan muhtelif milletlere mensup askerler de aynı silahı kullandılar ve aynı gıdayı almış bulunuyorlar. Fakat hiçbirisi Türk askerinin gösterdiği bu celadeti, bu kahramanlığı göstermemiştir”.

Aynı oturumda söz alan İzmir Milletvekili Nejdet İncekara “Dünyanın emniyeti Türk süngüsünün ucundadır” diyerek, Kore savaşında Türk askerinin ne kadar önemli bir rol oynadığına temas etmektedir¹⁰³.

“Muhterem arkadaşlarım: Milli Savunma bütçesi üzerine konuşurken kahramanlıklar diyarı haline gelmiş olan Kore’ye temas etmeden geçemeyeceğim. Sayın Refik Şevket Beyefendinin iki gün evvel veciz bir şekilde ifade buyurdıkları gibi bugün değil kendi

---

¹⁰⁰ age, 539.

¹⁰¹ Refik Şevket İnce (1872- 1955) IX. dönemde İzmir Milletvekili olarak TBMM’ye giren İnce 22 Mayıs 1950–8 Mart 1951 tarihleri arasında görev yapan I. Menderes Kabinesinde Milli Savunma Bakanı, 9 Mart 1951–14 Mayıs 1954 tarihleri arasında görev yapan II. Menderes Kabinesinde Devlet Bakanlığı yaptı. Anayasa Komisyonunda çalıştı. Genel Kurulda milletvekili olarak 37 konuda 60 konuşması, Milli Savunma Bakanı olarak 14 konuda 34 konuşması vardır. Bakınız: Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950-1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 810–811.

¹⁰² TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 576.

¹⁰³ age, 537.

emniyetimiz, dünyanın emniyeti Türk süngüsünün ucundadır. Arkadaşlar, bunun manası şudur ki, eğer bütün barışsever milletler bu ideale Türkler gibi ciddi surette sadık olur ve onu maddî, manevî fedakârlıkları göze alarak cesaret, şecaat, azimle müdafaa ederse barışı ihlal etmek kolay olmaz. Türk süngülerinin ifade etmekte olduğu mana budur”.

Başka bir konuşmacı Balıkesir Milletvekili Sıtkı Yırcalı¹⁰⁴ ise “Kore’deki Türk askerinin insanlık ideali uğruna kahramanca savaştığını” söylemektedir¹⁰⁵.

24 Şubat 1952 tarihindeki oturumda söz alan DP Kayseri Milletvekili İsmail Berkok “Muhterem arkadaşlar; Kore’de bizden başka süngü kullananlar olduğunu işitmedim ve okumadım. Kore’den gelen arkadaşlar, bizim süngü kullanımı davranışımız karşısında düşmanın derhal kaçtığını söylemektedir. Tabii böyle olacaktır¹⁰⁶” diyerek Türk askerinin başarısını öven bir konuşma yapmıştır.

Aynı oturumda söz alan DP Kütahya Milletvekili Yusuf Aysal¹⁰⁷ “Kore Harbi ordumuzun hakiki kıymetini bir kere daha tebarüz ettirmiş ve bu ordu yalnız kendi milletinin sevgi ve itimadına layık olmakla kalmamış, bütün cihanın takdirini kazanmıştır¹⁰⁸” demektedir.

24 Şubat 1959 tarihine gelindiğinde de benzer konuşmalara rastlanmaktadır. Bu tarihteki oturumda CHP Grubu adına söz alan Niğde Milletvekili Asım Eren “Kore’deki şehitlere taziyesini belirttiği konuşmasında orada bulunan tüm personeli başarılarından dolayı tebrik etmektedir¹⁰⁹.

“Muhterem arkadaşlar... Bu münasebetle hakikaten fedakârane gayret ve hizmet neticesinde Kore’de ve evvelki harplerde şehit düşenleri taziz ederken, başta Sayın Vekil olmak üzere kumandanından erine kadar, sivil memuruna kadar bütün ordu mensuplarını, Cumhuriyet

---

¹⁰⁴ Sıtkı Yırcalı (1908–1988) 1931’de İstanbul Hukuk Fakültesini, 1935’te Paris Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi. 1946’da DP’den siyasete atılan Yırcalı, IX. dönem seçimlerinde Balıkesir milletvekili olarak TBMM’ye girdi. X. ve XI. dönemlerde de Balıkesir milletvekili olan Yırcalı’nın Genel Kurulda milletvekili olarak 23 değişik konuda 52, Başkanvekili olarak 1 konuda 2, Gümrük ve Tekel Bakanı olarak 15 konuda 46, İşletmeler Bakanı olarak 19 konuda 61 olmak üzere 58 değişik konuda 161 konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 141–142.

¹⁰⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c.5 (Şubat 1951): 552.

¹⁰⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 2, c.13 (Şubat 1952): 690.

¹⁰⁷ Yusuf Aysal (1909–1961) Ticaretle meşgul olduğu sırada IX. dönem seçimlerine katılarak Kütahya milletvekili olarak TBMM’ye girdi. X. dönemde de bu görevini sürdürdü. İçişleri Komisyonunda çalıştı. Genel Kurulda 35 değişik konuda konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 759–760.

¹⁰⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 2, c. 13 (Şubat 1952): 693.

¹⁰⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 705.

Halk Partisi Meclis Grubu olarak, başarılı hizmetlerinden dolayı teşvik ve teşekkürle tevkir, tebrik ve taziz ederiz”.

Aynı oturumda söz alan DP İstanbul Milletvekili Tahsin Yazıcı'ya¹¹⁰ göre bir “sanayi memleketi” olmayan Türkiye'nin NATO'ya katılarak “şerefli bir sandalyeye malik” olması Kore'ye gönderilen “asker evlatları” sayesinde gerçekleşmiştir¹¹¹.

“Biz sanayi memleketi değiliz. Silahlarımızın, memleketimizin jeopolitik durumunun, ordumuzun salâbet ve yüksek vasıflarının, nihayet Hükümetimizin yüksek ve cesur bir kararı ile Kore'ye göndermiş olduğu asker evlatlardan canlarını kaybedenlerin, kanlarını akıtanların sebebiyle bugün haklı olarak o teşkilat içinde şerefli bir sandalyeye malikiz”.

5.1.1.2. Kore Savaşı ve İaşe-İbade Sorunu

MMV görüşmelerinde ordunun iaşe ve ibadesine ilişkin sorunlar ayrı bir başlık altında ele alınmaktadır. Bu başlık altında Kore'ye gönderilen tugayın iaşe ve ibadesine ilişkin konuşmalar çözümlenmektedir. 1951 yılı MMV bütçesi görüşmelerinden başlayarak ellili yıllar boyunca Kore'de görev yapan personelin iaşe-ibade ve harcırah sorunları, özlük haklarından kaynaklanan hukuki problemlerin nasıl çözümlenebileceği gibi meseleler ele alınmıştır. Bazı konuşmalarda Kore'ye gönderilen askerlere sağlanan olanaklarla Birinci Dünya Savaşı sırasında silah altına alınan askerlerin koşullarının karşılaştırıldığı görülmektedir. 23 Şubat 1951 tarihli oturumda, DP Afyonkarahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis, Kore'deki askerlerin “iaşelerinin iyi tanzim edildiğini” belirttiği konuşmasında II. Dünya Savaşında silah altına alınan askerlerin karşı karşıya bırakıldığı olumsuz koşulları anımsatmıştır. Sabis konuşması sırasında sıklıkla eleştirilen bu konu üzerinden İnönü ile kişisel bir hesaplaşma içine girmiştir¹¹².

“Kore'de son tecrübelerimiz iaşesi iyi tanzim olunan Mehmetçiğin ne kadar büyük işler gördüğünü göstermiştir. Buna mukabil, mesela İkinci Dünya Harbi esnasında güya askeri tedbir ve ihtiyat diye silâh altına alarak muhayyel düşman karşısında nöbet beklemek

---

¹¹⁰ Tahsin Yazıcı (1929–1970) 1912 Harbiye Mektebinden mezun olup teğmen olarak göreve başladı. Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşlarına katıldı. Şeyh Sait isyanının bastırılmasında görev aldı. 30 Ağustos 1949'da Tuğgeneral oldu ve 10 Eylül 1950'de Kore'ye giden Birleşmiş Milletler Türk Silahlı Kuvvetleri Komutanlığına atandı. Kore'de görev yaparak Tümgeneralliğe yükseldi. 1952'de emekliye ayrıldıktan sonra DP İstanbul Milletvekili olarak X.dönem seçimlerinde TBMM'ye girdi. Milli Müdafaa Encümeninde görev yaptı. 6320 sayılı Çavuş ve Uzman Çavuş Kanunu, 1455 Askeri Memurlar Kanun tekliflerini verdi. XI. dönemde de İstanbul Milletvekili seçilen Yazıcı 1960 yılına kadar bu görevini sürdürdü. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –X. Dönem 1954–1957, II. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 450–451.

¹¹¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 705.

¹¹² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 541.

kabilinden siperlerde ıstırap içinde yaşatılan askerlerimizin iyi beslenmemek yüzünden, bakımsızlık ve idaresizlik yüzünden ne kadar perişan edildiklerini de hatırlamak lazımdır”.

Aynı oturumda söz alan MMV Vekili Refik Şevket İnce ise Kore’den yaralı gelen askerlere ve kendilerini almaya gelen yakınlarına harcırah ödendiğini söylemektedir¹¹³.

“Cezmi Türk arkadaşımızın ifade ettiği keyfiyeti nazarı dikkate aldık. Kore’den yaralı olarak gelenlere hem harcırah veriyoruz, hem de kendilerini aile ocağına kadar götürmek üzere gelen ailelerine harcırahlarını ödüyoruz. Yani İstanbul’a gelmiş ise ona da harcırah veriyoruz”.

CHP Kars Milletvekili Hüsamettin Tuğaç 24 Şubat 1952’deki oturumda Kore’deki askerlerin tahsisatla ilgili problemlerinin halledilmesini istemektedir¹¹⁴.

Milli Müdafaa Vekili Seyfi Kurtbek¹¹⁵ ise 22 Şubat 1953 tarihli oturumda “Kore’deki kıtalarımızın tahsisatına gelince: Subay ve astsubaylara bir maaş nispetinde ve erlere de otuzar lira bir tazminat verilmektedir. Yalnız bunu döviz mülahazasıyla gönderilmeyen kısımları kendi hesaplarına geçirilmektedir¹¹⁶” diyerek Kore’deki askerlerin maaşlarıyla ilgili meclisi bilgilendirmektedir.

Aynı oturumda söz alan Kars Milletvekili Sırrı Atalay¹¹⁷ da Kore’de şehit olan askerlerin ailelerine Emekli Sandığı’ndan gerekli tazminatın verilmesi gereğini ve bu konuda bir takım sıkıntıların olduğunu belirtmektedir¹¹⁸.

“Kore’de şehit olanların yanında kaybolanlar da vardır. Bu kayıp kahraman evlatlarımıza Emekli Sandığı Kanunu icabına göre kanuni mirasçılara ve alacakları tahsisat hiçbir zaman diğer milletlerin orada buldukları er ve subayların aldıkları tahsisattan az olmasın: Fakat kulaklarımıza gelen haberlere göre mahrumiyet çekmektedirler. Bu hususta Sayın Bakan diğer arkadaşlarımıza cevap vereceği zaman ben de bu cevaptan müstefit olacağım”.

---

¹¹³ **age**, 574.

¹¹⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 2, c. 13 (Şubat 1952): 699.

¹¹⁵ Seyfi Kurtbek (1905–1995) Emekli Albay, 1950 yılında DP Ankara Milletvekili olarak meclise girdi. I. Menderes hükümetinde Ulaştırma, II. Menderes hükümetinde Milli Müdafaa Vekâleti Bakanlığı görevlerinde bulundu. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 71–72.

¹¹⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 767.

¹¹⁷ Sırrı Atalay (1919–1985) Ankara Hukuk Fakültesinden 1942’de mezun oldu. IX, X, XI. dönemlerde Kars Milletvekili olarak TBMM’ye seçilen Atalay Adalet Komisyonunda görev aldı. Genel Kurulda değişik 38 konuda 79 konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 601–603.

¹¹⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 756.

24 Şubat 1959 tarihli oturumda CHP Elazığ Milletvekili Celal Dora ise Kore'deki askerlere verilen maaşların yetersizliğinin altını çizerek, Türk askerine ödenen paranın ABD askerinininki ile kıyaslanamayacak kadar düşük olduğunu belirtmektedir¹¹⁹.

“Muhterem arkadaşlar! Kore’de bulunan birliklerimizin evlerine maaş mı veya harcırah mı olarak hangi fasıldan verildiğini pek açık olarak kestiremediğim para da Kore’de bizden gayri milletlerin erlerinin aldıkları para ile mukayese edilemeyecek kadar çok azdır. Bir Amerikan eri ayda 90 dolar alırken bizim erlere 5 er dolar, çavuşlara 10 ar dolar ve nihayet en büyük rütbeli Tuğay Komutanına da 40 dolar para verilmektedir. Bilhassa erlerimizin ve küçük rütbedeki astsubay ve subaylarımızın eline geçen bu cüzi para ile milli haysiyet ve vakarımızı muhafaza etmenin de ve Japonya’da Amerikan eri en lüks yerlere gider oturur, en lüks vasıtalarla gezer, eğlenir bunun karşısında çarşıya çıkmak mecburiyetinde olan Türk eri vasıtaya binmeden tabanvayla gider, bir gazinoya giremez ve ona mukadder olan şey vitrinleri seyretmekten başka bir şey olamaz. Sonra Türk eri Kore’nin en kahraman askeridir, der övünürüz. O canını milleti için feda eder, fakat biz onun milli haysiyetini muhafaza edecek bir parayı kıskanırız”.

Konuşmasının devamında Dora askerlere ödenecek tahsisatın yetersiz olması sebebiyle “Türklerin şeref ve haysiyetini zedeleyecek nahoş olayların meydana geldiğini” söyleyerek bu konuda tedbir alınması gerektiğini belirtmektedir.

“Muhterem arkadaşlar, işte bu kıskançlık yüzünden burada bahsetmeyi reva görmediğim mili şeref ve haysiyetimizle ilgili çok nahoş haller sık sık meydana gelmektedir. Bunları zaman zaman duyuyor ve üzülüyoruz. Şayet bu paralar harcırah olarak veriliyorsa bunların arttırılmasını ve bu husus üzerinde vekâletin ehemmiyetle meşgul olmasını hassaten istirham ederim”.

23 Şubat 1951 yılındaki görüşmelerde söz alan DP Balıkesir Milletvekili Sıtkı Yırcalı Kore'deki Türk askerinin görevini kahramanca yerine getirdiğini belirterek, savaş durumunun devam ettiğini ve görevdeki askerlerin dönüşümlü görev almaları gereği üzerinde durmuştur¹²⁰.

“Kore’de kardeşlerimiz, oğullarımız harp etmektedir. Bu büyük bir şereftir, bu bir memleket vazifesidir, bu bir insanlık ideali vazifesidir. Bunu seve seve kahramanca yapmaktadırlar. Fakat ben öyle tahmin ediyorum ki bu mücadele hemen bugünlerde son bulmayacak, devam edecektir. Orada vazife almış olan arkadaşlarımızın, kardeşlerimizin, orada münavebesiz sonuna kadar kalmalarını ben doğru görmemekteyim. Eğer askeri imkânlar dâhilinde ise oradaki vazifeyi ve şerefi paylaşmak oradakilerin, sırayla ve muayyen nispette yenileriyle nöbet değiştirilmek suretiyle memlekete dönmelerini temin etmenin yerinde olacağı düşüncesindeyim. Eğer bu, bugünkü askeri imkânlar dâhilinde ise her halde bu memleketteki ordunun talimi için de faydalı olacaktır. Oraya gidip dönenler daha olgun ve yetişmiş olacaktırlar Temennim bunlardan ibarettir arkadaşlar”.

¹¹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 718.

¹²⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 541.

Kore’de uzun süren müzakereler sonucunda 1953 Temmuzunda ateşkesin imzalanmasından sonra, MMV bütçe görüşmelerinde Kore’deki görev birliğinin artık geri çekilmesi gerektiği yönünde konuşmalar yapılmaya başlamıştır. Bu türden konuşmalar, Türkiye’nin batının güvenlik öncelikleri doğrultusunda harcadığı çabaların eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmeye başlaması açısından anlamlıdır. 1957 yılı MMV bütçesi görüşmelerinde DP Ankara Milletvekili Seyfi Kurtbek Kore’deki askerlerin “kendisine düşen vazifeyi ifa etmiş” olması nedeniyle dönmesi gerektiğini, ayrıca yeni bir değişim birliğinin hazırlanması “mecburiyeti[nin] bizim için hayli zorluklara” neden olduğunu, dolayısıyla görevin artık BM’ye üye diğer ülkeler tarafından üstlenilmesi gerektiğini belirtmiştir¹²¹.

“Muhterem arkadaşlarım; Türkiye, Güney Kore’nin müdafaasına katılmakla Birleşmiş Milletler üyesi olarak kendisine düşen vazifeyi ifa etmiş bulunuyor. Burada harp bitmiş ve mütareke yapılmıştır. Fakat o zamandan beri Kore’ye birlik göndermeye devam ediyoruz. Fikrimce bundan sonra da orada Birleşmiş Milletlere ait kıtaların bulundurulmasına olan ihtiyaç devam edecekse, bu vazifenin daima aynı milletlere inhisar ettirmeyip, bunun Birleşmiş Milletler arasında nöbetle yapılması uygun olur. Kore’de birliğimiz varken bir de burada onu değiştirecek birlik hazırlamak mecburiyetinin bizim için hayli zorluklara sebep olduğu kanaatindeyim. Bu sebeple Kore’de halen bulunan birliğimiz döndükten sonra artık diğer bir birliğin gönderilmemesi ve nöbetin başka milletlerce devralınması hususunun Hükümetçe tetkikini rica ederim”.

24 Şubat 1958’deki oturumda söz alan Ankara DP Milletvekili Selim Soley Kore’ye gönderilen askerlerimizin çekilmeye başlaması gerektiğini ve Kore’nin Türk askerine mektep vazifesi” göremeyeceğini söylemektedir¹²².

“Bizimle beraber Kore’ye kuvvet göndermiş olan müttefiklerimiz kuvvetlerinin mühim bir kısmını çektikleri halde biz yine eskisi kadar kuvvet göndermekteyiz. Bunu eski Vekil Şemi Ergin’den sorduğum zaman ‘Kore bize mektep vazifesi görmektedir’ dedi. Arkadaşlar Kore bize mektep vazifesi göremez. Askerlikte bütün milletlere hocalık eden Türk milletine Kore mektep olamaz. Türkiye her tarafı ile olduğu gibi bir mekteptir”.

23 Şubat 1954’teki oturumda söz alan DP Antalya Milletvekili Burhanettin Onat¹²³ Kore’ye asker gönderilmesi durumunun ABD’nin daha fazla ekonomik yardımda

---

¹²¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 738.

¹²² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 1, c. 2 (Şubat 1958): 541.

¹²³ Burhanettin Onat (1894-) İstanbul Tıp Fakültesinde öğrenciyken 1912’de Birinci Dünya Savaşının çıkmasıyla üniversitenin kapatılması üzerine Çanakkale Savaşlarında gelen yaralıların tedavisi için çalıştı. 1930’da Cumhuriyet Serbest Fırkası ile siyasete atılan Onat, 1943- 1947 yılları arasında Antalya Belediye Başkanlığı yaptı. 1949’da DP’ye girerek, 1950 seçimlerinde Antalya Milletvekili olarak TBMM’ye girdi. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 87-88.

bulunması için bir pazarlık konusu yapılamayacağını, “Kore’deki birliklerin insanlık ideali uğruna” savaştıklarını söylemiştir¹²⁴.

“Arkadaşlar; biz Kore Harbine iştirak etmekle büyük bir risk, büyük mesuliyet altına girdik. Maddi ve manevi, tarihi mesuliyeti omuzlarımıza yüklenmek cesaretini gösterdik. Bunu bir pazarlık mevzuu yapmamakla Hükümetim milletine yakışan ve en asil bir jesti göstermiştir. Zaten ne pazarlığına girecektik ki! Amerika’nın şimdiye kadar yaptığı ve yapacağı yardımlar değil, bütün dünyanın hazineleri bir araya gelse, Kore’deki insanlık ideali uğruna, memleketimizin selamet ve bekası uğruna, tarihi şerefimizin tealisi uğruna akıttığım kanın bir damlasını tazmine kâfi değildir. Biz bu mevzuda pazarlığa girmiş değiliz”.

22 Şubat 1953 tarihli oturumda hükümet adına söz alan Milli Müdafaa Vekili Hulusi Köymen,¹²⁵ Kore’deki askerlerin hukuki meselelerinin çözümü için beraberlerinde bir de mahkeme heyetinin gönderildiğini ve bu konuda bir takım tedbirler almayı düşündüklerini belirtmektedir¹²⁶.

“Kore’ye gönderdiğimiz birlikle beraber bir de mahkeme heyeti gitmiştir. Eğer biz askeri mahkemeleri ilga edip bunun yerine bu vazifeleri görecek umumi mahkemelere işi intikal ettirecek olursak, bu durumda mahkemelerimizin nasıl ifayı vazife edeceğini, askeri suçları nasıl kanun nazarında takip ve ahkâmı cezaiyeyi tatbik edebileceğini takdir etmek kolaydır. Bu itibarla bizim askeri mahkemelerimizi lağvetmekten ziyade askeri mahkemelerimizin tekâmülü yolunda tedbirlerimiz, gayretlerimiz, düşüncelerimiz ve hatta tasarılarımız vardır. Bunu, zamanı gelince heyeti muhtereminize yetimlerine bir yardım yapılamamaktadır, beş sene beklemek mecburiyeti vardır. Eğer bunlar beş sene bekleyecek olurlarsa hakikaten perişan ve mağdur olacaklardır. Binaenaleyh Bakanlığın bu hususta tedbir aldığını öğrenmek istiyorum”.

5.1.2. NATO ve Ortak Savunma Düzenlemelerine İlişkin Tartışmalar

Ellili yılların başında NATO’ya üyelik sorunu dış politika konularına duyarlı kamuoyu kesimleri tarafından etraflıca tartışılmıştır. Bu tartışmalardan ilki, CHP’li yetkililerin İttifaka üyeliğin CHP’nin başlattığı bir sürecin sonucunda gerçekleştirilmiş bir başarı olduğunu ileri sürmesi ile birlikte başlayan tartışmadır. İkinci tartışma ise Türkiye’nin NATO içindeki konum, yetki ve sorumluluklarının ne olduğuna ilişkindir. Her iki tartışmanın yansımalarını da MMV bütçe görüşmeleri sırasındaki konuşmalarda izlemek mümkündür. MMV bütçesi görüşmelerinde

---

¹²⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 4, c. 28 (Şubat 1954): 737.

¹²⁵ Hulusi Köymen (1891–1965) 1914’te İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Birinci Dünya Savaşı seferberliğinde askere alınarak yedek subay olarak Çanakkale ve Kafkas cephelelerinde savaşlara katıldı. IX. dönem Bursa Milletvekili olarak TBMM’ye seçilen Köymen 22 Aralık 1950’de Çalışma Bakanlığına, 9 Mart 1951’de II. Menderes Kabinesinde Milli Savunma Bakanlığına getirildi. 10 Kasım 1952’de bakanlıktan istifa etti. TBMM’de Milli Savunma Bakanı olarak 24 olmak üzere toplam 79 konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 209–210.

¹²⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 745.

NATO'ya ilişkin değerlendirmelerin çözümlenmesine başlamadan önce söz konusu tartışmaların kısaca özetlenmesi yararlı olacaktır.

DP'li yetkililer iktidara geldikten çok kısa bir süre sonra gerçekleşen üyeliğin kendi partileri tarafından cesaretle uygulanan politikaların bir sonucu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Aynı açıklamalarda, yetkililer, otoriter bir siyasal rejimle özdeşleşmiş olan CHP'nin çok çaba harcamış olsa ya da çok istekli davranrsa bile, o dönemde Türkiye'nin İttifaka alınmayacağını belirtmekten geri durmamışlardır. Kısacası, DP'li yetkililer NATO'ya üyeliğin ancak kendi partilerinin iktidarda olduğu bir Türkiye için mümkün olabildiğini iddia etmişlerdir.

Buna karşılık, CHP'li yetkililer NATO'ya üyelik başvurusunun NATO kurulduktan kısa bir süre sonra kendileri tarafından yapıldığını belirterek, üyeliğin kendilerinin başlattıkları sürecin sonunda gerçekleştiğine dikkat çekmişlerdir. Nihat Erim, Türkiye'nin en başından beri NATO üyeliği konusundaki çabalarını detaylarıyla anlattığı 20 Şubat 1952 tarihli Ulus gazetesindeki yazısında, başarının tek başına DP iktidarına mal edilemeyeceğini ima ederek, İttifaka girişin partilerin özgül çabalarıyla değil, ancak, üyelerin hesaplarıyla Türkiye'nin hesapları “tetabuk” ettikten sonra gerçekleşebildiğine dikkat çekmiştir¹²⁷.

“Türkiye, hürriyet cephesinin ön safında, 1945'ten 1947'ye kadar tek başına, bu tarihten sonra mukabil teminattan mahrum bir halde tam beş yıl ağır tehlikelere göğüs germiştir. Kore Harbine evlatlarının kanını katmıştır. Bu fedakârlıkların en yenisinin üzerinden yirmi ay geçmiştir. Kuzey Atlantik Paktı üyelerinin menfaatleri, Türkiye'nin menfaatleriyle, onların hesapları Türkiye'nin hesaplarıyla tetabuk etmedikçe, hiçbir şey Pakta girmeyi sağlamamıştır”.

İkinci tartışma ise Türkiye'nin NATO içindeki konumuna ilişkindir. Tartışma, CHP'li yetkililerin ileri sürdüğü Türkiye'nin NATO'ya öteki üyelerle eşit haklara sahip olmaksızın alınmış olduğu yolundaki iddialardan kaynaklanmıştır.

Necmettin Sadak¹²⁸ 1 Şubat 1952 tarihli Akşam gazetesinde, NATO'ya kabulün iktidarın bir başarısı olduğunu kabul etmekle birlikte, bu “muvaffakiyetin” uzun zamandır devam eden teşebbüslerin bir neticesi olduğunu belirtmektedir¹²⁹.

---

¹²⁷ Nihat Erim, “Hadisenin Ehemmiyeti”, **Ulus Gazetesi**, 20 Şubat 1952, aktaran Ayın Tarihi, Şubat 1952, No:219, 241.

¹²⁸ Necmettin Sadak CHP döneminin son Dışişleri Bakanıdır. Sahibi/başyazarı olduğu Akşam CHP yanlısı bir çizgi izlemiştir.

“Türkiye’nin 1945 ve 1946 yıllarında tek başına bulunduğu bir zamanda, istiklalini gururla müdafaa ederek Sovyet Rusya’nın emellerine karşı koyması, harbden sonra dahi, her türlü mali fedakârlığı göze alarak Avrupa’nın en kuvvetli ordusunu ayakta tutması 1939’dan beri, en tehlikeli anlarda bile hürriyet ve demokrasi safında açıktan açığa yer alan bir siyaset gütmesi Amerika’nın Türkiye’ye verdiği ehemmiyetin ve beslediği emniyetin kuvvetli temelleri olmuştur”.

Nitekim, CHP’liler Türkiye’nin Batı Avrupa Konseyine girmesini sağlayarak, ABD ile müttefikliği askeri bir ittifakla somutlaştırmak için gerekli adımları atmışlar, Kuzey Atlantik Antlaşmasının hazırlık sürecinde de bu oluşumun içinde yer almak istediklerini sürekli yinelemişlerdir. “CHP’nin son Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, Türkiye’nin Atlantik Paktına girmesinin mümkün olmaması durumunda Türkiye, Yunanistan, İtalya, Fransa ve İngiltere’yi içeren bir Akdeniz Paktı kurulması fikrini ortaya atmıştır¹³⁰”. CHP, iktidarının son günlerinde 11 Mayıs 1950’de NATO’ya üyelik başvurusunda bulunmuş, fakat bu girişim CHP döneminde bir sonuca ulaşamamıştır.

Türk devlet adamları için Batı’nın tüm kurumlarında yer almak, çok partili döneme geçiş sürecinin başarıyla devam edebilmesi ve liberalizmin Türkiye’de benimsenebilmesi için kesinlikle gerekiyordu. Bu sebeplerden başka, Birinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda hızla güçlenen Sovyetler Birliği ile sınır komşusu olarak olası bir savaşta tek başına mücadele vermek zorunda kalmak endişesi Türkiye için NATO’ya üye olmak konusunda önemli bir itici güç oluşturmaktaydı. Bu endişeden dolayı, Birinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda, Türkiye’nin ulusal güvenlik öncelikleri aşamalı olarak ABD’nin ulusal güvenlik öncelikleri çerçevesinde belirlenmeye başlamıştır. Türkiye’nin NATO’ya girişi değişen bu politikaların sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan, Türk devlet adamları en başından beri bu ittifaka üyelik konusunda önemli girişimlerde bulunmuş olmalarına rağmen, bu kararın ardında yatan asıl neden değişen uluslararası ortamın ABD’de yarattığı endişedir¹³¹. Dolayısıyla, üyeliğin DP döneminde gerçekleşmiş olması, DP’li yetkililerin bir başarısı değil, tamamen, değişen uluslararası şartların bir sonucudur.

---

¹²⁹ Necmettin Sadak, “Atlantik Paktına Girerken”, **Akşam Gazetesi**, 1 Şubat 1952, aktaran Ayın Tarihi, Şubat 1952, No:219, 237.

¹³⁰ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: I, 1919- 1980**, 11. bs. (İstanbul: İletişim, 2001), 545.

¹³¹ **age**, 548.

Bu sonuca giden yolda, Türkiye'nin, birçok Avrupa ülkesinin aksine, BM'nin Kore'ye asker gönderilmesi çağrısına kısa sürede cevap vermesi ve Kore'de ABD ordusuyla birlikte ağır kayıplar vererek savaşmış olması etkili olmuştur. Bu durum, ABD tarafından iki kutuplu dünyada Sovyetler Birliği'ne karşı savunma alanı oluşturulurken, Türkiye'nin de bu alan içinde yer alması gereğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Özellikle İngiltere'nin Türkiye'nin üyeliği konusundaki itirazlarına rağmen, ABD'nin baskıları sonucu NATO Bakanlar Konseyi, 16–20 Eylül 1951 tarihlerinde Ottawa'da yaptığı toplantının sonundaki özel bir oturumda, Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya üye olarak çağrılmalarına oy birliğiyle karar vermiş¹³², üyelik 18 Şubat 1952'de resmen gerçekleşmiştir.

Tüm bu gerçeklere rağmen, DP iktidarı bu konuyu önemli bir iç politika malzemesi yapmaktan geri kalmamış, bu süreçte CHP'lileri NATO üyeliğini olumsuzlayan fikirlerinden dolayı her fırsatta eleştirmekten geri durmamışlardır. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü¹³³ Mayıs 1952'de bir DP İl kongresinde yaptığı konuşmada, CHP'li yetkililerin NATO karşıtı ifadeler kullanmalarını bu partinin Pakta giriş konusundaki “muvafakatsizliğine” bağlamaktadır¹³⁴.

“Onlar en kuvvetli Avrupa devletlerinden, hürriyet aşığı [sic], medeni seviyeleri yüksek demokrat milletlerden kurulmuş bu Pakta girmek için az mı uğraştılar? Meclis zabıtları tetkik edilirse, onların bu mevzuda muvaffakiyetsizliklerinin tarihçesini okur, muayyen fikri ve hedefi olmayan, bir siyaset takip ettiklerini görürsünüz. Onlar Pakta girmenin mümkün olmayacağını hissedince, bundan vazgeçmiş göründüler. Kendileri başında bulunmadan, memleketin idare edilemeyeceğini zanneden bu şaşkınlığın, gaflet içinde vehim içinde yaşayan bu insanların daha başka türlü hareketlerine zaten imkân yoktu”.

Aynı konuşmada Köprülü, NATO üyeliğini olumsuzlayan fikirler açıkladığı için “Kendilerinin kapıdan reddedildikleri ve hariçte bırakıldıkları Atlantik Pakta mühim bir rüküm olarak giren Türk milletinin kalbine kurt düşürmek hevesi ruhi fesattan başka bir şey midir? diyerek İnönü'yü Türk milletinin kalbine kurt düşürmekle suçlayacaktır”¹³⁵.

---

¹³² Erol Mütercimler, Mim Kemal Öke, **Düşler ve Entrikalar: Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası** (İstanbul: Alfa, 2004), 106.

¹³³ Fuat Köprülü (1989–1966) 1934'te CHP Kars Milletvekili olarak meclise girdi. 1946'da Menderes'le birlikte CHP'den ayrılarak DP'nin kurucuları arasına girdi. I. Menderes kabinesi Dışişleri Bakanlığı görevinde bulundu. 1956'da Devlet Bakanyken kurucularla anlaşamayarak DP'den istifa etti. 27 Mayıs'tan sonra kurduğu YDP beklediği ilgiyi görmeyince amblem olarak seçtiği “Kıratı” AP'ye bırakarak siyasi yaşamdan ayrıldı.

¹³⁴ **Ayın Tarihi**, Mayıs 1952, No: 222, 128.

¹³⁵ **age**, 128.

Bunlara karşılık, üyelik sürecinde CHP’li yetkililer de gerek meclisteki oturumlarda gerekse basına verdikleri demeçlerle, İttifaka üyeliğin eşit şartlarda gerçekleşmesi gerektiğini ve bu konuda bir takım şüpheleri olduğunu sürekli olarak dile getirmişlerdir.

İnönü Kasım 1951 Parti Kurultayında yaptığı konuşmasında, “Bu Pakta eşit haklar ve vecibelerle gireceğiz, Atlantik Paktı devletlerinin askeri hazırlık ve savunma prensiplerinin Türkiye içinde aynı olması lazımdır” demiştir. Aynı konuşmada İnönü “III. Cihan Harbi, Doğuda veya Batıda Atlantik devletlerinden birine taarruz yüzünden değil de, Ortadoğu’ya bir tecavüz yüzünden zuhur ederse, Ortadoğu’daki taahhütler yüzünden biz yine ilk günlerde ihtilaf içinde bulunacağız”¹³⁶ diyerek özellikle Ortadoğu merkezli bir savaşta Türkiye’nin durumuyla ilgili endişelerini dile getirmiştir.

İnönü’nün bu sözlerine cevaben, Mümtaz Faik Fenik, 28 Kasım 1951’de Zafer’deki yazısında bu büyük başarı karşısında CHP’lilerin eleştirel tavrını “Aklın, havsalanın alacağı bir şey değil” diyerek tepkisini belirtmiştir¹³⁷.

“ Biz ümit ederdik ki, muhalefet lideri bu vaziyeti görüp de ne yapalım biz yapamadık fakat onlar başardılar desin. Çünkü netice itibariyle bu mesele bir memleket meselesidir. Kendileri senelerce uğraşıp muvaffak olamadıkları halde Atlantik Paktına iltihaka davet edilmişimizi bugün dış politika bakımından bir zaaf gibi göstermeğe çalışmaları ve hele henüz mevcut olmayan bir Ortadoğu Paktı üzerinde uluorta ve mesnetsiz mütalaalar serdederek efkârı teşvişe kalkmaları, aklın, havsalanın alacağı bir şey değildir”.

Ancak, MMV bütçe görüşmelerinde NATO’ya ilişkin tartışmalara bakıldığında CHP’nin sözcüleri NATO üyeliği konusunda eleştirel görüşler dile getirmek bir yana, bu konuda DP ile görüş birliği içinde olduklarını vurgulamışlardır.

Bu dönemde, NATO’yla ilgili konuşmaların içeriğine bakıldığında göze çarpan konuların başında Türkiye’nin Sovyetler Birliği ile komşu olmasından dolayı sınır güvenliğinin kuvvetlendirilmesi gereksinimi ve güvenliğin sağlanması için NATO’nun aldığı tedbirlerin yetersizliğine ilişkin tartışmalar gelmektedir. Oturularda tartışılan diğer iki önemli konu ise, Türkiye’nin bu pakta önemli katkılarda bulunmasına rağmen, yeterince ekonomik yardım alamaması ve kısa

---

¹³⁶ Mümtaz Faik Fenik, “Dış Politikayı İç Politikaya Alet Etmemeli”, **Zafer Gazetesi**, 28 Kasım 1951, aktaran Ayın Tarihi, Kasım 1951, No: 216, s. 77–78.

¹³⁷ **age**, 77.

sürede ittifaka uyum sağlamasıdır. Bu tartışmaların alt başlığı da, bu konumunu pekiştirmek için ordunun alt yapısı ve personelin eğitimiyle ilgili olarak nelerin uygulanması gerektiğidir.

Daha önce belirtildiği gibi, Türkiye'nin doğu sınırlarının korunmasında NATO'nun güvenlik stratejilerinin yetersizliği ve ülke olarak bu konuda daha fazla tedbir alınması gereği görüşmelerde öne çıkan meselelerin başında gelmektedir. “1952 Lizbon Doruğunda kabul edilen NATO askeri stratejilerine göre, Türkiye'nin bir Sovyet saldırısını ‘sünger gibi emmesi’ amaçlanmaktaydı”¹³⁸ Hâlbuki Türkiye'nin sınır güvenliği bu saldırıya karşı koyabilecek kadar güçlü değildi. Dahası, ABD'nin savunma stratejileri olası nükleer bir savaşta neler yapılacağından çok, özellikle nükleer bir savaşı önlemek şeklinde ortaya çıkmaktaydı. Diğer taraftan, “olası bir dünya savaşında, Boğazlar bölgesi, Orta Avrupa ile birlikte, ittifak politikasında savaşın kesin sonuca götürülmesi ya da kaybedilmesi bakımından etkin ve kritik bölge olarak dikkat çeker.”¹³⁹ Bununla birlikte, Doğu Anadolu Bölgesi Sovyetler Birliği'ne Ortadoğu'daki petrol alanlarının ve Süveyş Kanalı'nın yolunu açacağından savaşın genel bütünlüğü içinde ilk taarruz hedeflerinden biri olacaktır. Stratejik açıdan kilit bir konumda olmasına rağmen, kanat ülke konumunda olan Türkiye, müttefiklerine uzak mesafede ve yalnızdır. Bu sebeple, Türkiye'nin özellikle Sovyetler Birliği ile sınır bölgelerinin güvenlik açısından hızlı bir şekilde kuvvetlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Bu konuda söz alan DP Kayseri Milletvekili İsmail Berkok,¹⁴⁰ 22 Şubat 1953 MMV bütçe görüşmelerinde yalnız Türkiye'nin değil tüm dünyanın güvenliği için Türkiye'nin doğu sınırlarına yapılacak muhtemel bir saldırıya karşılık TSK'nin

---

¹³⁸ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: I. 1919–1980**, 11.bs. (İstanbul: İletişim, 2001), 552.

¹³⁹ Muazzez Özsoy “**Dünü ve Bugünü ile Türk Savunma Stratejisi**”, Türkiye'nin Savunması, der. Muzaffer Özsoy (Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987): 66.

¹⁴⁰ İsmail Berkok (1889–1954) DP'nin asker kökenli milletvekillerinden olan Berkok, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında da Kurtuluş Savaşına katıldı; Kuzey Kafkasya'da görev aldı. 1943'de Askeri Yargıtay üyeliği yapan Berkok, IX. dönem Kayseri DP milletvekili olarak meclise girdi. Milli Savunma Komisyonunda çalıştı. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 647–648.

daima “kadir ve mücehhez” durumda bulunması gereğini vurgulamakta, buna karşılık verilen tahsisatın yetersizliğinden bahsetmektedir¹⁴¹.

“Muhterem arkadaşlar; dünyanın karşısında bulunduğu tehlikenin kaynağı olan memleket ile sıkı temas halinde ve muhtemel Üçüncü Cihan Harbinin başlıca stratejik mihveri üzerinde bulunan NATO cephesinin sağ kanat müntehasını teşkil etmesi bakımından büyük bir ehemmiyet taşıyan Türk ordusunun kopması muhakkak olan tarihin en büyük fırtınasına karşı daima harekete hazır ve onu karşılamaya kadir ve mücehhez bulunması lazımdır ve bu lüzum yalnız Türkiye için değil, fakat bütün dünya emniyeti için de aynen varittir. Bu bakımdan yukarıda temas ettiğim tahsisatın ordumuz için kâfi geleceği iddiasında bulunmak imkânsızdır”.

Aynı oturumda söz alan DP Muğla Milletvekili Natık Poyrazoğlu¹⁴² da Türkiye’nin NATO’nun sağ kanadını oluşturan bölgede bulunduğunu vurguladığı konuşmasında “İttifaklarımıza ve ahitlerimize gösterdiğimiz sadakat ve geçirdiği imtihanlardan aldığı notlar” a bakıldığında Türkiye’ye tahsis edilen ABD yardımının yetersizliğini vurgulamaktadır¹⁴³.

“Muhterem arkadaşlar, 1953 senesi bütçesinin miktarı gerek şümülü ile ve gerekse yardımlarıyla beraber bugüne kadar görmediğimiz bir rakamdır. Bununla beraber bilhassa yardım rakamının artmasına zaruret vardır. Bu rakamlar gayrikâfidir. Bizim ittifaklarımıza ve ahitlerimize gösterdiğimiz sadakat bakımından gayrikâfidir, geçirdiğimiz imtihanda aldığımız notlar bakımından gayrikâfidir. NATO’nun sağ kanadı, yani bizim bölgede vaziyetin inkişafı bakımından gayri kâfidir, üzerimize aldığımız vazifelerin ifası ve becerilmesi bakımından yine gayrikâfidir. Büyük dostumuzun Hariciye Vekili son Avrupa seyahatinden sonra aşağı yukarı bu yardımların ittifaka sadakat ve vefa bakımından ölçüleceğini beyan etmişlerdir. Bu beyanlarını bu kürsüden memnuniyetle karşıladığımı ve neticesini beklediğimizi ifade etmek istedim”.

Konuşmasının devamında Poyrazoğlu, “Müttefik filoların Karadenize’e girmesi düşüncesinin stratejik olarak mümkün olmadığını” söyleyerek ilginç bir saptamada bulunmaktadır¹⁴⁴.

“Yalnız burada bir hususa dikkat çekmek isterim. Bazı arkadaşlar; bazı müttefik filoların, hava gemileriyle Karadeniz’e girmesinden falan bahis buyuruyorlar. Bunun bugünkü stratejik esaslarda yeri yoktur, imkânı da yoktur, Bu deniz de yine kendi vasıtalarımızla muhafaza edilecektir. Şekil hakkında burada maruzatta bulunmaya lüzum görmem.”

---

¹⁴¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 746.

¹⁴² Mustafa Natık Poyrazoğlu (1901–1976) 19 Mart 1920’de Harp Akademisinden ayrılarak İstiklal Savaşına katıldı. 14 Ağustos 1950’de gönüllü olarak Kore’ye giden 241.alaya katıldı. 26 Nisan 1951’de Kore’deki görevi sona erdi ve aynı tarihte Samanpazarı Askerlik Şubesine verildi. 1951 yılında görevinden istifa ederek IX. dönem ara seçimlerinde Muğla Milletvekili olarak meclise girdi. Milli Savunma Komisyonunda çalıştı. Bu komisyonun kâtipliğinde bulundu. Kore’deki esir ve kayıp miktarına dair sözlü sorusu bulunan Poyrazoğlu’nun Genel Kurulda değişik 25 konuda 30 konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 873–874.

¹⁴³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 750.

¹⁴⁴ **age**, 750.

Aynı oturumda söz alan DP Çoruh Milletvekili Ali Rıza Çağlar¹⁴⁵ “Moskofların, NATO müdafaa cephesinin sağ cenabını teşkil eden Kars civarındaki hudutlarımızdan İskenderun’a doğru kara taarruzları yapabilecekleri” olasılığı üzerinde ayrıntılarıyla durmakta, bu konuda tedbir alınması gereğinin altını çizmektedir. Çağlar, daha önce bu durumu göz ardı edenleri “ham kafalılıkla” itham etmektedir¹⁴⁶.

“Diğer taraftan Moskofların NATO müdafaa cephesinin sağ cenabını teşkil eden Kars civarındaki hudutlarımızdan İskenderun’a doğru kara taarruzları yapmaları da hatıra gelebilir, bizim yaptığımız ve yapmakta olduğumuz yolların bize faydaları aşikâr olmakla beraber düşmanın da bize karşı bunlardan istifade etmek isteyeceği tabiidir. Evvelce bazı ham kafalılar, düşman istilasını kolaylaştırır diye sahillere doğru yol ve şimendifer inşasını zararlı telakki ederler ve hatta mani olurlardı. Tabii bu doğru bir düşünce değildir. Fakat düşman istilasını durduracak veya güçleştirecek mukabil tedbirlerin alınmasını düşünmek icap eder. Hulasa: NATO Genel Teşkilatına girmiş olmamız ve bu savunma cephesinin en sağ cenabında bulunmamız, gerek hava ve gerek kara müdafaa tertiplerimizin ehemmiyetini çok arttırmıştır. Kuvvetle ümit ederim ki bugünkü Milli Savunma Vekâletimiz, Genelkurmay ve Kara, Hava ve Deniz kumandanlarımız bu işleri lüzumu kadar dikkat ve başarı ile takip etmektedirler. Milletimizin ve vatanımızın selametinin bu himmetlere bağlı olduğunu arz ederek muhterem arkadaşlarımı hürmetle selamlarım”.

Aynı oturumda söz alan DP Afyonkarahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis ise başta ABD olmak üzere NATO güçlerinin muhtemel Sovyetler Birliği hava saldırısı karşısında Türkiye’yi savunmak için neler yapabileceği konusunda ayrıntılı görüşleri sürmektedir. Kurtuluş Savaşı kuşağından bir general olan Sabis’in değerlendirmelerinde mesleki birikiminin izleri görülmektedir. Sabis, doğu sınırlarına yönelik bir ‘Moskof’ saldırısına karşı NATO güçlerinin “Amerikan filosu ve uçak gemilerinin Karadeniz’in şark tarafında gösterecekleri faaliyet ile Kıbrıs’tan havalanacak uçaklarla” Türkiye’ye yardım edebileceklerini söylemektedir¹⁴⁷.

“Moskofların Şark hudutlarımızda yapacakları hava taarruzlarına karşı, Amerikan filosu ve uçak gemileri Karadeniz’in Şark taraflarında gösterecekleri faaliyet ile Kıbrıs’tan havalanacak uçak filolarıyla bize ehemmiyetli yardımlar yapabilirler. Burada bize dedim ise bu bizim, NATO savunma cephesinin en tehlikeli sağ cenabını teşkil ettiğimiz manasına alınmalıdır. Fakat iş yalnız bununla kalmaz; mesela Bulgaristan, Romanya ve Rusya’nın Karadeniz sahillerinden ansızın havalanarak Ankara’ya muhtelif istikametlerden saldıracak Moskof uçaklarına karşı, Ankara’da kuvvetli ve çok muntazam işleyen hava savunma tertibatı lazımdır”.

---

¹⁴⁵ Ali Rıza Çağlar (1900–1970) Askeri öğrenci olarak devam ettiği İstanbul Tıp Fakültesinden 1923 yılında mezun oldu. IX. dönem Çoruh milletvekili olarak TBMM’ye girdi. Ulaştırma, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonlarında çalıştı. Bakınız: Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 265–266.

¹⁴⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 750.

¹⁴⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 78.

Konuşmasının devamında Sabis, bu türden bir saldırıda radar ve telsiz makinelerinin önemini vurgulamaktadır¹⁴⁸.

“İyi çalışan radarlar ve telsiz makineleri ve muhabereleleriyle Moskof tayyarelerinin hangi istikametlerden ve ne zaman havalandıklarını haber alıp ilgili tarassut mahallerine ve süratle havalanması lazım gelen savaş filomuza haber vermek ve Rus uçaklarını, daha Ankara’ya varmadan, havada karşılayıp imha edebilmek gayet mühimdir. Bizim Milli Savunmamız ile beraber NATO Teşkilatının ve kumandanlarının da bu işlere layıkıyla ehemmiyet verdiklerini zannediyorum”.

Soğuk Savaş döneminin yoğun bir şekilde yaşandığı ellili yıllar boyunca olası bir Sovyetler Birliği saldırısı karşısında ne gibi savunma stratejileri oluşturulabileceği iktidar kadar muhalefetin de gündemini meşgul eden konuların başında gelmektedir.

22 Şubat 1953 tarihindeki oturumda söz alan diğer bir konuşmacı CHP Kars Milletvekili Hüsamettin Tuğaç, NATO’nun doğu sınırlarıyla ilgili güvenlik planlarını eleştirerek sınırların yeterince güvende olmadığı ve ülke olarak bu konuda daha fazla güvenlik tedbirlerinin alınması gereği üzerinde durmaktadır. Tuğaç alınması gerekli tedbirler çerçevesinde “sınır vilayetlerinde seri hareket edebilecek gerilla birliklerinin yetiştirilmesi” gibi dikkat çekici önerileri de dile getirmiştir¹⁴⁹.

“Türk vatanı hudutlarından ve sahillerinden itibaren müdafaa edilir. Hiçbir karış toprak müdafaasız bırakılmaz. Memleketimizin bazı semtleri NATO kuvvetlerinin doğrudan doğruya hareket sahası içinde olsun veya olmasın o yerleri de mesela- sırf bir misal olarak arz ediyorum – mesela Kars, Çoruh, Ağrı ve Van gibi hassas vilayetlerimizde müdafaa tedbirlerinin kuvvetlendirilmesini istiyorum. Hudut boylarında ciddi müdafaa bahis konusu değildir. Bu bir hakikattir. Bugünkü silahlar karşısında bunu istemek, abesle iştilal olur. Ancak, elbette ki bizimle mukadderat birliği yapmış olan dostlarımızın hava kuvvetlerinin de yardımı mühim işler görebileceği gibi bu vilayetlerde bilhassa esaslı istikametlerde seri hareket edebilir durumda gerilla birlikleri yetiştirilmesi lazımdır. O bölgeler halkının doğrudan doğruya fiili harekâta iştirak için yetiştirilmeleri iktiza eder. Bu hususta ne düşündüklerini Milli Savunma Vekili açıklarlarsa müteşekkire olurum”.

24 Şubat 1959 MMV bütçe görüşmelerinde, CHP grubu adına konuşan Niğde Milletvekili Asım Eren¹⁵⁰ “Füze rampalarının Türkiye’ye yerleştirilmesine CHP’nin de prensip olarak iştirak ettiğini ifade ederek” bu konuda yapılması gerekenlere ilişkin görüşlerini açıklarken, Türkiye’de konuşlandırılan füzelerin hangi koşullar

---

¹⁴⁸ age, 78.

¹⁴⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 756.

¹⁵⁰ Asım Eren (1901–1988) 1913’te Kuleli’den mezun oldu. İnönü ve Sakarya Savaşlarında cepheye savaştı. 1950 yılında Kore’ye gidecek olan 241.Piyade Alayında görevli iken Kore’ye gönderilmeyince istifa etti. 1957 yılında CHP Niğde Milletvekili olarak meclise girdi. 1967 yılına kadarmilletvekilliğigörevinisürdü.

[http://www.kenthaber.com/Arsiv/Hayirseverler/Nigde/Hayirsever_1133.aspx\[29.06.2207\]](http://www.kenthaber.com/Arsiv/Hayirseverler/Nigde/Hayirsever_1133.aspx[29.06.2207])

altında ve kimler tarafından kullanılacağı gibi duyarlı konuları TBMM gündemine taşımıştır. Eren'in konuşmasında füzelerin Türkiye'ye yerleştirilmesini "sinemize aldığımız bir tehlike" olarak nitelendirmesi dikkat çekicidir¹⁵¹.

"Muhterem arkadaşlar, hayati stoklarımızı atom tesislerinden saklamak üzere lazım gelen tesisler bu sene de yatırımların yapı kısmında görülmemiştir. Kaldı ki, biz füze rampalarının Türkiye'de tesisini de kabul etmiş bulunuyoruz. Ve CHP de buna prensip olarak iştirak etmektedir. Ancak hangi makamın bu füzelerin atışına emir vereceğini bilmiyoruz. Böyle bir tehlikeyi sinemize aldığımız için maruz kalacağımız mukabil baskıya ve ani atomik baskınlara karşı halkımızın hayatının intizamını kaybetmeden ve Hükümetin bütün memleketimizdeki otoriter fonksiyonunu bozdurmaksızın NATO içinde düşmanlarımıza karşı Türk Silahlı Kuvvetlerinin mukabil darbeyi vuracak bir hale gelmesi lazımdır".

Konuşmasının devamında Eren, olabilecek bir nükleer saldırı karşısında gerekli tedbirlerin alınabilmesi için "Her şeyden evvel başka memleketlerin yapmakta olduğu gibi, salahiyyetli bir komisyonun kurulması ve gereken koruyucu tesislerin vücuda getirilmesi" gereğini belirtmiştir¹⁵².

Ortadoğu doğrudan NATO'nun savunma alanına girmemektedir. Ancak, burada zaman zaman meydana gelen iç karışıklıklar, özellikle bu bölgede önemli petrol kaynaklarının olması nedeniyle, ABD ve Sovyetler Birliği'ni karşı karşıya getirebilecek ve büyük bir savaşa sebep olabilecek bir nitelik alabilir ve olası bir savaş NATO'yu da içine çekebilme tehlikesini taşımaktadır. Diğer taraftan, "Ortadoğu'da Türk ve Amerikan çıkarlarını aynı hedefte dengelemek hemen hemen imkânsızdır¹⁵³". ABD'nin bu bölgede küreselleşmeye hizmet eden çıkarları mevcuttur. Türkiye'nin ise çevresel güvenliğini sağlayabilmesi için bu bölgedeki ülkelerle barışçıl politikalar izlemesi kendi çıkarıdır. Bu sebeplerden dolayı, Türkiye'nin, Ortadoğu'da çıkabilecek karışıklıkların önlenmesi için dengeleyici bölgesel bir güç konumunda politikalar izlediği görülmektedir.

MMV bütçe görüşmelerinde NATO'yla ve Ortadoğu'yla ilgili konuşmalara bakıldığında, bölgesel bir sorun olan Süveyş krizinin gündeme getirildiği görülmektedir. 1956 yılında Süveyş Kanalı'nın Mısır hükümeti tarafından devletleştirilme kararının alınması büyük bir siyasi krize sebep olmuş, bu karar, özellikle İngiliz hükümetinin büyük tepkisine yol açmıştır. Türkiye bu olayda Bağdat

---

¹⁵¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 703.

¹⁵² **age**, 703.

¹⁵³ Muzaffer Özsoy, " **Dünü ve Bugünü ile Türk Savunma Stratejisi**", Türkiye'nin Savunması, der. Muzaffer Özsoy (Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987): 80.

Paktı üyesi olması dolayısıyla İngiltere ve Fransa tarafında yer almıştır. Türkiye'nin bu krizin aşılması sürecinde ne kadar önemli bir rol üstlendiği konusunda 25 Şubat 1957¹⁵⁴ görüşmelerinde söz alan DP Trabzon Milletvekili Sami Orberk'in¹⁵⁵ "Türkiye'nin NATO ve Bağdat Paktının kilit taşı olduğunu söyleyerek, DP hükümeti sayesinde bir dünya harbinin önlendiğini" iddia etmesi dikkat çekicidir¹⁵⁶.

"Çok muhterem arkadaşlarım, 1956 senesi Milli Müdafaa bütçesinin müzakeresi esnasında konuşurken: Türkiye hem NATO'nun hem Bağdat Paktının kilit taşıdır. Türkiye'nin sarsıldığı veya kenara çekildiği gün Bağdat Paktı kalmaz, hatta NATO da tehlikeye girer. Bizim çekildiğimiz veya muvazenemizi kaybettiğimiz anda, hiç şüphesiz arkadaşlar düşman Süveyş'tedir, demiştim. Aradan daha birkaç ay geçmeden Orta Şark'ta çok vahim hadiselerle karşılaştık. Süveyş buhranı patlak verdi. Arap devletleri muazzam bir Hercümerç içinde çalkalandı, hala da çalkalanıyor. Allah'a bin şükürler olsun, Türkiye'nin kudretli ordusu ve Hükümetimizin basiretli ve çok isabetli siyaseti sayesinde bir dünya harbi önlendi".

Aynı oturumda, yine Ortadoğu'daki meselelerle ilgili söz alan DP Milletvekili Seyfi Kurtbey¹⁵⁷ Şüveyş bunalımına atıfta bulunarak, "NATO'nun kanatlarından çevrilmesi tehlikesinin arttığına" dikkat çekmektedir¹⁵⁸.

"NATO Teşkilatında Türkiye, Yunanistan ile birlikte Avrupa müdafaasının güneydoğu cephesini teşkil etmektedir. İttifakın ilk kuruluşunda, merkezi Avrupa en mühim ve en tehlikeli cepheyi teşkil ediyordu. NATO'nun kuvvetlenmesi, Avrupa'nın ekonomik kalkınmasıyla demokratik rejimlerin takviye edilmiş olması ve hususiyetle NATO kuvvetlerinin, müthiş tahrip kuvvetini haiz olan Amerikan stratejik bombardıman kuvvetleriyle desteklenmiş olması Merkezi-Avrupa'ya karşı bir taarruz ihtimalini asgari hadde indirmiştir. Buna mukabil NATO'nun kanatlarından çevrilmesi tehlikesi artmıştır. Son Orta Şark hadiseleri bunu açıkça göstermektedir".

Süveyş bunalımının patlak vermesinden kısa bir süre sonra, Menderes'in de katıldığı 9 Kasım 1956 Paris'teki NATO toplantısı öncesinde "ABD hükümeti, Bağdat Paktı üyelerine karşı yapılacak herhangi bir saldırı karşısında bu ülkeleri koruyacağını

---

¹⁵⁴ 1957 MMV bütçe görüşmeleri 25 Şubat'ta yapılmıştır.

¹⁵⁵ Sami Orberk (1891–1957) 1916'da Harp Okulundan mezun oldu. Balkan Savaşı'na katıldı. Filistin ve Çanakkale cephelerinde bulundu. 1947'de Tümgeneral iken sağlık nedeniyle emekliye ayrıldı. X. dönem DP Trabzon Milletvekili olarak TBMM'ye girdi. Dönem boyunca Milli Müdafaa Encümeninde üyelik yaptı. İki toplantı yılında komisyon başkanlığını üstlendi. Harp Silah ve Vasıtaları, Taaruzda Topçu, Topçu Tabiye Dersleri gibi eserleri bulunmaktadır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 878–79.

¹⁵⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 752.

¹⁵⁷ Ali Seyfi Kurtbey (1905–1995) 1932'de Harp Akademisinden mezun oldu. 1949'da Genelkurmay Milli Seferberlik Dairesi Başkanı oldu. Bu görevdeyken emekliye ayrıldı. IX ve X. dönem Ankara milletvekili olarak TBMM'ye seçilen Kurtbey Milli Savunma ve Dışişleri Komisyonlarında çalıştı. 11 Ağustos 1950–10 Kasım 1952 tarihleri arasında Ulaştırma, 10 Kasım 1952–1 Kasım 1953 tarihleri arasında da Milli Savunma Bakanlığı yaptı. Genel Kurulda Milli Savunma Bakanı olarak 9 değişik konuda 27 konuşması vardır. 1965'te XIII. dönemde Adalet Partisinden Sivas Milletvekili oldu. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 71–72.

¹⁵⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 747.

yayınladığı bir beyanname ile ilan ediyordu¹⁵⁹”. Böylece, NATO ile Bağdat Paktı arasında dolaylı olarak bir bağlantı gerçekleşmiş oluyordu. Konuşmasının devamında bu konuya değinen Kurtbey, “NATO ile Bağdat Paktı savunma politikalarının koordine edilmesinin gereğini söyleyerek, Ankara merkezli bir NATO Şark Cephesinin oluşturulmasının önemini” altını çizmektedir¹⁶⁰.

“Halen Orta Şark, dünya barışı ve NATO’nun emniyeti için birinci derecede mühim bir bölge halini almış bulunuyor. İşte bu durumda artık NATO’nun cephe taksimatı ve askeri politikasında bir revizyon yapılması zamanı geldiğine kaniim. Şöyleki, Türkiye, NATO’nun Şark kanadını teşkil ettiğinden ve Orta Şark’ta belirecek tehlikeleri müessir surette karşılayacak en müsait durumda bir memleket olduğu için burada, doğruca Avrupa Kuvvetleri Başkumandanlığına bağlı merkezi Ankara’da olmak üzere bir NATO Şark Cephesi teşkil edilmesi muvafık olur. Bu değişikliği icap ettiren diğer bir sebep daha vardır: Bağdat Paktı ile NATO’nun müdafaa teşkilatı ve politikalarının koordine edilmesi lazımdır. Bu vazifenin ifası, her iki anlaşmada da aza bulunması itibarıyla, Türkiye’ye düşer. NATO şark cephesi kumandanlığı bu işlerle vazifelendirilebilir. Bu hususun da Hükümetçe tetkik edilmesini temenni ederim”.

Türkiye’nin bulunduğu kritik bölgenin şartlarına uygun bir şekilde savunmasını güçlendirebilmesi büyük ölçüde alacağı ekonomik yardımlara bağlıdır. Bununla birlikte, Türkiye’nin, gerek askeri gücü gerekse jeopolitik konumu sayesinde NATO’nun savunma gücünde önemli bir rolü olmasına rağmen, NATO ve ABD tarafından Türkiye’ye yapılan askeri ve ekonomik yardımlar yetersiz kalmaktadır. MMV bütçe görüşmelerine bakıldığında bu konunun sık sık gündeme getirildiği görülmektedir.

23 Şubat 1954’de yapılan oturumda söz alan CHP Van Milletvekili Ferit Melen¹⁶¹ “Müşterek cephenin en önemli noktasını tuttuğumuzu” söyleyerek daha fazla yardım alınması gereğini vurgulamaktadır¹⁶².

“Bendeniz Amerikan yardımından bahsederken ne NATO’ya girmekten bahsettim, ne Atlantik Paktından bahsettim ve ne de bu sebeple yardıma hak kazandığımıza dair bir şey söyledim. (Sadece müşterek cephenin en mühim noktasını tutmaktayız, bu yüzden katlandığımız yük ağır, bu sebeple daha fazla yardıma ihtiyacımız vardır) dedim”.

---

¹⁵⁹ Hüseyin Bağcı, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası** (Ankara: İmge, 1990), 82.

¹⁶⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 748.

¹⁶¹ Ferit Melen (1909–1988) 1931’de Siyasal Bilgilerden mezun oldu. IX. dönem Van Milletvekili olarak TBMM’ye seçildi. X. dönemde yasama etkinliğine ara veren Melen XI. ve XVII. dönemlerde de Van milletvekilliği yaptı. Bütçe, Sayıştay ve Milli Savunma Komisyonlarında çalıştı. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 1133–1135.

¹⁶² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 4, c. 28 (Şubat 1954): 739.

24 Şubat 1956 MMV görüşmelerinde söz alan DP Bolu Milletvekili Fahri Belen¹⁶³ “NATO kuvvetlerinin üçte birini oluşturduğumuzu” söyleyerek daha fazla askeri yardım talebinde bulunulması gerektiğini belirtmektedir¹⁶⁴.

“Sulhu korumak bakımından yaptığımız ve yapacağımız vazifelerin ehemmiyeti ve katlandığımız fedakârlıklarla mütenasip bir askeri yardım talep etmek de hakkımızdır. NATO emrine en büyük bir kara kuvveti tahsis ettiğimiz ve bu kuvvetin NATO kuvvetlerinin üçte biri olduğunu müttefiklerimizin gözden uzak tutmamaları icap eder”.

Aynı oturumda HP Meclis Grubu adına Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci¹⁶⁵ “taahhüdümüzde ileri fedakârlık göstermemize rağmen tam olarak karşılık görmediğimiz iddiası” konusunda hükümetin gizli bir oturumda meclise izahat vermesini istemiş ve eski bir komutan olarak durumun “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu” çerçevesinde değerlendirmesi lüzumunu dile getirmiştir¹⁶⁶.

“NATO camiasında mevki almamızı, demokrasi cephesinde müşterek dava olarak sulh yolunda vazife tekabül etmemizi, memnunlukla karşılanacak bir muvaffakiyet telakki ediyoruz. Yalnız taahhüdümüzde ileri fedakârlık göstermemize rağmen tam olarak karşılık görmediğimiz iddiası ileri sürülmektedir.

Bu itibarla bu mühim meselenin burada münakaşasını muvafık bulmamakla beraber ittifakımızın mahiyeti hakkında gizli bir celsede Hükümetin Meclise izahat vermesini, meseleyi Komutanlık durumu itibariyle de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu muvacehesinde tetkika [sic] muhtaç gördüğümüz için ehemmiyetle ricaya şayan buluyoruz”.

25 Şubat 1957’deki oturumda Hürriyet Partisi [HP] Meclis Grubu adına söz alan Elazığ Milletvekili Selahattin Toker iyi bir savunma için ekonomik altyapının öneminden bahsettiği konuşmasında “bütçeye konup da alınamayan Amerikan yardımları ve genel fiyat seviyesindeki artışlar yüzünden” savunmaya ayrılan bütçenin reel olarak azaldığına dikkat çekmektedir¹⁶⁷.

---

¹⁶³ Fahri Belen (1893–1975) 1910 yılında Harp Okuluna girdi. 1912’de 7.Kolorduya atandı. Balkan ve Çanakkale Savaşlarına katıldı. 1921’de Harp Akademisinde eğitim görürken İstiklal Savaşına katıldı. IX. dönem seçimlerinde iki ilden milletvekili seçildi. Bolu milletvekilliğini tercih etti. 22 Mayıs 1950’de Bayındırlık Bakanlığına atandı. Milli Savunma Komisyonu başkanı olarak çalıştı. X. dönemde de Bolu Milletvekili olarak TBMM’ye girdi. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 171–173.

¹⁶⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 2, c.10–2 (Şubat 1956): 667.

¹⁶⁵ Mustafa Ekinci (1650 h.-?) IX, X, XI. dönemlerde Diyarbakır DP milletvekili olarak TBMM’de görev yaptı. Mecliste yedi sözlü sorusu ve onaltı konuşması vardır. Mustafa Ekinci’nin teşrif masuniyeti Genel Kurul gündemine geldi. Takibat icrasının devre sonuna bırakılmasına karar verildi. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 252.

¹⁶⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 2, c. 10–2 (Şubat 1956): 661.

¹⁶⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 739.

“Malumdur ki, bir memleketin savunma gayretini, o memleketin umumi iktisadiyatından ayırmak kabil değildir. Filhakika, bir memleketin savunma gayretinin emniyetli bir şekilde idamesi her şeyden evvel, o memleket ekonomisinin sağlam temeller üzerinde oturtulmasına bağlıdır. Bu esasen NATO tarafından kabul edilmiş bir mütearifedir. Bu itibarla bir memleketin iktisadi siyasetinin enflasyoncu bir mahiyet almasından, o memleketin savunma gayretlerinin güçlüklerle karşılaşacağında şüphe yoktur. 1955 yılına nazaran, cari ücretlerdeki ve genel fiyat seviyesindeki artışlar ve bütçeye konupta alınamayan Amerikan yardımları, nazarı itibara alınmadığı takdirde, 1956 ve 1957 bütçelerindeki savunma masrafları maalesef en az 100 milyon liralık bir net reel azalma göstermektedir”.

24 Şubat 1958’deki oturumda aynı konuya temas eden Ankara DP Milletvekili Selim Soley “NATO’ya az kuvvetle katılanların daha fazla yardım aldıklarını” söyleyerek yapılan yardımların azlığından yakınmıştır¹⁶⁸.

“NATO Antlaşması gereğince ordumuzun çok fazla bir kısmını, hatta İngiltere ve Fransa’dan daha fazla bir kısmını NATO emrine bağlamış bulunuyoruz. NATO’ya az kuvvetle iştirak etmiş olanlar daha fazla menfaatler temin ettikleri halde, daha fazla kuvvetle iştirak etmemize rağmen daha az menfaat sağlıyoruz”.

Diğer taraftan DP Afyonkarahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis 22 Şubat 1953 yılındaki oturumda “NATO Teşkilatını ve savunma faaliyetini Türkiye için gökten inmiş bir nimet olarak” görmekte ve tahsis edilen para sayesinde yapılmakta olan işlere dikkat çekmektedir¹⁶⁹.

“Harb[sic] tehlikesi vukua gelmemek şartıyla, şu NATO Teşkilatı ve savunma faaliyeti bizim için gökten inmiş bir nimet olmuştur. Bugün Milli Savunmamız için 1 milyar sekiz yüz milyon lira 1953 Bütçesinde tahsis olunmuştur. Kendi başımıza kalsaydık biz bu parayı nereden verebilirdik? Şimdi topun ağzında olmanın bu çeşit bir faydası olmuştur. Ordumuz NATO yardımlarıyla modern bir savunma halini kurmaktadır. NATO teşkilatı memleketimize girmiş her tarafta modern hava meydanları yapılmakta, asfalt ve beton yollar ile Cenup sahillerimiz, Şimalde Karadeniz’e ve Şark hudutlarımıza bağlanmakta, liman ve baraj inşaatımız kuvvetli yardımlar ile desteklenmektedir. Elbette bu limanların ve barajların, elektrik enerjisi istihsalinin memleket müdafaasına ve aynı zamanda ticaretimizin inkişafına çok yardımcı olacaktır. İşte bugünkü topyekûn savunma faaliyetleri, Amerikan filosuyla beraber bizi Moskof tecavüzlerine karşı süratle koruyacak bir duruma sevk etmektedir”.

Görüşmelerde özellikle iktidar partisi milletvekilleri tarafından öne çıkarılan bir diğer konu da Türkiye’nin NATO’da önemli bir rol oynadığı ve kısa sürede NATO’ya uyum sağladığıdır.

MMV Vekili Şemi Ergin¹⁷⁰ 24 Şubat 1957 tarihinde yaptığı konuşmasında “Türk ordusunun NATO içerisinde büyük bir kudret olduğunu” söyleyerek, Orta-Avrupa

---

¹⁶⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 1, c. 2 (Şubat 1958): 540.

¹⁶⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 749.

¹⁷⁰ Şemi Ergin (1913–1996) 1936 Ankara Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Emekli Savcı olan Ergin, IX, X, XI. dönem DP Manisa Milletvekili olarak TBMM’ye seçildi. 1955’te kabinede Devlet Bakanı

Başkumandanı Amiral Briscole'un Türkiye'ye verilen önemi dile getirdiği telgrafını mecliste okumuştur¹⁷¹.

“Hakikaten NATO'ya girişin bundan kısa bir müddet evvel beşinci yılını idrak etmiş bulunuyoruz. NATO içerisinde silahlı kuvvetlerimiz ve Türk ordusu büyük bir kudret olarak bulunmaktadır. Bunu ifade edebilmek için Orta-Avrupa Başkumandanı Amiral Briscole'un bundan birkaç gün evvel çektiği telgrafi aynen okumak istiyorum: Türkiye NATO'nun en mühim azalarından biri olarak beşinci senesini tamamlamaktadır. Bu vesile ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin NATO'nun, dünyanın en büyük müdafaa ittifakı olarak gelişmesinde mühim bir rol oynayacak şekilde eğitim görmek ve hazırlanmak hususundaki başarısından dolayı takdir hislerimin kabulünü rica ederim. Bir müdafaa zincirinin sağlam halkalardan teşekkül etmesi şarttır. Türkiye'nin kuvvetlerin en kuvvetlileri arasında bulunduğunu ve bu durumu ileride de muhafaza edeceğini bilmek memnuniyet vericidir demektedir”.

Aynı toplantıda söz alan Başbakan Adnan Menderes “NATO'nun maddi, manevi bütün icaplarına mükemmel surette intibak” edildiğini vurgulayarak Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki başarılarına dikkat çekmektedir¹⁷².

“Muhterem arkadaşlarım, Yüksek huzurunuzda ve bütün dünyanın huzurunda arz ve ifade etmek isterim ki, NATO camiasının maddi ve manevi bütün icaplarında, hatta oradaki müttefiklerimizin birçoklarından daha fazla ve daha mükemmel surette intibak etmiş ve bu camia içinde en şerefli mevkii ihraz etmiş bir memleketiz. (Bravo sesleri, alkışlar) Beynelmilel münasebetlerimizdeki bütün tezahürat, bunun garazkârlıkla örtülemeyecek şaşmaz, reddedilmez, delillerini teşkil eder”.

24 Şubat 1959 tarihinde konuşan CHP Milletvekili Asım Eren “NATO içinde her zaman harikulade bir biçimde hamleler yapan bir ülke olduğumuzu” belirterek, Türklerin ne kadar mert bir millet olduğunu vurgulamaktadır¹⁷³.

“Kezalik arkadaşlarım; Türk milletinin, şu anda Büyük Mecliste yapılan bu açık konuşmalarımı samimi bir aile hasbihali olarak kabul etmelerini ve milletimiz için ancak bir sebebi kuvvet olduğunu bilmelerini ve kendilerine, her zaman Türk milletine ve “Mert Türk'e” güvenebileceklerini ve Mert Türk milletinin NATO içinde bugün de yarın da, tarihte her zaman ispat ettiği gibi, en zayıf sanıldığı zaman bile, harikulade bir irade ile hamleler yapan bir kudret olduğunu da hatırlatmak isteriz. Türk milleti ebediyen hür ve hükümran olarak yaşayacaktır”.

Görüşmelerde tartışılan diğer bir konu da Türk ordusunun bu kuruluşu daha etkin bir şekilde katkıda bulunabilmesi ve daha iyi uyum sağlayabilmesi için yapılanlar ve yapılması gerekenlerle ilgilidir. 24 Şubat 1956 tarihinde yapılan görüşmelerde DP

---

olarak yer aldı. 28 Temmuz 1957'de Milli Savunma Bakanı oldu. 19 Ocak 1958'de Milli Savunma Bakanlığından istifa etti. 9 Aralık 1959'da Ulaştırma Bakanlığına getirildi ve 27 Mayıs 1960'a kadar bu görevini sürdürdü. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 806–807.

¹⁷¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 759.

¹⁷² age, 751.

¹⁷³ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 705.

adına konuşan MMV Vekili ve Manisa Milletvekili Şemi Ergin'in, TSK'nin NATO standartlarına getirilmesi için yapılanları belirterek Askeri Şuranın da görüşlerine başvurulduğunu vurgulaması önemlidir¹⁷⁴.

“Muhterem arkadaşlarım vekâlet ve Genel Kurmay Teşkilatı kanunları üzerinde durdular. Silahlı kuvvetlerimize ait her türlü teşkilat ve kuruluşları planlı bir şekilde ve zamanla NATO camiası standartlarına ve asri icaplarına uygun bir tadile tabi tutulmaktadır. Bu meyanda Vekâlet Teşkilat Kanunu üzerinde de muhterem seleflerimin uzun seneler durdukları hazırlıklar bir komisyon marifetiyle tetkik edilmekte ve bunlar peyderpey yüksek huzurlarınıza-Askeri Şuranın da mütalaası alınarak- getirilmeye çalışılacaktır. Vekâlet, Erkân Harbiye-i Umumiyenin vazife ve mesuliyetlerine ait hükümler de, aynı şekilde, üzerinde tetkik mevzuu yapılan esaslardandır”.

Aynı konuda söz alan DP Ankara Milletvekili Seyfi Kurtbey “NATO standartlarına ulaşmak için” gerekli çalışmaların layıkıyla yapıldığının altını çizmektedir¹⁷⁵.

“Arkadaşlar, ordumuzun hangi kuvvetlere kadar varacağı, ne şekilde silahlanacağı hususu, içinde bulunduğumuz NATO camiasının umumi planlarına göre yürütülmekte ve o standartlara ulaşmak için lazım gelen çalışmalar yapılmaktadır.

Muhterem arkadaşlar, ordumuzun kuvvetlendirilmesi, daha modern hale getirilmesi ve personelinin hayat şartlarının yükseltilmesi için Milli Müdafaamızın çalışmalarını memnuniyetle telakki ediyoruz. Bu çalışmalar, arttıkça Türk askerinin, Türk subayının en yüksek derece morale sahip olarak gerek milli vazifesini yapmak, gerekse yirminci asrın medeniyetini korumak için iştirak ettiğimiz camiadaki vazifesini mazisine layık bir surette ifa edebilme kudretinin de en yüksek dereceye çıkacağından şüphe edilmez”.

24 Şubat 1958 tarihinde görüşmelerde CHP Meclis Grubu adına konuşan Elazığ Milletvekili Celal Dora¹⁷⁶ “NATO içinde ahitlerimize sadık kaldığımızı” ve bunun gereği olarak yapılanları ve yapılacakları açıklamaktadır¹⁷⁷.

“Milli Müdafaa politikasında takip edeceğimiz hareket, NATO topluluğu içinde ahitlerimize sadık kalarak mevcut ve azami imkânlarımızı kullanmak suretiyle dost ve müttefiklerimizden bugüne kadar aldığımız ve bundan sonra alacağımız modern silahlarla ordumuzu teçhiz ederek talim ve terbiyesi mükemmel, silah ve teçhizatı bakımlı ve daima harbe hazır bir halde bulundurulmasını sağlamak ve yurt içi savunma teşkilatını da ordu ile aynı seviyede mülhaza ederek gereken tedbirleri almak olmalıdır”.

Aynı oturumda söz alan DP Kayseri Milletvekili İsmail Berkok da konuşmasında “Piyade kuvvetleri, hayvanlı sınıflar ve vasıtaların ihmale uğradığından” bahsetmiş

---

¹⁷⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 2, c. 10 -2 (Şubat 1956): 669.

¹⁷⁵ **age**, 666.

¹⁷⁶ Celal Dora, CHP Elazığ Milletvekili. Tahsin Yazıcı ile birlikte 1950–1951 yılları arasında Kore'ye giden birliklere komutanlık yaptı.

¹⁷⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 1, c. 2 (Şubat 1958): 521.

ve olası bir savaşta NATO müttefik ordularına kimin kumanda edeceği konusunun açığa kavuşturulması gereğini belirtmiştir¹⁷⁸.

“Yüksek malumunuzdur ki İkinci Cihan Harbi bir yıldırım harbi şeklinde cereyan etmiştir. Harbe bu mahiyeti kazandıran başlıca amil hava kuvvetleri ve motorlu vasıtalar. Bu vasıtaların, arazisi arızasız, yolları bol, nüfusu kesif olan Avrupa kıtasında büyük roller oynadıkları muhakkaktır. Bunlara bir de radar ve atom gibi müessir vasıtalar inzimam edince, harbin hava ve motorlu vasıtalarla neticelendirilebileceği kanaati doğmuştur. Binaenaleyh teşkilatta, stratejide ve tabiyede bu noktai nazar hâkim olmaya başlamış ve bu vaziyet içerisinde piyade kuvvetleri, hayvanlı sınıflar ve vasıtalar adeta ihmale uğramıştır. Fakat Birinci Dünya Harbinin ikinci safhasında Ruslar süvari kuvvetleri kullanmaya başlamışlar ve Lava tabiyesiyle 1814’ de Napolyon’a karşı yaptıklarını 1943’te Almanlara yapmaya çalışmışlardır. Rusların bu tabiyeyi Cengiz’den öğrendiklerini söylemek isterim. Buna rağmen motora ve hava kuvvetlerine karşı beslenen itimat ve rağbet zayıflamamıştır. Şöyle ki, bir sefer vukuunda halen Türkiye’de karargâh kurmuş olan NATO müttefik ordularının komutanları Türk deniz, hava ve kara kuvvetlerine kumanda edeceklerdir. Henüz Türk silahlı kuvvetlerinin vazifeleri tayin edilmiş değildir. Ordumuza kendi kumandanlarımızın mı, yoksa yabancı kumandanlar mı kumanda edeceklerdir? Burası malum değildir”.

24 Şubat 1959 tarihinde MMV bütçe görüşmelerinde söz alan İçel Milletvekili Yakup Karabulut, Hava Kuvvetlerini NATO’ya uyumlu hale getirmek için hava harekâtının önemi üzerinde durarak gerekli hazırlıkların yapıldığını belirtmiştir¹⁷⁹.

“Jet tayyarelerinin kuvvetlerimiz içerisinde yer alması ile bilhassa hava meydanlarının inkişafının da ehemmiyeti takdir edilerek NATO çerçevesi içerisinde yapılacak herhangi bir hava harekâtını sağlayacak yeterlilikte modern meydanların büyük bir kısmının inşası biterek harekâta açılmış, çok az bir kısmı da önümüzdeki yıllarda harekâta açılacaktır”.

Yine bu konuda söz alan CHP Niğde Milletvekili Asım Eren, Karabulut’u desteklediği konuşmasında Türk pilotlarından övgüyle söz etmektedir¹⁸⁰.

“Hava Kuvvetlerimizin tatbik etmekte olduğu eğitim programları birlikleri tamamen muasır devletler seviyesine ulaştırarak tarzda tertip edilmiş ve tatbik edilmekte olup hâsılasının da iyi neticeler verdiği, Güney bölgesi NATO Hava Kuvvetleri arasında yapılan atış müsabakalarını en iyi derece ile kazanmasıyla pilotlarımızın yüksek kudretini ispat etmiştir”.

Bu arada 25 Şubat 1957 tarihli MMV bütçe görüşmelerinde diğer muhalefet partisi olan HP Meclis Grubu adına konuşan Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş¹⁸¹ da

---

¹⁷⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 1, c. 2 (Şubat 1958): 521.

¹⁷⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 713.

¹⁸⁰ **age**, 713.

¹⁸¹ Fethi Çelikbaş (1912-?) 1937’de Ankara Hukuk Fakültesinden mezun olan Çelikbaş 1950 seçimlerinde DP Burdur Milletvekili olarak TBMM’ye seçildi. X. dönemde de DP’den Burdur Milletvekili seçilen Çelikbaş, İspat Hakkı Kanun teklifini verenler arasında bulunduğu partiden ihraç edildi. 20 Aralık 1955’te Hürriyet Partisinin kurulmasından sonra bu partiden Burdur Milletvekili seçildi. HP’nin kapatılması üzerine 1958’te CHP’ye girdi. XII. ve XIII. dönemde de CHP’den Burdur Milletvekili seçildi. Nisan 1967’de CHP’den istifa edip Güven Partisi kurucuları arasında yer aldı. XVII. ve XVIII. dönemde de Anavatan Partisinden Burdur Milletvekili seçildi. Türk

Türkiye'nin NATO üyeliğini desteklediklerini ama "Ordunun ve bu sistemin prensiplerine riayet edilmemesi halinde bir takım tenkitlerin ileri sürülmesi" gerektiğini sözlerine eklemiştir¹⁸².

"Hürriyet Partisi, Meclis Grubu Türkiye'nin kaderini bağladığı NATO ittifak sistemini, klasik ittifaklardan biri telakki etmiyor. NATO camiasına üye olmak, insani birtakım idealleri, bu idealleri yok etmek kastiyle savlete kalkan bir sistemle karşı mahfuz tutmak maksadıyla hür milletlerin kaderlerini birleştirdikleri ve muayyen ve rasyonel kıstaslar içerisinde askeri esaslara bağladıkları bir sisteme dâhil olmak demektir. Bu görüşle tenkitlerimizi ortaya atıyoruz. Bizi hissizlikle, garazkârlıkla itham edenler, buraya çıksınlar NATO ittifak sistemini, bizim anladığımızdan başka bir manada anladıklarını ifade etsinler. Buna karşı bizimde söyleyeceklerimiz vardır. Çok istihdam ediyoruz, NATO, halen hür ve müstakil yaşamak isteyen milletler için dünyanın bugün en müessir ve yegâne müdafaa sistemi olduğuna göre, müdafaa tedbirlerimizi bu sistemin havasına girmek, iklimi içinde bulunmak suretiyle alalım. Ordunun ve bu sistemin kıymetli prensiplerine riayet edilmemesi halinde birtakım tenkitlerin ileri sürülmesinde zaruret vardır".

TSK'nin NATO'daki etkinliğini daha da arttırabilmesi için üzerinde durulması gereken önemli konulardan biri de TSK personelinin NATO standartlarına uygun bir şekilde eğitilmesiyle ilgilidir. "Clausewitz, savaşla ilgili öğretilerinde insan unsuru üzerinde önemle durmuştur. İnsan unsurunun önemi, özellikle Fransız İhtilali ve Napoleon savaşlarında açık bir şekilde ortaya çıkmıştır."¹⁸³ Bu sebeple, olası bir savaşta istenen başarıya ulaşmak için askeri personelin eğitimi önemli konulardan biridir. DP dönemi MMV görüşmelerinde personelin eğitimiyle ilgili konuların sık sık gündeme getirilmiş olduğu görülmektedir. Bu konuda 24 Şubat 1956 tarihli görüşmede söz alan CHP Bursa Milletvekili Saadettin Karacabey¹⁸⁴ "Ordudaki subayların lisans eğitimlerine önem verilmesi" gereği üzerinde durmuştur¹⁸⁵.

"NATO Teşkilatına girmiş bir ordunun subayları bakımından lisan mevzuuna çok ehemmiyet verilmesini istihama layık görüyorum. Eskiden, takdir edersiniz ki, subaylarımız lisan seviyesi bugünden yüksekti. O zaman Rusça, Fransızca ve Almanca tedris ediliyordu. Bunlar üzerinde lisan bilen subaylarımız çoktu... Şimdi NATO ile ilgili olan devletlerin lisanları üzerinde ne kadar ehemmiyetle durulursa bunun faydası daha fazla görülecektir".

Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 189–190.

¹⁸² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 750.

¹⁸³ Muazzez Özsoy "Dünü ve Bugünü ile Türk Savunma Stratejisi", Türkiye'nin Savunması, der. Muzaffer Özsoy (Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987) : 41.

¹⁸⁴ Saadettin Karacabey (1903–1986) 1924'te Ankara Ziraat Okulundan mezun oldu. 1946'da DP'ye girerek aktif siyasete atıldı. IX. dönem Bursa Milletvekili olarak TBMM'ye girdi. X. ve XI. dönemlerde de Bursa milletvekilliği yapan Karacabey'in Genel Kurulda 34 değişik konuda, 52 konuşması vardır. Bakınız: **Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 207–208.

¹⁸⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 2, c. 10- 2 (Şubat 1956): 676.

Karacabey konuşmasının izleyen bölümlerinde “Amerika’da ihtisas görmüş subayların NATO dışında görevlendirildiklerini” söylemiş ve bu durumun düzeltilmesi gerektiğini vurgulamıştır¹⁸⁶.

“Arkadaşlar, Amerika’da ihtisas görmüş bazı kurmay subaylarımızın NATO Teşkilatı dışında çalıştırıldıklarını görmekteyiz. Hatta NATO’da muhakkak vazife alması icap eden subayların geri hizmetlerde kullanılmış olduğunu ordu mensuplarından öğrenmekteyiz. Bu nokta üzerinde sayın arkadaşımın dikkatini çekeceğim”.

24 Şubat 1959 tarihinde yapılan görüşmelerde yine personelin eğitimi konusuna değinen CHP Elazığ Milletvekili Celal Dora, NATO Anlaşması gereğince ordunun modern bir seviyeye ulaştırılması için personelin eğitimiyle ilgili yapılması gerekenleri ayrıntılarıyla ortaya koyarak, bu konuda MMV Vekilini gerekli tedbirleri zamanında almadığı için eleştirmektedir¹⁸⁷.

“Muhterem arkadaşlar, Senelerden beri ihmale uğrayan subay ve astsubay ihtiyacının karşılanamamasının ordu bünyesinde açtığı rahnelerin bugünkü manzarası şöyledir: Vekâletin 1959 bütçesi encümünde konuşulurken bu husustaki sorunlarınıza karşı Sayın Genel Kurmay Başkanı şöyle bir beyanda bulundular. Dediler ki: Ordunun NATO Anlaşması gereğince modern bir seviyeye ulaştırılması için personel ihtiyacımızın bugünden başlayıp 1962 yılına kadar mutlaka temin edilmesi zaruretiyle karşı karşıya bulunmaktayız. Ordunun muhtelif sınıf ve seviyedeki subay ve astsubay ihtiyacını karşılamak üzere Harb [sic] Okulunun 4 senelik tahsilli teknik üniversite haline getirilmesi, ayrıca kıtaların çok muhtaç olduğu küçük rütbeli subay ve astsubay ihtiyacı için kısa süreli subay okulu ile bunlara memba olacak askeri lise ve ortaokullarının mevcudunun çoğaltılması ve mevcudu bugün üçten ibaret olan astsubay okulunun 6 ve iblağının hemen bugünden suretle ele alınması icap ettiğini bunlar hakkında hazırlanmış olan 5 kanun lahiyasının (Elindeki dosyayı göstererek) bu dosya içinde bulunduğunu, Yüksek Meclis tarafından çabucak kanunlaşması gerektiğini ve geç kalındığı nispette milli emniyetimiz bakımından kaybımızın pek çok olacağını ve binnetice korkunç akıbetler mukadder olduğunu beyan buyurmuş ve bu maksatla 100 milyon liraya şiddetle ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir. Milli Müdafaa emniyetimizin en büyük mesuliyetini omuzlarında taşıyan Vekil Beyin bu ihtiyaç ve zaruretleri heskesten daha evvel duyması ve personel durumunu böyle korkunç bir seviyeye düşürmeden evvel alacağı tedbirlerle ihtiyacın tedricen izalesi için gayret sarf etmesi icap ederken yapılmamış ve bugün dahi Genelkurmay Başkanının müstacelen kanunlaştırılmasını teklif ve talep ettiği 5 kanun lahiyasının tatbikatına başlanması için, ne hazırlanmış olan kanunlar Meclise sevk edilmiş ne de istenilen 100 milyon liralık bir tahsisat bütçeye konulmuştur”.

Sonuç olarak, DP dönemi MMV bütçe görüşmelerine bakıldığında güvenlik meseleleri konusunda muhalefet ve iktidarın görüş birliğinde olduğu ve birlikte hareket ettikleri görülmektedir. Nitekim ilk başlarda CHP, Kore’ye asker gönderme ve NATO’ya üyelik konusunda bir takım olumsuz görüşler bildirmiş olmasına rağmen, zamanla bu tutumundan vazgeçmiş ve DP ile ulusal güvenlik konularında benzer öncelikleri paylaşarak bu doğrultuda hareket etmiştir. CHP’nin son Dışişleri

¹⁸⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat, 1959): 707.

¹⁸⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat, 1959): 716.

Bakanı Necmettin Sadak 13 Eylül 1950 yılında gazetelere verdiği bir demeçte dış politika konularında hükümetle fikir ayrılığında olmadıklarının altını çizmiştir¹⁸⁸.

“İki parti arasında her yerde olduğu gibi bizde de zaman zaman zuhur eden ihtilaf ve münakaşaları bazı batı gazeteleri dış politikada ayrılık şeklinde göstermek istiyorlar. Hiçbir zaman doğru olmayan bu nevi hadiselerin şüyu bile zararlıdır... Hükümetin Atlantik Paktına girmek için dost ve müttefikler nezdinde resmi teşebbüslerde bulunduğunu öğrendim. Bu durumda memleketin emniyetini sağlamak için yapılacak her teşebbüsü desteklemek hepimizin vazifesidir”.

“CHP lideri İnönü’nün 25 Ekim 1951’de ‘Dış meseleler üzerinde esasen bizim memlekette fikir ve prensip ayrılığı yoktur. İttifakımıza, BM idealine ve ABD dostluğuna bağlıyız’ açıklamasıyla Kore’ye asker gönderilmesi sırasında yükselttiği itirazını kaldırmış olduğu”¹⁸⁹ görülmektedir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, CHP’nin NATO’ya üyelik ve Kore Savaşı ile ilgili ortaya koyduğu bir takım olumsuz görüşler, yalnızca iç politikada DP’yi zor durumda bırakabilmek için öne sürülen bir takım yüzeysel itirazlar olmaktan öteye geçememiştir. Başka bir biçimde ifade etmek gerekirse, dış politika konularında CHP’nin iktidarda olsa, DP’den çok da farklı hareket etmeyeceği, daha doğrusu Soğuk Savaş dönemi uluslararası ortamında bu şekilde hareket etmek zorunda kalacağı görülmektedir. Eksen ülke konumunda olan Türkiye’nin kendi ulusal güvenlik çıkarları açısından ABD gibi süper bir gücün güvenlik politikaları ekseninde hareket etme durumunda olduğu bir gerçektir. MMV bütçe görüşmelerine bakıldığında da bu durum açıkça görülmektedir.

5.1.3. ABD İle İlişkiler Konusundaki Tartışmalar

İkinci Dünya Savaşının bitmesiyle yeni oluşmakta olan dünya düzeninde Türkiye, ABD için Sovyetler Birliği’ne karşı bir güvenlik çemberi oluşturulmasında önemli bir ülke konumuna gelmiştir. “Türkiye’nin Sovyet etki alanına girmemesi, ABD’nin yaşamsal çıkarlarının korunması için gerekliydi.”¹⁹⁰ Bu amaçla, ABD ilk başta Yunanistan’a yapmayı amaçladığı yardımı genişleterek buna Türkiye’yi de katma kararı aldı. 12 Temmuz 1947’de yapılan bir yardım anlaşmasıyla Türkiye’nin Truman Doktrini yoluyla yardım almasına karar verildi.

---

¹⁸⁸ Süleyman Güngör, **Muhalefette CHP** (Ankara: Alternatif, 2004), 131.

¹⁸⁹ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: I. 1919–1980**, bs.11. (İstanbul: İletişim, 2001), 546.

¹⁹⁰ **age**, 522.

Bu doktrin, Türkiye-ABD ilişkileri açısından bir dönüm noktası olsa da ABD'nin amacı olası bir Sovyetler Birliği tehdidi karşısında Türkiye'nin savunulması değildi. ABD'li devlet adamlarının asıl amacı, Yunanistan'daki iç savaşı sona erdirmek ve Avrupa'nın güvenliğini garanti altına almaktı¹⁹¹.

Diğer taraftan, Türkiye için komünist Sovyetler Birliği'nden gelebilecek bir saldırıya karşı ABD'nin yanında yer almak çok önemliydi. Soğuk Savaşın oldukça yoğun devam ettiği ellili yıllarda Türkiye Sovyetler Birliği'ne değil, ABD'ye güvenebileceğini düşünmekteydi. Nitekim DP'li politikacılar da her fırsatta ABD ile Türkiye'nin dost ve müttefik olduğunu belirtmekten geri durmamışlardır.

Celal Bayar, 1954 yılında ABD'ye yaptığı gezide Washington'da Başkan Eisenhower tarafından karşılanmış ve ABD Başkanı Türkiye'yi "ABD'nin büyük dostu" olarak nitelemişti. Bayar, 10 Mart 1954'te 54 günlük uzun bir seyahat sonrasında memlekete döndüğünde büyük bir tezahüratla karşılandı¹⁹². Türk kamuoyunda bu olay büyük yankı uyandırmıştı.

ABD ile ilişkiler konusunda CHP'nin tavrı da DP'den pek farklı değildi. CHP'liler için de ABD her zaman Türkiye'nin önemli bir müttefiki ve dost bir ülke idi. Nitekim, ABD, 1945'deki Postdam Konferansından sonra Boğazların kullanımında Sovyetler Birliği'nin söz sahibi olabilme ihtimaline karşı Türkiye'yi destekleme kararı almış, önceleri boğazların uluslararası bir gücün kontrolünde olmasını savunurken, daha sonraları bu konuda tek yetkinin Türkiye'nin elinde olması gerektiğini söylemeye başlamıştır. Bu sebeple, CHP döneminde ABD ile ilişkiler gelişmeye ve Türkiye'nin Batı Bloku içinde yer alabilmesi için "Sovyetler Birliği'nden" gelebilecek bir tehlike Türkiye'ye sürekli empoze edilmeye başlamıştır. Türk devlet adamları için Cumhuriyet'in ilanından bu yana Türkiye'nin bulunması gereken yer Batı'ydı.

DP dönemi MMV bütçe görüşmelerine bakıldığında bu durumun yansımalarını görmek mümkündür. ABD ile ilgili konuşmalar irdelendiğinde, genellikle vurgulanan konular Türkiye ile ABD'nin dost ve müttefik olduğu, Türkiye'nin

---

¹⁹¹ Hüseyin Bağcı, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası** (Ankara: İmge, 1990), 9.

¹⁹² Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 3. bs. (Ankara: İmge, 1988), 116.

bulunduğu bölgenin hassasiyeti dolayısıyla daha fazla ekonomik yardıma ihtiyaç duyduğu ve ABD'nin yardımlarını arttırması gerektiği gibi meselelerdir.

23 Şubat 1951 tarihli MMV bütçe oturumuna bakıldığında Kütahya Milletvekili Asım Gündüz,¹⁹³ ABD'den alınan modern silahların ordunun modernizasyonuna sağladığı katkılardan bahsederken, “Kıymetli dostumuz Amerikalılar” diye konuşması Türkiye'nin ABD'ye bakış açısını ortaya koyması bakımından ilginçtir¹⁹⁴.

“Ben ordumuzu eski ve yeni diye tarih ve tavsif etmeyi asla doğru bulmuyorum. Ordu bir küldür, bunun bütün safahatının toptan mütalaa edilmesi icap eder. Ordumuz Cumhuriyet'in her devirde esvap ve kıymeti harbiyesinin yüksekliği ile temayüz etmiştir. Yalnız son zamanlarda kıymetli dostumuz Amerikalılardan modern silah ve vasıtalar alındıkça daha ziyade tekemmül etmiştir”.

22 Şubat 1953 tarihli oturumda söz alan Muğla Milletvekili Natık Poyrazoğlu, ABD yardımının artmasını memnuniyetle karşıladıklarını fakat barışı korumak için ülke olarak yapılan ve yapılacak vazifelerin ehemmiyeti açısından verilen yardımın “Mütenasip bir dereceye çıkarılmasını” temenni etmektedir¹⁹⁵.

“Dünyanın bugünkü karışık ve karanlık durumu, milli savunma bakımından daha büyük fedakârlıklara katlanmamızı gerektirmektedir. Milli gelirimizin ve bütçemizin her sene yükselmesi, bu husustaki ümitlerimizi de kuvvetlendirmektedir. Amerikan yardımının artmakta olduğunu memnuniyetle müşahede ediyoruz. Bu yardımın coğrafi durumumuzun nezaketi ve sulhu korumak bakımından yaptığımız ve yapacağımız vazifelerin ehemmiyeti ve katlandığımız fedakârlıklarla mütenasip bir dereceye çıkarılmasını temenni ediyoruz”.

23 Şubat 1954 tarihli oturumda söz alan Van Milletvekili Ferid Melen, Poyrazoğlu'yla aynı konuya değinerek, “Türkiye'nin üzerine aldığı yük” göz önünde bulundurularak, daha fazla yardımda bulunulmasının gereğinin altını çizmekte ve verilen ABD yardımlarının yetersizliğini dile getirmektedir¹⁹⁶.

“Hakikaten Türkiye hürriyet cephesinin en nazik bir noktasını tutmaktadır. Bu bakımdan üzerine aldığı yük, hürriyet cephesinde bulunan diğer memleketlerden daha mühim, daha

---

¹⁹³ Asım Gündüz (1880–1970) 1898'de Bursa Askeri Lisesinden mezun olan Gündüz 1923'te Genel Kurmay II. Başkanı, 1924'te Kolordu Komutanı oldu. 5 Ocak 1929'da yeniden Genelkurmay II. Başkanlığına geri döndü. Bu görevde iken Temmuz 1936'da Montrö Sözleşmesindeki Türk Delegasyonu üyesi, Hatay sorunu için Haziran 1938'de Fransızlarla yapılan görüşmelerde kurul başkanı olarak görev aldı. 1940'ta Fransız ve İngilizlerle yapılan Halep ve Hayfa görüşmelerinde başkanlık yaptı. 24 Temmuz 1946'da CHP'den Kütahya Milletvekili seçildi. IX. dönemde de CHP Kütahya Milletvekili olarak TBMM'ye giren Gündüz Milli Savunma Komisyonunda görev aldı. Genel Kurulda değişik 4 konuda söz aldı. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 765–767.

¹⁹⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 544.

¹⁹⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 751.

¹⁹⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 4, c. 28 (Şubat 1954): 734.

ağır ve daha çok masrafi istilzam ettirir...Bu sebeple Amerikan dostlarımızın bize hiç olmazsa diğer milletler nispetinde, yalnız malzeme yardımı değil, fazla insan istihdam etmenin masraflarının karşılığı olarak da fazlaca bir yardımda bulunmaları icap ederdi”.

24 Şubat 1956 tarihli oturumda aynı konuya temas eden Tokat Milletvekili Hulusi Bozbeyoğlu¹⁹⁷ “Türkiye’nin Kızıl Dünyanın yardım taleplerine itibar etmediğini, sulh cephesinin davasını salâbetle savunduğunu” belirtmiştir¹⁹⁸.

“Hâlbuki Amerika uhdesinde mevdu bu işi ifa ederken Türkiye’ye karşı müzaherette çok kıskanç hareket etmektedir. Türkiye bir cehennemin kapısını tutmaktadır. Rusya’nın bu derece hınç ve intikamına maruz kalması da sulh cephesinin bu davasını bu derece büyük bir salâbetle savunmasındandır. Rusya Türkiye’ye defaatla el uzatmış, türlü vesilelerle muhabbet ve ihtiram tezahüründe bulunmuştur. Fakat Türkiye kanı ve mertliği iktizası Kızıl Dünyanın bu tebessüm ve muhabbetine iltifat etmemiştir. Ve Amerikan dostluğunu bozacak hiçbir harekete tasaddi etmemiş ve bunu aklından dahi geçirmemiştir. Amerika’nın bunu takdir etmesini beklerdik. Ama hadisat umduğumuz gibi tecelli etmedi”.

Bozbeyoğlu konuşmasının devamında ABD’nin bu durumu yeterince takdir etmediğini söylemekte ve Amerika’yı “Hiçbir kıymeti askerisi olmayan dönek Milletlere daha çok yardım etmekle” itham etmektedir¹⁹⁹.

“Amerika bugün sulh cephesinde yer alan ve zaman zaman tebeddülü efkâr eden ve hiçbir kıymeti askerisi olmayan dönek milletlere daha çok yardım yapmakta ve onları bize tercih etmekte, memleketlerine su gibi para ve saadet akıtmaktadır. İşte bizi dilhun eden nokta burasıdır. Hükümetin dış politikası ordumuzun ehemmiyetle mütenasip bir seviyededir. Hal böyle olduğu halde Amerikan dostumuzun bizi lafla takdir etmesini ve iş paraya dayandığında kıskançlık izhar etmesini hiçbir mülâhaza siyasiye ile telife imkân göremiyorum. Biz, böyle bir sulh cephesi olsa da olmasa da haddizatında bizatihi kendisini müdafaa edebilecek bir devletiz. Dün nasıl ki, bütün bir cihanı husumete karşı koymuşsak, bugün de müstakbel taarruz ve tehlikeleri daha çok bertaraf edecek kudretteyiz”.

25 Şubat 1957 tarihli oturumda söz alan Trabzon Milletvekili Sami Orberk “Eisenhower Doktrininin Türkiye sayesinde başarıyla tatbik edildiğini ve bu sayede Yakın Şark’ta istikrar sağlanabildiğini söylemiş ve ABD’nin Türkiye’ye yardım konusunda daha anlayışlı davranması gereğini belirtmiştir²⁰⁰.

“Amerika Orta Sark’ta yeniden istikrarı temin maksadıyla Eisenhower Doktrininin hazırlanmış bulunuyor. Şurasını peşinen arz edeyim ki, Yakın Şark’ta kudretli Türkiye’imiz olmasaydı, bu bölgede ne istikrar sağlanabilir, ne de Eisenhower Doktrininin tatbikine imkan bulunabilirdi... Bununla beraber, yapılan yardım; askeri ve bilhassa iktisadi yardım hiçbir

---

¹⁹⁷ Hulusi Bozbeyoğlu (1924–1986) 1945’de İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 1954 Bafra Cumhuriyet Savcı yardımcısı iken görevini bırakıp, X.dönem DP Tokat Milletvekili olarak TBMM’ye girdi. Dönem boyunca Milli Müdafaa Encümenine azalık yaptı. İki teklifi, dört önergesi, bir sözlü sorusu, Genel Kurulda 17 konuşması vardır. Milletvekilliği hayatı bu dönemle son buldu. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 849–850.

¹⁹⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 2, c. 10–2 (Şubat 1956): 675.

¹⁹⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 2, c. 10–2 (Şubat 1956): 675.

²⁰⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 752.

veçhile kafi değildir. Zengin ve müreffeh İngiltere, ordusunu azaltırken biz, bir tek erimizi bile ordudan eksiltmeyi kabul etmiyoruz. O halde Birleşik Amerika Devletinin yardım hususunda daha anlayışlı davranmasını istemek hakkımızdır ve bunu beklemek de hakkımızdır. Bize silah ve malzeme yardımında bulunan ve havacılarımızın eğitimin sağlayın Kanada Hükümetine de candan teşekkürü bir borç bilirim”.

24 Şubat 1959 tarihli oturumda CHP gurubu adına söz alan Niğde Milletvekili Asım Eren de ABD yardımının az olduğunu ve söz verilen yardımların tam anlamıyla tahakkuk etmediğini ve yine aynı durum olursa bütçenin milli kaynakların tahsisatıyla telafi edilip desteklenmesi gereği üzerinde durmuştur²⁰¹.

“Arkadaşlar, Amerikan yardımını az buluyoruz. Geçen sene Amerikan Birleşik Devletlerinin kabul ettiği 314 milyonluk yardımdan 99 milyonunu Amerika bize vermedi. Buna karşılık 45 milyonunu akaryakıt vererek; 170 milyon da Merkez Bankasında Türk parası Amerikan erzak bedeli fonundan serbest bırakarak bir kısmını mahsup etmiştir. Söz verildiği halde geçen sene Amerikan yardımı böyle tam tahakkuk etmezse, belki bu sene de 350 milyon tam tahakkuk etmez. Şu halde Milli Müdafaanın daire hizmetlerine ve yatırımlarına verilmiş olan Amerikan yardımı tahsisatındaki bu noksanlar Milli Müdafaa Vekâletinin milli kaynaklarımız tahsisatıyla de telafi edilip desteklenmezse Milli Müdafaa bütçesi büsbütün zayıflar ve esasen şu komisyonda itiraf edildiği veçhile bu bütçe, bir senelik değil de ancak birkaç aylık idare bütçesi olur”.

5.2. Siyasal İçerikli Tartışmalar

MMV bütçe görüşmelerinde yapılan siyasal içerikli tartışmalar CHP yönetimine ve İnönü'nün kişiliğine ilişkin tartışmalardan oluşmaktadır.

5.2.1. CHP Yönetimine İlişkin Tartışmalar

1950 yılında DP, büyük bir oy oranıyla çıktığı seçimlerden sonra on yıl boyunca iktidarda kalırken bu yıllar boyunca CHP ana muhalefet konumunda kalmıştır. Bu süreçte CHP ile DP arasında dış politika konularında detaylarda bir takım uyuşmazlıklar yaşanmış olsa da, iki partinin temelde paralel doğrultuda politikalar izlediği göze çarpmaktadır.

16 Şubat 1953 tarihli bütçe görüşmelerinde bu konuda söz alan İnönü, Türkiye'nin Ortadoğu'daki komşularıyla ortak savunma tedbirleri alması konusunda “Cumhuriyet hükümetinin sabırlı çalışmalarını takdir ettiğini” belirterek, DP hükümetinin Ortadoğu politikalarını onayladığını ifade etmektedir²⁰².

“ Muhterem arkadaşlar,
Dış politika üzerinde fikirlerimizi söylemek için yüksek müsaadenizi isteriz. İlk önce Ortadoğu'dan bahsedeceğiz. Ortadoğu'daki yakın komşularımızı müşterek savunma tertibine inandırmak için, Cumhuriyet hükümetinin sabırla çalıştığını memnunnlukla

²⁰¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 703.

²⁰² Sabahat Erdemir, **Muhalefette İsmet İnönü**, c. 2 (İstanbul: Sıralar Matbaası, 1956), 175.

görüyoruz. Ortadoğu’da savunma meselesinde hususiyle bizim yakın komşularımızın, kendi rızaları ile, müşterek savunma tertibine girmeleri verimli bir politikanın esasıdır. Komşularımızdan, Türkiye’nin hudutları dışında hiçbir emeli olmadığını tecrübe ile sabit olduğunu düşünerek, Cumhuriyet hükümetinin gayretlerini iyi yürekle karşılamalarını beklemek hakkımızdır”.

Diğer taraftan, iç politika meselelerine gelindiğinde bu uyumu görmek mümkün değildir. DP iktidarı boyunca, iç politika meseleleri hakkında CHP ile DP arasında, zaman zaman basın tarafından “bahar havası” olarak adlandırılan ilişkilerin yumuşadığı dönemler olsa da, genelde sürekli bir gerginlik ortamının yaşandığı görülmektedir. Bu yumuşama dönemlerinden birinde, 2 Nisan 1951 tarihinde Ulus Gazetesindeki yazısında Hüseyin Cahit Yalçın “Birinci Adnan Menderes kabinesinin programında Muhalefet Partisi hakkında kullanılan lisandan ve izhar edilen hissiyattan şimdi hemen hemen eser kalmamış olmasının partiler arası normal münasebetlere doğru büyük bir adım atılmasının göster[gesi]” olduğunu söylemekteydi²⁰³.

Ankara Halkevi salonunda 8 Nisan 1951’deki CHP İl İdare Kurulu toplantısında Genel Sekreter Kasım Gülek de aynı konuya temas ederek, “İktidar ile anlayış havası içindeyiz. Bunun memleket hayrına olduğuna kâniyiz ve ümitliyiz. Partiler üstü milli meseleler hakkında bu anlayış havası içindeki temasların devamından memnun olacağız” diyerek bu olumlu hava ile ilgili memnuniyetlerini dile getirmekteydi²⁰⁴. 13 Mayıs 1951’de Başbakan Menderes ise Isparta nutkunda “Partiler arası münasebetlerin iyi bir safhaya girdiğine” temas etmekteydi²⁰⁵.

“Partiler arası münasebetlerin iyi bir safhaya girmesinin bu memlekette kurmak ve tahakkuk ettirmek emelinde bulunduğumuz demokrasi zaferi bakımından ne kadar ehemmiyetli olduğunu takdir edersiniz. Bu münasebetlerin son zamanlarda normale ve iyiye gittiğini delileriyle görüyoruz. Halk Partisini temsil eden parti müfettişi bizleri Sandıklı hududunda karşıladı. Dinar’da ve burada da Halk Partisi bandosu karşıladı. Bunun ifade ettiği manayı gurur ve sevinçle duyuyorum”.

Bununla birlikte, “bahar havası” olarak adlandırılan bu dönemlerde bile iki parti arasındaki çekişmelerin tamamıyla ortadan kalkmış olduğu söylenemez. İki parti temsilcileri bu dönemlerde bir taraftan birbirlerine olumlu mesajlar gönderirken, diğer taraftan da birbirlerini eleştirmekten geri durmamışlardır. Nihat Erim 2 Nisan

---

²⁰³ Hüseyin Cahit’in Makalesi, **Ulus Gazetesi**, 2 Nisan 1951, 2.

²⁰⁴ Kasım Gülek’in 8 Nisan 1951 tarihli CHP Ankara il idare toplantısındaki demecinden, **Ulus Gazetesi**, 9 Nisan 1951, 7.

²⁰⁵ Başbakan Adnan Menderes’in 13 Mayıs 1951 tarihli Isparta Nutkundan, **Zafer Gazetesi**, 14 Mayıs 1951, 5.

1951’de *Ulus*’taki²⁰⁶ yazısında hükümeti kanunların uygulanması konusundaki keyfi tavırlarından dolayı eleştirmektedir.

“14 Mayıs’tan beri, yürürlükte olan kanun ve nizamlar keyfi tatbiklere maruz kalmıştır. Keyfi kelimesini tam hukuki anlamında kullanmaktayız. En taze misali Malatya’da bir vatandaşı sırf muhalefet partisine mensup olduğu için kanunsuz bir muamele ile günlerce şahsi hürriyetinden mahrum ettiren vali, hala el üstünde tutulmaktadır”.

3 Nisan 1951’de *Ulus*’a verdiği demeçte CHP Milletvekili Faik Ahmet Barutçu, iktidarı partizanlık politikasını terk etmesi lazım geldiği noktasında uyardı²⁰⁷. Diğer taraftan 28 Nisan Aydın İl Kongresinde konuşan Menderes de, CHP iktidarını “Çatık kaşlı olmakla ve jandarma gücüyle hükümet et[miş]” olmakla itham etmekteydi²⁰⁸.

“Dünkü asık çehreli, çatık kaşlı hükümet yerine size güler yüzlü muameleyle mecbur bir hükümet karşısındasınız. Demokratik nizam ve hürriyet içinde idare, açık denizde kaptanlık etmek kadar güçtür. Tek parti sistemi içinde, devlet otoritesine dayanarak vatandaşlara hiçbir hak ve hürriyet tanımadan icrayı hükümet etmek kadar kolay bir şey yoktur. Jandarmanın silahına dayanarak hükümet idare etmek, havuzda kayık yüzdürmeye benzer”.

DP iktidarı boyunca, iki parti arasında bu tür yumuşama dönemlerinin ardından ilişkilerin tamamıyla gerildiği ve dönem dönem bu durumun bir kısır döngü içinde tekrarlandığı görülmektedir. Nitekim 1951 yılındaki yumuşama döneminden sonra ilişkiler tekrar gerilmeye başlamış, 1953 yılında MP’nin kapatılması iki parti arasında büyük sürtüşmelere sebep olmuştur. 29 Temmuz 1953 tarihli Cumhuriyet’te CHP’nin MP hakkında verdiği tebliğin iktidar partisi ile arasındaki havayı tamamen bozmuş gözüktüğü yorumu yapılmıştır²⁰⁹.

Ellili yılların sonlarına gelindiğinde de durumda pek bir değişiklik olmamıştır. Hatta bu dönemde yaşanan gerginlik durumlarında karşılıklı eleştirilerin dozunun daha da arttığı söylenebilir. CHP lideri, 11 Mart 1957 İzmir CHP İl Kongresinde yaptığı konuşmasında, “İktidar ve diğer muhalefet partileri arasında ansızın çıkan ve tamir edilemez bir mahiyeti olmayan durumun düzeltilmesini isterken, emniyet şartlarının korunmasına çalış[ılması]” gerektiğini belirtmektedir²¹⁰.

---

²⁰⁶ Faik Ahmet Barutçu, **Ulus Gazetesi**, 3 Nisan 1951, 7.

²⁰⁷ CHP milletvekili Faik Ahmet Barutçu’nun demeci, **Ulus Gazetesi**, 3 Nisan 1951, 7.

²⁰⁸ Adnan Menderes’in 28 Nisan 1951deki Aydın İl kongresindeki nutkundan, **Ulus Gazetesi**, 29 Nisan 1951, 7.

²⁰⁹ **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Temmuz 1953, 1.

²¹⁰ Sabahat Erdemir, **Muhalefette İsmet İnönü, c. 2** (İstanbul: Sıralar Matbaası, 1956), 50.

“Bu şartlar altında eğer iç politikada huzura kavuşamazsak, münakaşalarımızda şiddet edasından uzak bir konuşma tarzı bulamazsak hükümetin güçlükleri çok daha artacak ve milletçe her sahada zararlarımız ölçsüz olacaktır. Sayın Başvekil yeni vaziyetiyle açılan imkânları biz partice samimi olarak kolaylaştırmalıyız. İktidar ile diğer muhalefet partileri arasında ansınız çıkan ve bence tamir edilemez bir mahiyeti olmayan durumun düzeltilmesine ve emniyet şartlarının korunmasına çalışmalıyız. Ortadaki davaların halledilmesi için hükümetin muhtaç olduğu ruhi ve siyasi kolaylıkları ona göstermeliyiz. Benim kanaatimce siyasi iklimi ancak bu suretle yani ilk devrinde Büyük Mecliste umumi efkâr önünde sarih vaziyet alarak tesis edebiliriz. Ameli neticeleri olmayan uzatıcı hususi usullere girmemeliyiz. Muhterem Başvekilin icrası tabiatıyla siyasi hayatımıza yeni ve salim bir iklim getirecektir”.

Bu demeçten yaklaşık bir buçuk yıl sonra ise, 5 Kasım 1958 tarihinde İsmet İnönü, Cumhurbaşkanının TBMM’yi açış konuşmasına cevaben Son Havadis ve Yenigün gazetelerinde yayınlanan yazısında, Celal Bayar’ı suçlayan bir tavır sergilemekteydi. İnönü, Bayar’ın açılış konuşmasında, “Başbakanın ithamlarını ve tasavvurlarını destekleyip, bugünkü hali pek hazin bir elem konusu olan iç huzur ve emniyetin geleceği hakkında olumsuz işaretler verdiğini” söyleyerek, rejimle ilgili problemlerden Cumhurbaşkanının sorumlu olduğunu iddia ediyordu²¹¹.

“İç politika üzerinde bir umumi müzakere açılması muhalefet tarafından aylardan beri isteniyordu. Hatta muhalefet, iç politika üzerine görüşmek için tatil esnasında fevkalade toplantı bile istemişti. Hükümet, Riyaset Divanının yardımı ile iç politikanın Büyük Mecliste konuşulmasını temin etmiştir. Bundan sonra iktidar partisi iç politikayı kendi görüşüne göre izah için memleket içinde büyük bir sefer açtı. Aylardan beri muhalefet - melunlar, vatan felaketinden sevinenler, boyunlarına lanet halkası geçirilecekler- olarak iktidar partisi Genel Başkanı tarafından tecavüze maruz bırakılmış ve sehpa tehditleri ile karışık olan bu tecavüzler en çirkin iftiralar ile birleştirilerek Devlet Radyosu tarafından her gün yayınlanmıştır.

Açılış nutku bu şartlar içinde dinlendi. Halk efkârı bugünkü hali pek hazin bir elem konusu olan iç huzur ve emniyetin geleceği hakkında nutuktan müsabet bir işaret vermiştir. Bu işaret DP Genel Başkanının ithamlarını ve tasavvurlarını açıktan desteklemek olmuştur. Anlaşılmıştır ki, 1954’ten beri DP Genel Başkanı tarafından kurulan ve daha arkası tasavvurda olan rejimin başlıca ilhamcısı Sayın Cumhurbaşkanındır. Denilebilir ki, nutkun, iktisadi meseleler, müdafaa ve dış politika durumları hakkındaki beyanları iç politika hakkındaki hükümlerin ve tasavvurların mukaddimesi, mesnedi ve gerekçesi olarak irad edilmiştir”.

Diğer taraftan İnönü’nün konuşmasında temas ettiği DP’lilerin CHP yetkilileri hakkında “melunlar, vatan felaketinden sevinenler, boyunlarına lanet halkası geçirilecekler” diye bahsetmeleri DP’nin tavrını sergilemek açısından ilgi çekicidir.

MMV bütçe görüşmelerinde de bu durumu görmek mümkündür. Oturumlarda, sürekli olarak iki parti yetkililerinin, birbirlerinin politikalarını eleştiren bir tavır içine girdikleri görülmektedir. Bu oturumlarda, İnönü ile kişisel problemler yaşamış olduğu bilinen DP Milletvekili Ali İhsan Sabis’in eleştirel konuşmaları göze

²¹¹ Sabahat Erdemir, **Muhalefette İsmet İnönü, c.2** (İstanbul: Sıralar Matbaası, 1956), 291.

çarpmaktadır. 23 Şubat 1951 tarihli oturumlarda söz alan Sabis, “Birinci Dünya Savaşı sırasında bakımsızlık ve idaresizlik yüzünden Türk askerinin perişan edildiğini” iddia etmekteydi²¹².

“İkinci Dünya harbi esnasında güya askeri bir tedbir ve ihtiyat diye silah altına alarak muhayyel düşman karşısında nöbet beklemek kabilinden siperlerde ıstırap içinde yaşatılan askerlerimizin iyi beslenmemek yüzünden, bakımsızlık ve idaresizlik yüzünden ne kadar perişan edildiklerini de hatırlamak lazımdır. Sarıkamış’ta Mareşal’i karşılamak için 1940 kışında dokuzuncu fırka tekmlil mevcudu ile karlı ve çok soğuk bir günde yola çıkarılmış ve bu askere yol üzerindeki kar çığnettirilmiş ve bu sebeple birçok Mehmetçiklerimizin elleri ve ayakları donmuştur”.

Konuşmasının devamında Sabis, bu kötü yönetim yüzünden TSK’nin maddi zarara da uğratıldığının altını çizmekteydi²¹³.

“İkinci Dünya Harbi esnasında Almanların hemen hücum edecekleri tevehhüm etmiş bir kafa askerlerimizi gece gündüz siperlerde tutarak donma vakalarına, zatürree, zatülcenp, verem vesaireye meydan vermiş ve böyle bakımsızlık ve idaresizlik yüzünden binlerce zayıata sebep olmuştur. Hatta şunu da ilave edeyim ki, Kırklareli-Uzunköprü arasında Çakmak hattı diye bir tahkimat hattı yapmak için yüz binlerce lira sarf edilmiş”...

Aynı oturumda söz alan bir başka DP Milletvekili Muhittin Özkefeli²¹⁴ DP’ye yapılan eleştirileri cevaplarırken, CHP’nin “Millet müdafaası, memleket müdafaası” hususundaki düşüncelerini eleştirmektedir²¹⁵.

“Birkaç aydan beri, Halk Partisi Merkezi güftesini ve bestesini hazırlamış olduğu siyasi propagandalarının hazin nağmelerinin mütemadiyen acı bir şekilde devam edip durduğunu huzurlarınızda belirteceğim: Demokrat Parti ne yaptı ? Minarede ezan, radyoda kuran, Kore’de kurban. Ayrıca, bunları yapanlar propagandaları arasında Amerikalılara sizi satıyorlar, hala mı bunların saflarındasınız diye kulaktan kulağa fısıldamalar yaparken, şimdi ben de kendilerinden şunu istiyorum: (Millet müdafaası, memleket müdafaası, yurt müdafaası hususunda kanaatleriniz, düşünceleriniz bu ise, sizlerden çok rica ediyorum, parti merkezinizden vilayet ve kaza parti teşkilatlarına tebligat yapsınlar, desinler ki, biz bunu millet kürsüsünden böyle konuştuk, bunun aksi konuşanlar bizden değildir) ve biz de bunu okuyalım. İstirhamım muhalefet partisine olacaktır”.

Aynı oturumda söz alan DP Milletvekili Mehmet Özbey ise CHP’nin “kaypak siyaseti” yüzünden on iki adanın geri alınmadığını iddia etmekteydi²¹⁶.

“Arkadaşlar, Rodos Adasına yaptığım bir seyahatte, bütün kahvelerde Türkçe konuşulmakta ve Türkçe olarak ne istediğim sorulmakta idi. Bana bunu soran insanlarla konuştum. Bana bunu düşünmekte olanlar gece gündüz, ne zaman gelip bizi kurtaracaksınız dedi. Ben kafamı yokladım. Bunların gece gündüz bunu düşünmekte olduklarını anladım. Arkadaşlar,

---

²¹² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c.5 (Şubat 1951): 538.

²¹³ **age**, 538.

²¹⁴ Muhittin Özkefeli (1903–1951) IX ve X dönem DP Samsun milletvekilliği yapan Özkefeli XI. dönemde Kütahya’dan Milletvekili seçildi. Kütahya milletvekili iken 22 Aralık 1951’de öldü. Bakınız: **Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 948–949.

²¹⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c.5 (Şubat 1951): 544.

²¹⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c.5 (Şubat 1951): 550.

seyahatim... Sayın arkadaşlar eğer Halk Partisinin kaypak siyaseti olmasaydı bugünkü açık ve mert siyasetimiz neticesi On iki Ada bizim olacaktı”.

Bu oturumda konuşan DP Milletvekili Necdet İncekara ise CHP’lilerin bütçe görüşmeleri sırasında gerekli ikazın yapılmasından sonra sükût içinde davranmalarını “partiler arası yeni bir devrin açıldığı” şeklinde yorumlamaktadır²¹⁷.

“Bütçenin umumi müzakeresinde en son söz alan bir arkadaşın sayın üstadımız Hamit Şevket protestoda bulunmamalarını ben de hayra alamet sayıyorum. Sükût ikrardan geldiği gibi bazen kabulden de gelir. Eğer hakikat böyle ise tahmin ve müşahedemde aldanmıyorsam partiler arasında yeni bir devrin açılmak üzere olduğuna işaret telakki eder bundan en derin memnuniyet duymakta olduğumu arz ederim”.

Milli Savunma Bakanlığı ile ilgili bir takım eleştirilerini dile getiren DP Milletvekili Sinan Tekelioğlu ise DP’nin sağladığı özgürlük ortamı sayesinde Mecliste rahatça fikirlerini ortaya koyabildiğini söyleyerek, CHP dönemine atıfta bulunmaktadır²¹⁸.

“Şimdi Milli Savunma Bakanlığının yapması lazım gelen ve benim şahsıma göre gördüğüm bazı hatalı işler var. Bunların başında bilhassa levazım satınalma teşkilatları gelir. Bu teşkilatlar millet içinde kangren olacak bir şekle gelmiştir. Şimdiye kadar bu kürsüden bunlar hakkında konuşamıyorduk. Demokrat Partinin verdiği hürriyet sayesinde konuşuyoruz”.

24 Şubat 1952 tarihli oturumda söz alan DP Rize Milletvekili Kemal Balta, olası bir savaşa hazırlıklı olunması gerektiğini belirttiği konuşmasında “İkinci Cihan Harbindeki düştüğümüz duruma yeniden düşmeyelim” diyerek, CHP dönemine gönderme yapmaktadır²¹⁹.

“Arkadaşlar, ordu seferi vaziyete geçtiği zaman bütün malzeme ve teçhizatının hazır olması lazımdır. İkinci Cihan Harbindeki düştüğümüz duruma yeniden düşmeyelim. Çünkü İkinci Cihan Harbinde bir kısmı seferberlik yaptık, Atlarını aldılar, yularını bulamadılar, eyerini aldılar, kolanını bulamadılar... Binaenaleyh ordu hareket edemedi. Sizin arzu ettiğiniz şekilde bir ordunun hareket edebilmesi için tam kabiliyetini ve kuvvetini muhafaza etmesi bakımından onun stokunun bulunması lazımdır”.

24 Şubat 1952’deki oturumda söz alan DP Çorum Milletvekili Ahmet Başbüyük CHP dönemindeki şartlara gönderme yaparak, DP iktidarıyla birlikte “İktisadi bünyemizin perişan çehresi değişmiş, Türk milleti gülmeye başlamıştır” demektedir²²⁰.

“Büyük Millet Meclisi’ndeki (Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir) levhasının altına (Hâkimiyet kayıtsız şartsız hakkındır, adaletindir, kanunudur) ibaresini yazacağız ve bunu

---

²¹⁷ **age**, 538.

²¹⁸ **age**, 558.

²¹⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 2, c. 13–2 (Şubat 1952): 710.

²²⁰ **age**, 690.

fiilen tahakkuk ettireceğiz... Bir gün gaflete düşer de bu vaatlerimizi unutursak reylerinizle partimize en büyük cezayı vereceksiniz, demiştim. Davayı kazandık, iktidara da geçtik; aynı iman ve azimle davalarımızın peşine düştük. Az zamanda çok mesafeler kaydedtik; artık iktisadi bünyemizin perişan çehresi değişmiş, bu çehre Türk milletine gülmeye başlamıştır”.

23 Şubat 1954 tarihli bütçe görüşmelerinde söz alan CHP Afyonkarahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis CHP Ordu Milletvekili Atıf Topaloğlu’nu “40 senelik Türk tarihini hatırlamamakla” itham ederek, Birinci Dünya Savaşı sırasında Çatalca’da gerekli tedbirlerin alınmamasından dolayı Türk askerinin ölümüne mahkûm edildiğini iddia ederek, daha öncede yaptığı gibi CHP dönemini eleştirmektedir²²¹.

“Burada demin konuşan arkadaşımız, artık isim zikretmeyeceğim, 1912 Balkan Harbini yani kırk senelik son Türk tarihini hatırlamıyor. Biz bunu hatırlıyoruz. Yavuz’un Mısır seferlerinde şerait başka idi, Mohaç seferinde şerait başka idi. O zaman akıncılar vardı. Yavuz’un Mısır’ı fethetmesine mukabil bizim Cemal Paşa askeri çölde susuzluktan ve hastalıktan öldürdü. 1916 senesi Şubatında kanal sularına kadar gittik ve binlerce şehit vererek geri döndük. Neden ? Çünkü Mısır seferindeki unsurlar, Yavuz’un şeraiti başka idi, bu son seferdeki şartlar başka idi. Cemal Paşa askeri çölden geçiremedi, her şeyi berbat etti. Nihayet askeri öldürdü. Bugün olduğu gibi askere iyi bakılır, işi iyi öğretirlerse yapmayacağı yoktur. Hâlbuki İkinci Cihan Harbinde maalesef Çatalca’da askeri öldürdüler”.

24 Şubat 1956 tarihli MMV bütçe görüşmelerinde söz alan DP Ankara Milletvekili Seyfi Kurtbey “Milli müdafaanın bütün çalışmalarının eski metod ve statüden modern metod ve anlayışa geçişten ibaret olduğunu” söyleyerek DP döneminde yapılan yeniliklerin altını çizmekteydi²²².

“Arkadaşlar; milli müdafaamızın bugünkü meselesini hulasa edecek olursak; şöyle ifade edebiliriz: Bugün milli müdafaanın bütün çalışmaları eski metod ve eski statüden modern metod ve anlayışa geçişten ibarettir. Fikirde, teşkilatta ve silahta, çalışma metodunda mütemadiyen on senedir yapılmakta olan çalışmaları ancak bu şekilde ifade edebiliriz. Eski bir zihniyet, eski bir teşkilattan bugünkü şartların icaplarına bir intikal devrindeyiz”.

25 Şubat 1957 tarihli oturumda söz alan Bolu Milletvekili Fahri Belen ise Birinci Dünya Savaşında idarenin Almanlara bırakılmasının büyük bir hata olduğunu söyleyerek aynı hatanın tekrar edilmemesi için çok dikkatli davranılması gerektiğini belirtmekteydi²²³.

“İttifak manzumesi içindeki sevk ve idare meselesine gelince, Birinci Cihan Harbinde yüksek sevk ve idareyi Almanlara teslim etmekten gördüğümüz zararlar da yüksek malumunuzdur. Bu halin tekerrür etmeyeceği şüphesiz olmakla beraber bu hususta çok dikkat ve hassasiyet göstereceğimize itimadım vardır”.

---

²²¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 4, c. 28 (Şubat 1954): 738.

²²² TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 2, c. 10–2 (Şubat 1956): 665.

²²³ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 760.

24 Şubat 1959 tarihli oturumda söz alan DP İçel Milletvekili Yakup Karabulut CHP döneminde yapılan yolsuzluklarla ilgili konuşmasında, CHP'nin iktidarda bulunduğu 1945'de "Karamürsel, Yalova meydanlarının tamiri için yollanması beklenen çimentonun o dönemin İstanbul milletvekilinin evine gönderildiğini iddia" etmektedir²²⁴.

"Muhterem arkadaşlarım, hürmet ettiğim bir albay burada ordu vasıtalarını temcit pilavı gibi tekrar etmeseler idi, yüksek huzurunuzu işgal etmeyecektim. Size, canlı bir misal vereceğim. Sene 1945. Bendeniz, Hava Kuvvetleri hâkimiyim. İkinci Cihan Harbinin ateşli zamanları. Karamürsel, Yalova meydanlarının tamiri için 225 ton çimento mubayaa edilmiş, bu çimentolar buraya gelecek, meydanlar tamir edilecek. Aradan zaman geçti, ihbar edildi. Bendeniz kalktım, gittim. Zeytinburnu, Yunus Çimento Fabrikasını tetkik ettim. Üzülerek söyleyeceğim, 96 ton çimento İstanbul'da, o zamanın vekilinin evine gönderilmiş, iki çocuğuna, Yeşilköy- Florya arasında nöbetçi kulübesi namı altında (Sağdan, kimin sesleri) söyleyeyim. Ali Rıza Artunkal'ın. Tahkikat neticesini getirdim. Zamanın Hava Kuvvetleri Kumandanı Zeki Doğan. (Sağdan müdahaleler) Siz Vekil Beyi karıştırırsınız da ben söylemeyeyim mi" ?

Aynı oturumda söz alan Cemil Şener ise Birinci Dünya Harbi esnasında askerlerin iyi beslenememesinden dolayı verem hastalığının almış yürümüş olduğunu söyleyerek, CHP yönetimini eleştirmektedir²²⁵.

"Muhterem arkadaşlarım, memleketimizde bir zamanlar veremli adedi hakikaten çok artmıştır. Verem hastalığının artması için mikrobuın müsait zemin bulması lazımdır. Bu da, sefaletin olduğu yerlerde bulunur. Birinci Dünya Harbi esnasında iktidar hükümeti CHP iken ziraatla iştilgal eden birçok şahıslar hayatlarını mısır küspesi, susam küspesi yemekle geçirdikleri sırada verem memleketimizde almış yürümüş, askerler de muayene edilmeden orduya alınmakta idi. Son zamanlarda orduda teşkil edilen eğitim merkezlerinde mikrografi ile muayeneler yapılmakta, veremliler tecrit edilmektedir. Ordumuza Amerikan yardımından bol miktarda ilaç verilmektedir".

5.2.2. İsmet İnönü'ye İlişkin Kişisel Nitelikli Tartışmalar

Ortakçioğlu'nun Muhalefet Partisinin Başkanından uzun yıllar devam eden iktidar sürecinden sonra, ilk çok partili seçimde ezici bir çoğunlukla iktidarı DP'ye devretmek durumunda kalan CHP'liler için, muhalefete düşmüş olmak kabullenilmesi güç bir durumdu. CHP'nin değişen şartlara uyum sağlayıp, varlığını sürdürebilmesi için İnönü'nün güçlü kişiliği önemli bir faktördü. Bu sebeple, DP'li yetkililer için İnönü'nün kişiliğine yönelik eleştiriler CHP'yi yıpratmanın en önemli parçasıydı. İnönü'nün kişiliğine büyük saygı duyan ve arkasından olumsuz konuşmamaya özen gösteren Menderes bile çevresindekilerin, özellikle Celal

²²⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 725.

²²⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 727.

Bayar'ın baskılarıyla, İnönü ile karşı karşıya geldiğinde saldırgan bir tavırla onu eleştirmekten geri durmuyordu.

DP'nin yayın organı *Zafer* de bu anti propagandanın önemli bir parçasıydı. 21 Kasım 1950 tarihli *Zafer*'de İnönü'nün İstanbul Taşlıkta kendine bir ev yaptırdığı ve arsasında haksız çıkar sağladığıyla ilgili bir haber yayınlanmıştı. 1951 Haziranında yine *Zafer*'de, İnönü ailesine Sümerbank'ın Malatya Bez Fabrikası'ndan kumaş hediye edildiği ile ilgili bir tartışma başlatılmıştı.

22 Nisan 1954 Kayseri konuşmasında kendisiyle ilgili eleştirilere cevap veren İnönü, "İsmet İnönü'nün ölüsü dirisinden çok kuvvetlidir" diyerek, iktidarı dikkatli davranmaya davet ediyordu²²⁶.

"Bu memlekette istibdat ve mutlakıyet idaresinin temsilcisi olan zatın dolaşması... Kimmiş bu zat? İstibdat ve mutlakıyet idaresinin temsilcileri, dalkavuk beslerler. Ben, benim dehamdan, benim memleketi ihya ettiğimden bahseden kendileri gibi dalkavukların suratına tekrar vuruyorum. Beni tehdit edenlere söylüyorum. Tecrübe edeceklerdir. İsmet İnönü'nün ölüsü dirisinden çok kuvvetlidir".

MMV bütçe görüşmelerine bakıldığında, özellikle DP iktidarının ilk yıllarında İnönü'nün kişiliğine yönelik eleştirilere rastlanmaktadır. DP Milletvekili Hüseyin Ortakçioğlu 23 Şubat 1951 tarihli MMV bütçe görüşmelerinde, İnönü'yü ülke güvenliği ile ilgili söyleyecekleri olmasına rağmen oturumlara katılmamakla eleştirmektedir. İnönü'yü eleştirdiği konuşmasında Ortakçioğlu'nun "Sayın İnönü" şeklinde hitap etmesi DP'nin genel tavrını yansıtmamaktaydı. DP'li yetkililer, CHP liderinden, genellikle ismini anmadan, onunla ilgili farklı hitaplar kullanarak söz etmekteydiler²²⁷.

"Sayın arkadaşlar, sözlerime ve temennilerime başlamazdan evvel bir noktayı belirtmek isterim. Bütçe müzakerelerinin umumi görüşmelerine başlandığı zaman askeri ve dış emniyetimiz mevzuunda endişeler izhar etmiş olan Muhalefet Partisinin Başkanı Sayın İnönü'nün bu mühim mevzu burada konuşulurken aramızda bulunmamasını kendi hesaplarına teessürle kaydetmek isterim".

Aynı oturumda söz alan DP Afyonkarahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis, İnönü'ye "Malatya Milletvekili" olarak hitap etmekteydi. İnönü'yü yeni savaş tekniklerini

---

²²⁶ Sabahat Erdemir, **Muhalefette İsmet İnönü c. 1** (İstanbul: Sıralar Matbaası, 1956), 278.

²²⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 559.

bilmemekle ve on iki yıl boyunca Türkiye'nin güvenliğini sağlayacak ortamı sağlayamamakla suçlamaktaydı²²⁸.

“Otuz üç sene evvel vaki olmuş bu hatanın bugünde vuku bulacağını zanneden ve bu fikrinde inat eden muhalefet parti lideri, şu kürsüye çıkarak bu köhne düşüncesini bizim kafamıza tokmakla vurur gibi izhardan çekinmedi. Bu eski asker hala 19. asrın son senelerindeki cari harb usullerini zihninden bir türlü çıkarmamış ve bugünkü motör, radar ve atom bombası devrine intibak etmek kabiliyet ve inkişafını gösterememiş olduğunu bu sözleriyle de yeniden ispat etti. Malatya Milletvekiline şunu tavsiye ederim ki ya bugünkü yeni harb usullerini ve vasıtalarını iyice öğrenip söze karışsın veyahut ağzını açmasın. Kendisinin senelerce bu memleketin her şeyine ve askeri kuvvetlerine hakim olduğu on iki sene zarfında tekmil silahlı kuvvetlerimizi bugünkü tecavüz usullerine karşı iyi savunma yapabilecek bir hala koyamamış ise, bunun mesuliyeti on aydan beri idareyi ele almış bizlere değil bizzat kendisine racidir”.

Aynı oturumda söz alan DP Burdur Milletvekili Mehmet Özbey ise yakın tarihin bir an evvel kaleme alınması gereğini belirterek yazılan bir takım gerçeklerin “şeflere dokunacağını” söyleyerek, İnönü'ye gönderme yapmaktaydı²²⁹.

“Bir arkadaşımız temas etti: Milli Savunmanın bir Tarih Encümeni vardır. Fakat hiçbir vazife görmemektedir. Hâlbuki İstiklal Harbi, İkinci Cihan Harbi, Balkan Harbi kısmı azami meçhuldür. Fakat dünkü zihniyette şeflere dokunacağı için yazdığı bütün eserler geriye çevrilmiştir. Bu harb tarihlerinin yazılmasını rica ediyorum”.

Aynı oturumda söz alan DP Kocaeli Milletvekili Mehmet Yılmaz²³⁰ DP'den önce ordunun tamamıyla şeflik sistemiyle yönetildiğini söylediği konuşmasında “Ordunun yetiştirilmesinde şiddet sisteminin değil, saygıya ve sevgiye dayanan bir terbiyenin” bundan sonra sağlanması gereğini belirtmekteydi²³¹.

“İkinci maruzatım; Demokrat Partinin iktidara geçmesinden evvel tamamıyla şeflik sisteminin icabına göre ayarlanan ordumuzun terbiyesinde, yetiştirilmesinde şiddet sisteminden ziyade saygı ve sevgiye dayanan bir terbiyenin bundan sonra hâkim olması icab ettiği kanaatindeyim”.

24 Şubat 1952 tarihli oturumda söz alan DP Milletvekili Ahmet Başbüyük,²³² Ali Fuat Cebesoy'un emir erleri hakkındaki kanun teklifinin komisyonunda görüşüldüğü

---

²²⁸ **age**, 538.

²²⁹ **age**, 550.

²³⁰ Mehmet Nevher Yılmaz (1919–1984) IX.dönem Kocaeli Milletvekili olarak TBMM'ye seçilen Yılmaz'ın yedek subay ve yedek askeri memurlar hakkındaki kanun teklifinin gündeme alınmasına dair 2 önergesi, Askerlik Mükellefiyeti Kanunu ve Yedek Subay ve Yedek Askeri Memurlar Kanununun değiştirilmesine dair 2 kanun teklifi, Genel Kurulda 10 değişik konuda konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 712–713.

²³¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 553.

²³² Ahmet Başbüyük (1917-?) Ankara Hukuk Fakültesinden 1938'de mezun oldu. Emekli savcı olan Başbüyük IX. dönem Çorum Milletvekili olarak TBMM'ye seçildi. Askeri otomobillerin kullanımı konusunda yasa teklifi verdi. Genel Kurulda değişik 69 konuda 189 konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 273–274.

sıradaki açıklamalarını naklederek, “Girdiğimiz demokrasi devrinde görüşler değişmiş, kilitli ağızlar bu sahada da söylenmeye başlamıştır” diyerek, İnönü ve CHP’nin yönetim kadrosuna gönderme yapmaktadır²³³.

“Bazı ordu mensuplarını hala hak yoluna, kanun yoluna sokamadık. Müsaade buyurursanız bunun sebeplerini emir erleri hakkındaki kanun teklifimizin komisyonda görüşülmesi sırasında konuşan muhterem Ali Fuad Cebesoy’un dilinden dinleyelim:

Şimdiye kadar ordumuz ananelere dayanarak idare edilmiş, olup bitenler hakkında ara sıra yapılmak istenen haklı tenkitler vatana ihanet gibi karşılanmıştır. Bilhassa kumandayı elinde bulunduranlar, memleketin geçirdiği içtimai inkılaplara yüzlerini çevirmiş olduklarından dışarıdaki hayırlı inkılaplara karşı bir mukavemet cephesi kurmuşlardır. Bu noksanı gören bazı milletvekillerinin zaman zaman Büyük Millet Meclisi’nden yükselen sesleri de şu veya bu bahanelerle susturulmuştur. Böylece adeta Büyük Millet Meclisi ordu mevzularına müdahale edemeyecek duruma düşmüştür. I. Büyük Millet Meclisinden başlayarak 1945 tarihine kadar geçen devrenin zabıtları tetkik edildiği zaman bu iddiamızın yüreklerimizi sızlatacak kadar acı pek çok misallerini görmek mümkündür buyurmuşlardır”.

23 Şubat 1954 tarihli bütçe oturumunda söz alan CHP Afyonkarahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis, İnönü’nün Kore’ye asker gönderilmesi konusunda muhalefetini hatırlattığı konuşmasında, İnönü’den “Milli kahraman addettikleri zat” olarak bahsetmektedir²³⁴.

“Arkadaşlar, milli kahraman addettikleri zat Kore’ye asker göndermemize daima muhalefet etmiştir. Hatta kendilerinin imza ettikleri umumi mukavele hükümlerine tebaan bizim Hükümetimizin kendiliğinden bu hükmü tatbik ettiği zaman, -siz harp ilan ediyorsunuz, harp ilanı Büyük Millet Meclisi”nden geçmelidir- dediler. Bunları unutuporlar, sonra kalkıp bir takım şeylerden bahsediyorlar”.

Daha sonraki yıllardaki MMV bütçe görüşmelerinde İnönü’nün kişiliğine yönelik eleştirilere rastlanmamakla birlikte bu durum ellili yılların gerçek havasını yansıtmamaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi DP yetkilileri İnönü’nün kişiliğine yönelik eleştirileri CHP’yi yıpratma politikalarının önemli bir parçası olarak görmüşler ve on yıl boyunca bu doğrultuda hareket etmişlerdir.

5.3.TSK’ye İlişkin Tartışmalar

MMV bütçe görüşmeleri incelendiğinde TSK’ye ilişkin tartışmalarda personelin sağlık sorunlarından ordu içindeki yolsuzluklara kadar çeşitli konuların ele alındığı göze çarpmaktadır. TSK’ye ilişkin tartışmaların içeriğinden önce DP’nin TSK’ye bakışının genel bir değerlendirmesini yapmakta fayda vardır.

²³³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 2, c.13–2 (Şubat 1952): 691.

²³⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 4, c. 28 (Şubat 1954): 739.

5.3.1. DP'nin TSK'ye Genel Bakışı

1950- 1960 döneminde Türkiye'nin güvenlik konularında en etkili kurumlardan birisi Dışişleri Bakanlığı olmuştur. Bu dönemde dışişleri bakanlığı yapmış olan Fuat Köprülü ve Fatin Rüştü Zorlu, Menderes'in de inisiyatifin dışişleri bakanlarında olmasına izin vermesiyle ve etkili kişilikleriyle DP döneminde Türkiye'nin güvenlik politikalarının oluşturulmasında önemli rol oynamışlardır.

DP TSK arasındaki ilişkilere gelince, DP orduda reformu gerekli görüyor ve öncelikle onu CHP ile özdeşleşmekten kurtarmak istiyordu. DP iktidara geldikten çok kısa bir süre sonra 20 Haziran 1950 tarihinde yeni göreve gelen Genelkurmay başkanı Nuri Yamut, demokratikleşmenin ordu da başlayacağını, katı kademeleşmeden vazgeçilip liberal bir atmosferin egemen kılınacağını ifade ediyordu²³⁵.

İkinci olarak, ABD'li yetkililer, NATO'ya entegre olacak Türk ordusunun kendi içinde de bir reforma ihtiyacı olduğu görüşünü telkin ediyorlardı²³⁶. Bu dönemde TSK, NATO askeri stratejisini gerçekleştirmek maksadına uygun olarak tekrar organize edilmiş; teşkilatı, kuruluşu, silah ve malzemesi, eğitim usulleri, sevk ve idare prensipleri, Türkiye'yi NATO'nun ileri karakolu olarak kabul eden bir askeri görüşe göre düzenlenmiştir²³⁷. Hükümet, bu konuda Seyfi Kurtbek'in bu projenin mimarı olmasını istemişti. Bu yeni sistemde TSK kendine biçilen rolden hayli rahatsız olmuş ve kendi aralarında bir takım örgütlenmelere giderek, siyasallaşmaya başlamıştır. TSK'den gelen eleştiriler göz önüne alınarak, iki yıl sonra bu projeden vazgeçilmiş ve reform rafa kaldırılmıştır.

Diğer taraftan, DP iktidarı döneminde TSK güvenlik politikalarının belirlenmesinde etkili bir kurum niteliğinde değildi. Bu dönemde Genelkurmay Başkanlığı Milli Müdafaa Vekâletine bağlı bir danışma kurulu niteliğinde gibiydi. Hatta DP, Kore'ye asker gönderirken muhalefetle birlikte Genelkurmay Başkanlığının fikrini almayı gerek görmemiş, kendi başına hareket etmiştir. Menderes'in "Battal Gazi

---

²³⁵ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1919-1980, Cilt II, 11.bs.** (İstanbul: İletişim, 2001), 60.

²³⁶ Erol Mütercimler, Mîm Kemal Öke, **Düşler ve Entrikalar, Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası** (İstanbul: Alfa, 2004), 391.

²³⁷ Doğan Akyaz, **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi: Hiyerarşi Dış Örgütlenmelerden Emir Komuta Zincirine** (İstanbul: İletişim, 2002), 50.

ordusu”, “Ben orduyu yedek subaylarla bile yönetirim” gibi sözleri, DP’nin TSK’ye bakış açısını yansıtmaya açısından anlamlıdır²³⁸.

DP’li yetkililerin ve Başbakanın söylemlerinde öne çıkan TSK’ye karşı olumsuz tavır, CHP liderinin de tepkini çekmiştir. 22 Nisan 1954 Kayseri konuşmasında, “dış emniyetten bahsederken Başbakanın esaslı bir şey söylemediğinin ve milletin ordusu hakkında hürmetsiz bir dil” kullandığının altını çizmiştir²³⁹.

“Kayserililer, dış emniyetten bahsederken, Başbakan bana cevap veriyor, esaslı bir şey söylemiyor. Dış emniyet konusunda bu kadar teklifsiz konuşulması insana hüznün veriyor. Emniyet münasebetiyle Başbakan, Türk ordusundan bahsetmiştir. Böyle bir münakaşaya Türk ordusunu yakışsız bir surette bahis konusu etmesi eseflere şayandır. Başbakan, âdeti olduğu üzere, aciz kalınca tecavüze ve iftiraya kalkmıştır. Bakınız ne diyor: Onların devrinde Türk ordusunun zamanına göre bir iptidailiği vardır”.

Konuşmasının devamında İnönü “Kore destanı[nın] [Başbakan’ın] haksız ve insafsız dil uzattığı 1950 ordusunun eseri olduğunu” belirtmektedir²⁴⁰.

“Bunları Başbakan söylüyor. En büyük mevkii işgal edenlerden başlayarak kademe kademe bir bozguncu ruhunun yayılması neticesinde, bizzat Türk milleti kendi ordusu hakkında bazı endişelere saplanmıştır. Bunu Başbakan söylüyor. Sözlerini huzurunuzda protesto ederim. Bir mağlubiyet esnasında bile bir Başbakan milletin ordusu hakkında böyle hürmetsiz bir dil kullanmıştır. Başbakanın haksız muamelesi o kadar ağırdır ki, üstünde bir çift söz söylenebilir, söylenecek sözlerin en hafifi olarak bir cümle zihinde kalsın. Emri altındaki millet ordusu hakkında politika adamının hürmetsiz konuşması, milletin yüksek menfaatlerine zarar getirir. Kore destanı, haksız ve insafsız dil uzattığı 1950 ordusunun eseridir”.

Diğer taraftan, 25 Şubat 1957 MMV bütçe görüşmelerinde söz alan Başbakan Adnan Menderes, Türk ordusunu, “Türk milletinin en aziz varlığı, en kıymetli varlığı” olarak kabul ettiğini söylemekteydi²⁴¹.

“Muhterem arkadaşlar, ben, Türk ordusunu, Türk milletinin en aziz varlığı, en kıymetli varlığı olarak telakki etmekteyim. Askerlik meselesinin ve hasletinin de Türk milletinin geçmiş asırlarda ikbalinin mesnedi, asırlardan beri geçirmiş olduğumuz, geçirmekte bulunduğumuz badire ve felaketler arasında da bunun bugünkü mevcudiyetinin tek vasıtası, tek amili olduğunu bütün vicdanıyla kabul etmiş bir insanım”.

Aynı oturumda DP Meclis Grubu adına söz alan Bilecik Milletvekili Yümnü Üresin²⁴² de, DP’nin memleketin müdafaa ve emniyetine ve bunu sağlamakta en önemli güç olan TSK’ye verdiği önemi dile getirmekteydi²⁴³.

²³⁸ Emre Kongar, **Tarihimize Yüzleşmek**, 54. bs. (İstanbul: Remzi, 2006), 189.

²³⁹ Sabahat Erdemir, **Muhalefette İsmet İnönü c.1** (İstanbul: Sıralar Matbaası, 1956), 278.

²⁴⁰ **age**, 278.

²⁴¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 746–747.

“Silahlı kuvvetlerimizin terakki ve tekâmülü yolunda DP iktidarının her yıl artan bütçesiyle sarf ettiği gayret ve seve seve iktiham ettiği mali fedakârlık hiç kimsenin dikkat ve takdirinden kaçmayacak kadar bariz ve mühimdir. Bu yıl da yalnız Hazineden ayrılan 935 milyon lira ve Amerikan yardımıyla 1 milyar 249 milyon lira olan vekâlet bütçesi şimdiye kadar varılmayan en yüksek rakamı göstermektedir.

Memleket müdafaa ve emniyetine verilen ehemmiyet ve kıymetli maddeten de ifade eden bu prensibe ve bu realiteye büyük bir hassasiyetle devam, riayet ve hürmet edildiğini görmek ve bugünkü silahlı kuvvetlerimizi maneviyatı ve talim ve terbiyesi üstün, malzemesi modern ve teknik standarda uygun, miktarı milli emniyetimizi kafil ve Türkiye'mizin ideal müdafaa unsuru olacak kudret ve meziyette bulundurmak ve onu daima bu mahiyette ve hürmetle selamlamak bize gurur ve bahtiyarlık vermektedir”.

Oturumlarda, DP'nin TSK ile ilgili övgü dolu sözlerine on yıl boyunca sık sık rastlamak mümkündür. Her ne kadar DP'li yetkililer TSK'den övgü dolu sözlerle bahsetmiş olsalar da, bu konuşmalar DP'lilerin gerçek tavrını yansıtmamaktadır. Meclis bütçe komisyonunda askeri bir üye yoktur, MMV vekâletle yönetilmektedir. Bu görüşmelerde dış güvenlik meselelerinden sınırlı olarak bahsedilmiştir. Oturularda daha çok konuşulan konular, askerlerin sorunları, yapılan bir takım yolsuzluklar ve orduya yapılan bir takım övgülerle sınırlıdır.

Diğer taraftan, gerek CHP gerekse muhalefetteki diğer parti yetkililerinin konuşmaları, DP'nin TSK'ye karşı gerçek tavrını net bir şekilde ortaya koyması açısından ilgi çekicidir. 25 Şubat 1957'de HP Meclis Grubu adına söz alan Elazığ Milletvekili Selahattin Toker “MMV'nin uzun zamandır vekâletle idare edilmesini” eleştirmektedir²⁴⁴.

“Milli Müdafaa Vekilliğinin uzun zamandan beri vekâeten idare edilmesi Anayasamızın icaplarına aykırıdır. Grubumuz, ayrıca, bir insanın, hem Milli Müdafaa Vekilliği vazifelerini, hem kendi Devlet Vekâeti'nin Umum Müdürlük işlerini, hem de Kızılay Genel Başkanlığını birlikte yürütmesine maddeten imkan olmadığına inanmaktadır. Bu durum dahi, bugün Hükümetin, savunma işlerimize ne kadar ihmalkâr bir gözle baktığını anlatmaya kifayet eder. Savunma işleriyle ilgili bil cümle mevzuat eskimiştir. Bunların modern esaslara göre bünyemize uydurulmak suretiyle ve süratle tadili lazımdır”.

---

²⁴² Hasan Yümnü Üresin (1898- 1961) 1914'de Harbiyeden mezun oldu. Birinci Dünya Savaşında Çanakkale, Kafkas ve Sina cephelerinde savaştı. İstiklal Savaşında Kütahya, Sakarya Meydan Savaşlarına ve Büyük Taaruz'a katıldı. Mudanya Silah Bırakışması görüşmelerinde bulundu. 1951'de Milli Savunma Bakanlığı Tetkik Kurulunda görevliken emekliye ayrıldı. IX. dönem ara seçimlerinde DP Balıkesir Milletvekili olarak TBMM'ye girdi. 10 Kasım 1952- 17 Mayıs 1954 tarihleri arasında Ulaştırma Bakanlığı yaptı. Genel Kurul'da milletvekili olarak 2 konuda 23, Ulaştırma Bakanı olarak 17 konuda 35 olmak üzere 19 değişik konuda 58 konuşması vardır. X. ve XI. dönemlerde de Bilecik'ten milletvekili seçilen Üresin, 30 Mayıs 1961'de Yassıada'da öldü. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998)

²⁴³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c.17 (Şubat 1957): 743.

²⁴⁴ **age**, 741.

Şubat 1958’de CHP Meclis Grubu adına söz alan CHP Milletvekili Celal Dora, ordudaki istifaların yüksek miktarlara ulaştığını belirttiği konuşmasında, yüksek rütbeli komutanların DP saflarına çekilerek, mevkilerinin boşaltıldığı konusuna da değinmekteydi²⁴⁵.

“Muhterem arkadaşlar; ordudan istifalar yıllardan beri devam etmekte ve bunun tedavisine bir türlü imkân bulunmamaktadır. Hâlbuki sebepleri de bellidir. Maddiyata taalluk eden kısmı için Hükümetin tatmin edici mahiyette olmayan bazı gayretler sarf ettiği müşahede edilmekte ise de manevi bakımdan gayrikâfi dahi olsa tatmin yolu aranmadığı görülmektedir. Bu sebeplerin izalesiyle istifaların önüne geçilmesi için gereken ciddi tedbirlerin alınması beklenirken buna tevessül edilmeyerek daha kestirmeden mucip sebebine dayanarak istifaları durdurmak yolu ihtiyar edilmiş ve bu yoldan her şeyin halledilebileceği zehabına varılmış bulunmaktadır. Bu tedbir sakat ve daha fazla moral bozucudur ve ne garip bir tezattır ki, seçimlerde adaylığını koymak isteyen küçük rütbeli birkaç subay bu sebebe istinad edilerek istifaları kabul edilmeyip seçim haklarından mahrum edilirlenken diğer taraftan ordunun Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisinden bütün kuvvetler kumandanlarına kadar hepsi istifa ettirilerek yüksek kumanda mevkilerinin boşaltılmasında mahzur görülmemiş ve hepsi iktidar partisinin listesine aktarılmıştır”.

24 Şubat 1959’daki oturumda söz alan CHP Milletvekili Asım Eren, “Milli Müdafaa Yüksek Kurulu ile Milli Müdafaa Vekâleti’nin birbiriyle mevcut olması gereken rabitanın ne kadar az olduğunu” dile getirmektedir²⁴⁶.

“Muhterem arkadaşlar, bu sözlerimle bu arkadaşların vazife hissini zaafını ifade etmek istemiyorum; maksadım bu değildir. Maksadım sadece Milli Müdafaa Vekâletinin birbiriyle mevcut olması gereken rabitanın bizdeki tatbikatta ne kadar az olduğunu ve bunun ne derece hazin bir tecelli ve netice olduğunu arz ve işaret eylemektir. Hâlbuki Milli Müdafaa Yüksek Kurulu bütün memlekete şamil milli güvenlik vazifesini ancak Milli Müdafaa Vekâleti ile el birliği ve milli müdafaayı kendi nazımlığı altında tutarak yapacaktır. Binaenaleyh Milli Müdafaa Yüksek Kurul bütçesi görüşülürken Sayın Vekillerin ve bu kurula ve Milli Müdafaa Vekâletine mensup yüksek rütbeli subayların ve bilhassa Sayın MMV vekilinin ve hatta Sayın Devlet Reisi ile Sayın Başvekilin ve vekilinin Meclisi Ali’de bulunmaları lazım gelirdi”.

Aynı oturumda söz alan bir diğer CHP Milletvekili Selim Soley “DP iktidarının iktisadi sahada her dara düşüşünü Türkiye’nin sulhunu korumak için yüklenmek zorunda kaldığı savunma masraflarına bağladığını, fakat her geçen yıl savunma bütçesinde daha fazla kısıntıya gittiğini” rakamlarla ortaya koymaktadır²⁴⁷.

“DP iktidarı iktisadi sahada her dara düşüşünü Türkiye’nin dünya sulhunu korumak için yüklenmek zorunda kaldığı savunma masrafları sebebiyle olduğunu ileri sürmekte ve bunu münakaşa edilmez ve inkâr kabul etmez bir faktör olarak daima tekrarlamaktadır. Hele iktisadi sıkıntılardan büsbütün arttığı son dört sene zarfında bunun daha yüksek sesle tekrarı adet olmuştur. Şimdi Yüksek Heyetinize söylediklerimi ispat ve teşvik için son yirmi sene zarfında Milli Savunma giderlerinin umumi gider yekununa nazaran yüzdesini arz edecek ve

²⁴⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 1, c. 2 (Şubat 1958): 521.

²⁴⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 703.

²⁴⁷ *age*, 710.

böylece de izah edeceğim ki, her geçen sene bu nisbet biraz daha düşmüştür ve en son yüzde 35'e inmiştir. Bu nispet 1938- 1944 arası yüzde 52 iken, 1950- 1959 arası yüzde 25'ten ibaret kalmıştır”.

1960²⁴⁸ yılı bütçe görüşmelerine gelindiğinde tansiyonun iyice arttığı ve DP'nin TSK'ye tavrının CHP tarafından şiddetli bir şekilde eleştiri konusu edildiği görülmektedir. 24 Şubat 1960 tarihli oturumda CHP grubu adına söz alan Celal Dora, topyekûn harp hazırlıklarının önemini dile getirdiği konuşmasında bu amaçla kurulan MSYK'nin gerektiği gibi işlevini yerine getiremediğini söyleyerek, iktidarı bu konuda eleştirecektir²⁴⁹.

“Muhterem arkadaşlar her geçen gün yeniden icad edilen modern harb silah ve vasıtaları karşısında bugün bütün milletler yurtlarının müdafaa mesuliyetlerini yalnız silahlı kuvvetlerine yüklememekte ve milletçe topyekûn savunma tedbirleri alarak bu mesuliyeti ordu ve millet olarak paylaşmaktadırlar. Biz de bu anlayışla ta 30 Mayıs 1949 tarihinde kabul ettiğimiz 5399 sayılı Kanunla milletçe savunma işlerimizi tanzim etmek mesuliyetini teşkil ettiğimiz Milli Savunma Yüksek Kurulunun uhdesine tevdi etmiş bulunmakta idik. Bu kanunun kabulünden bugüne kadar 10 sene geçtiği halde Yüksek Savunma Kurulunun bu yolda bizleri tatmin edici bir faaliyet göstermemiş olmasını teessürle müşahede etmekteyiz. Milli Müdafaa Vekili ve Genel Kurmay Başkanı bu Kurulun değişmez ve mesuliyet sahibi azaları olmaları itibarıyla silahlı kuvvetlerimizi harbe hazırlamaktan başka milletçe savunma gücümüzün geliştirilmesi yolunda bütün devlet teşkilatına ve her türlü özel müessese ve teşekküllerle vatandaşa düşecek Milli Savunma ödev ve görevlerini hazırda tespit etmek, gereken kanuni ve idari tedbirleri almak ve bu tedbirleri kavuşturmakla da vazifeli bulunmaktadır”.

Aynı oturumda söz alan Sivas Milletvekili Necati İlater de “topyekûn harb, memleketin bütün kaynaklarını kapsadığından” genel anlamda sevk ve idare işinin siyasi iktidarlara ait olduğunu belirttiği konuşmasında, ordunun siyasete karıştırılmasını tenkit ederek, bu durumun ciddi problemlere sebebiyet verebileceğinin üstünde durmaktadır²⁵⁰.

“Malumdur ki topyekûn harb, memleketin bütün kaynaklarını kapsadığı için; komutanlara yalnız teknik sevk ve idare kalmış, umumi manasıyla sevk ve idare, siyasi iktidarlara mal olmuştur. Böylece bir memleketin müdafaa alanındaki hazırlığının mesuliyeti, siyasi mesuliyetlerin başına geçmiştir... Orduyu memleket içi siyasi olaylarda vazifelendirmekten kati surette kaçınmak lazımdır. Zira ordular bu vazifelerden nefret ederler. Ve halk arasında itibarlarının zedelenmesinden çekinirler. Bundan başka ordu içinde her siyasi fikirde ailelerin çocukları vardır. Şüphesiz emre itaat eder. Fakat böyle vazifeler manevi üzüntülere sebep olur. Komutanlar da bu bahiste çok dikkatli olmak zorundadırlar. Şunu düşünelim ki Lübnan'da geçen yıllarda cereyan eden iç hadiselerde iktidarın orduyu muhalefete karşı kullanma gayreti, General Şahap gibi bir ordu komutanının kiyasetiyle ve dirayetiyle akim kalmış ve memleketin birliği bu sayede kurtulmuştur”.

---

²⁴⁸ 1960 MMV bütçe görüşmeleri 24 Şubat'ta yapılmış olup, on yıl boyunca birer gün sürdüğü görülmektedir.

²⁴⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 3, c. 12 (Şubat 1960): 401–402.

²⁵⁰ **age**, 403.

5.3.2. DP'nin TSK'nin Personel Sorunlarına Bakışına İlişkin Tartışmalar

MMV bütçe görüşmelerine bakıldığında dikkati çeken konulardan biri TSK personelinin sorunlarına ilişkin tartışmalardır. Personelin terfi ve sağlık sorunları, eğitim düzeylerinin arttırılması için yapılması gerekenler ve bu sorunları çözmek için yapılanlar ve yapılacaklar ele alınan konuların başında gelmektedir.

5.3.2.1. Terfi Sorunları

23 Şubat 1951'deki oturumda söz alan konuşmacılardan Ankara Milletvekili Talat Vasfi Öz²⁵¹ emeklilik sistemindeki adaletsizliklere değinerek, bu adaletsizliklerin kaldırılmasını istemektedir²⁵².

“Emeklilik sistemlerinin çeşitli tahavvüllerinden doğan adaletsizlerin bir formüle bağlanması büyük gönül kırgınlıklarının düzenlenmesinde amil olacaktır. Cemiyet her sahada eşit muamelenin cari olduğuna inandığı zaman nasıl huzur içinde olursa askerlik camiasının aynı duygudan ayrılmayacağı tabiidir”.

Aynı oturumda söz alan DP Samsun Milletvekili Muhittin Özkefeli ise askerlerin terfilerinin gerektiği gibi yapılmasını ve erlerin komutanların kapısında hizmetçi gibi kullanılmalara engel olunmasını istemektedir²⁵³.

“Sayın arkadaşlar, Milli Müdafaa bütçesi müzakere edilirken ben bir iki noktaya temas edeceğim. Biraz evvel Kore şehit ve kahramanları diye manevi huzurlarınızda tazimle eğildiğimiz er ve subaylar için iki noktaya temas ediyorum. Görüyoruz ki, bir subay general olmak için 55- 65 yaşına kadar yıprana yıprana hayatta yol almaktadır. Burada bunların layık oldukları hususları belirtmek isterim. Hâlbuki görüyoruz ki, kafa hakkını almamıştır. Neden bir yüzbaşı veya bir binbaşı kabiliyet ve bilgisi ile niçin enerjisinin gayip olmadığı bir zamanda terfi ettirilmek suretiyle nasibini almasın ve niçin bu kıymetlerden vaktinde kendisinden faydalanmayalım. Bu belki teknik bir iştir, fakat bilenlerin ifadesini belirtirsem vazife yapmış olurum. Arkadaşlar, er diyoruz. Bu vatan çocukları vatani vazifelerini yapmak üzere askere alınıyorlar. Bu erlerin kapılarda hizmetçi vazifesini görmelerine bir nihayet verilmesi için Sayın Milli Savunma Bakanından rica ediyorum”.

Tekirdağ Milletvekili Zeki Eratman²⁵⁴ ise “Arkadaşlarım, pilotların terfii cihetine gidilmesi hususuna Sayın Ali İhsan Sabis arkadaşım temas buyurdular. Morali yüksek olmayan bir pilot her zaman kaybolabilir. Bunları mutlak surette terfi etmek

---

²⁵¹ Talat Vasfi Öz (1902- 1982) İstanbul Tıp Fakültesi Mezunu Öz, IX ve X. dönem Ankara Milletvekili olarak TBMM'ye seçildi. Adalet ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonlarında görev aldı. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950-1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 74–75.

²⁵² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 534.

²⁵³ **age**, 544.

²⁵⁴ Zeki Eratman (1915–1966) 1938'te İstanbul Tıp Fakültesinden mezun oldu. IX, X, XI. dönem DP Tekirdağ Milletvekili olarak TBMM'ye seçildi. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 1047–1048.

zamanı gelmiştir” diyerek zamanı geldiğinde terfilerinin gerektiği gibi yapılmasının önemini dile getirmektedir²⁵⁵.

1951 yılında söz alan DP Ordu Milletvekili Feyzi Boztepe²⁵⁶ subayların sicil sistemlerindeki eksikliklere dikkat çekmektedir²⁵⁷.

“Arkadaşlar, bugün ordumuzdaki sicil sistemi çok sakattır. Subaylarımızın mukadderatını bir iki sicil amirinin elinde bırakıyoruz, bunların ekseriyeti dürüst karar vermek itiyadındadır. Fakat bu meyanda haksızlığa uğramış, kıta kıta dolaşmış tehlikeye sokmuş birçok arkadaşlar da vardır”.

Aynı oturumda söz alan bir başka konuşmacı Zonguldak Milletvekili Rifat Sivişoğlu²⁵⁸ merkez şube müdürlüklerindeki subayların değişimli olarak bu göreve getirilmelerini istediği konuşmasında, askerlerin manevi ihtiyaçlarının layıkıyla yerine getirilebilmesi için ordudaki imamlara gerekli önemin verilmesini istemektedir²⁵⁹.

“Muhterem arkadaşlar, hangi arkadaşın ne konuştuğu belli olmadığı için sözlerin bazısı tedahül ediyor. Ben buna riayet etmek isterim. 5, 10, 15 senedir merkezde şube müdürlüklerinde devamlı olarak bulunan subaylarımız var. Eğer bu mevkiilerde bulunmak mucibi şeref ise münavebe ile bu şereften bütün subaylar istifade ettirilmeli ve eğer bir zahmet ve külfet ise bu zahmetli işi uzun yıllar bu şube müdürlerinin omuzlarında bırakmamalı ve kurtarmalıdır. Bir yerden bir yere nakledilen subaylara eşyayı zatiye ve beytiyeleri için nakil masrafı askerlerimiz karşılığı olarak tek kuruluş dahi verilmemekte olması doğru görülemez. Tabur imamlarına, alay imamlarına ehemmiyet verilmeli, süngüsü elinde Allah Allah diyen askerlerimiz manevi gıdalarla da doyurulmalıdır”.

24 Şubat 1952 tarihli oturumda söz alan Kütahya CHP Milletvekili Asım Gündüz, ordudaki subaylarının terfilerinin her yıl 30 Ağustos Zafer Bayramı’nda yapıldığını

---

²⁵⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 549.

²⁵⁶ Ahmet Feyzi Boztepe (1909–1982) 1924’te Ordu Rüştiyesini bitirdi. IX ve X. dönem Ordu Milletvekili olarak TBMM’ye seçilen Boztepe, Askeri Muhakeme Usulü Kanununun değiştirilmesi, askeri hâkim, savcı ve memurlar hakkında, assubaylar kanuna ek yapılması konularında kanun tekliflerinde bulundu. Genel Kurulda 20 değişik konuda 32 konuşması vardır. Hür Ufuklara Doğru adlı bir kitabı vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 908–909.

²⁵⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 553.

²⁵⁸ Rifat Sivişoğlu (1920–1973) Rüştiye öğrenimi gördü. Birinci Dünya Savaşına Makedonya, Filistin ve Sina’da katıldı. Yaralanıp esir düştüğü Birinci Dünya Savaşı dönüsünde milli mücadeleye katıldı. IX. dönem DP Zonguldak Milletvekili olarak TBMM’ye seçildi. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM – IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 1177–1178.

²⁵⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 562.

hatırlatarak, bu durumun faydalarını anlattığı konuşmasının sonunda hükümetten bu usulün bozulmamasını rica etmektedir²⁶⁰.

“Ordu subaylarının terfileri hususi kanuna tevfikân her sene Otuz Ağustosta birden yapılır, 30 Ağustos, en büyük Zafer Bayramı olduğundan subaylar bu suretle iki bayramı da birden yapmış olurlar. Şimdiye kadar bu kaideye riayet edilmişti. Hiçbir istisna yapılmamış idi. Kanuni olan bu usulden hiçbir suretle inhiraf edilmemesini dileriz. Bunun pek çok faydası vardır. Bir kere subaylar terfi için vaktinde muayyen müddet kıta vaziyetlerini ikmal etmiş olurlar. Kıta vaziyetleri için müsamaha edilemez. Bir gün bile kıta müddeti noksan olsa subayın terfii bir sene geri kalacağı için subaylar kıtaya çıkmakta bizzat isticâl ederler. Sonra aynı rütbedeki subaylar aralarında kıdem farkları husule gelmez. Binaenaleyh bu çok mühim ve kanuni olan bu usulün bozulmamasını Hükümetten bilhassa diler ve bekleriz”.

22 Şubat 1953 tarihli oturumda söz alan Zonguldak DP Milletvekili Cemal Kıpçak konuşmasında terfi hakkı için mahkemeye başvurup bu hakkı aldıktan bir ay sonra emekli edilen bir ordu görevlisine yapılan haksızlığı dile getirmektedir²⁶¹.

“Arkadaşlar, bir vatandaş hak iddia ediyor, mahkemeye müracaat ediyor. Mahkeme kararı ile terfiye hakkı olduğunu tespit ediyor. Ve bu kararı aldıktan bir ay sonra emekliye sevk ediliyor. Bu, kendisinde yanlış doğru bir kanaat tevhit etmiştir. Bu kanaat da, bunca seneden beri fedakârlık ve feragat ile takdir görerek hizmet ettiği bir müessesede şahsi kanaate uyularak mağdur sıfatıyla kendisine gadredildiği kanaatidir. Bunun orduda böyle bir kanaat tevhit etmesi tabiatıyla ordunun bünyesine de aksedeceği için mazarratlı olacaktır. Bunu Meclis kürsüsüne aksettirmeye vicdanen kani olduğum için bugün aksettiriyorum. Bu vatandaş mağdur olmuştur”.

DP Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu ise aynı konuya temas ederek, 50 yaşında bir alay kumandanının haksız yere emekliye sevk edilmiş olmasını eleştirmektedir²⁶².

“Alay kumandanı oluncaya kadar ve ondan sonra yedi sene ehliyet ve liyakati olduğu sabit olan o zabıt o gün sırtına ehliyet ve liyakatsızlık damgası vurulmak suretiyle emekliye sevk ediliyor. Böyleleri çoktur, elli yaşına gelmiş bir alay kumandanı yaşlı sayılmaz”.

24 Şubat 1956 tarihli oturumda CHP Meclis Grubu adına söz alan Tunceli Milletvekili Arslan Bora, sanat enstitüsü mezunlarına yedek subaylık hakkı tanınmış olmasına rağmen teknik astsubay okullarından mezun askerlere bu hakkın tanınmamış olmasının “orduda ikilik yarattığını” söyleyerek, bu durumun düzeltilmesini istemektedir²⁶³.

“1955 yılı Milli Müdafaa bütçesinde de belirttiğimiz veçhile ve bugün sanat enstitüsü mezunlarına yedek subaylık hakları tanınmış olmasına rağmen Milli Müdafaa Vekâleti adına aynı okullarda ve teknik astsubay okullarında tahsil görerek mezun olanlara yedek

---

²⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 2, c. 13–2 (Şubat 1952): 688.

²⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 762.

²⁶² TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 763.

²⁶³ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 2, c.10–2 (Şubat 1956): 663.

subaylık hakkının verilmeyip astsubay olarak istihdamları bir ikilik yaratmaktadır. Bu durumun ıslahının ve farklı tatbikatının bertaraf edilmesini yerinde bir hareket sayarız”.

Bora, konuşmasının devamında muamele ve hesap memuru kurslarına iştirak eden subayların 4- 5 senedir terfi edilmediklerini ve bu haksızlığın da düzeltilmesi gereği üzerinde durmaktadır²⁶⁴.

“1076 sayılı Yedek Subay Kanununun 29.maddesi gereğince orduya giren ve bilahare terki tezkere ederek muamele ve hesap memuru kurslarına iştirak eden yedek subaylardan 4 -5 sene geçmesine rağmen terfi ettirilmediği gibi ordudan ayrılmalarına müsaade edilmemekte olduğu bildirilmektedir. Ve bu hal ise bu zümreyi haklı olarak üzmettedir. Sayın vekilin bu husus üzerinde titizlikle durması yerinde olur”.

24 Şubat 1956 tarihli oturumda söz alan DP Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu, ordudan istifa eden subayların başka bir kurumda çalışmamalarının isabetli bir karar olduğunu fakat subayların mali durumlarının düzeltilmesini ve terfilerinin düzgün bir şekilde yapılmasının gereğini belirtmiştir²⁶⁵.

“Ordudan istifa edenlerin dışarıda devlet hizmetine girememeleri kararı çok isabetlidir. Ama buna mukabil subayların mali vaziyetlerini, geçim durumlarını ıslah etmek hükümete düşer. Benim ordu hakkında söyleyeceklerim bundan daha fazla bir şey olamaz. Çünkü diğer arkadaşlarım ordunun terakki ve tealisi için ne lazımsa izah ettiler. Milli Müdafaa Vekâleti ve Askeri Şura ne yapmak lazım geliyorsa hepsini tahtı karara almışlardır. Biz de Meclis olarak bu kıymetli ordunun elemanlarını terfi ettirmek mecburiyetindeyiz. Bize ordumuz bugün kazanmış olduğumuz bütün şerefleri bahşetmiştir”.

Aynı oturumda söz alan DP Elazığ Milletvekili Şevki Yazman, ordunun iç hizmetler, terfiler gibi konularda halen “kısmen Orduyu Hümayun, kısmen Prusya talimatnamelerinden alınmış hükümlerin geçerli olduğunu” söyleyerek, bu durumun neden olduğu problemlerin ortadan kaldırılması için bir an evvel gerekli düzenlemelerin yapılmasını istemektedir²⁶⁶.

“Şu kadar var ki, silah ve malzeme bakımından NATO standartlarını takip eden ordumuz iç sıhhiye hizmetlerinde, terfilerinde, yatıp kalkmasında, yiyip içmesinde halen kısmen Orduyu Hümayun, kısmen Prusya talimatnamelerinden alınmış hükümlerin ve bazen ikmalî deve kollarıyla yapılan eski ordunun nizamlarına ayak uydurmak mecburiyetinde kalmaktadır. Mesela Balkan Harbinin kıta görmemiş paşalarının yaptıkları hataların birer reaksiyonu olarak her rütbedeki subayı kıta stajı yapmaya mecbur tuttıkları keyfiyeti vardır. Bunun bazen ne gülünç hadise ve şekillere sebep olduğunu, ordunun en teknik, en ilmi işlerini gören elemanların buralardan alınarak teçhizatsız, ücra köşelerdeki piyade birliklerinde nasıl süründüklerini biliriz, buna mukabil kumanda kabiliyeti tahakkuk etmiş, her suretle iyi misaller vermiş genç kumandanların askerlik şubelerinde veya dairelerinde senelerce nasıl süründüklerini de yine hepimiz biliriz ve bol bol misaller getirebiliriz. Ordu halen kısmen

---

²⁶⁴ age, 663.

²⁶⁵ age, 668.

²⁶⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 2, c. 10- 2 (Şubat 1956): 676.

olsun bu kanuni israflarla karşı karşıyadır. Buna benzer hususların artık bir an evvel halli lazımdır”.

Devlet Vekili ve Milli Müdafaa Vekâleti Vekili Manisa Milletvekili Şemi Ergin²⁶⁷ aynı oturumda yapılan eleştirilere cevaben terfilerle ilgili sorunları ortadan kaldırmak için yeni bir “Nakil ve Tayin Kanun layihasının” hazırlandığını açıklamaktadır²⁶⁸.

“Yapılan tenkitler arasında ordu personelinin gayrimuayyen zamanlarda ve keyfi şekilde tayin ve nakillerinin yapılmaması ifade edilmektedir. Ordu personelinin istikrarlı bir tayin durumuna sahip kılmak için vekâletimizce Nakil ve Tayin Kanun layihası hazırlanmıştır. Bu layiha ile garnizonların buldukları yerler dört bölge halinde derecelendirilmiş olup ordu mensuplarının şahsi, ailevi ve diğer durumları göz önünde tutularak ve sık sık değiştirilemeyecek tarzda adalet ve hakkaniyet prensiplerine uygun olarak münavebe ile tayin ve nakilleri sağlanacaktır”.

25 Şubat 1957 yılında söz alan Devlet Vekili ve Milli Müdafaa Vekâleti Vekili, Manisa Milletvekili Şemi Ergin hazırlanmakta olan kanun yürürlüğe girdiğinde tayin ve nakil mevzularının normale döneceğini açıklamıştır²⁶⁹.”.

“Tayin ve nakil mevzuları, hazırlanmakta olan kanunlar dolayısıyla normal bir şekilde girmiş bulunacaktır. Ve üzerinde prensip olarak durduğumuz noktalar; tayin ve nakillerin kış aylarında zaruret olmadıkça ve terfilerin Ağustosun gayri zamanda yapılmamasıdır. Bunlar esas olarak kabul edilmiştir. Öteden beri bu esaslar üzerinde durulmakta ve istisna dahi teşkil etmeyecek şekilde bu hükümlere prensipte riayet edilmektedir”.

Tayin ve terfi konularında 24 Şubat 1959 yılında DP Meclis Grubu adına söz alan Nevşehir Milletvekili Zihni Üner “subay ve astsubayların terfilerinde kıdem faktörünün daima başta geldiğini” belirtmektedir²⁷⁰.

“Halen meriyette bulunan subay ve astsubayların terfi kanunlarında kıdem ve ehliyet şartları birden aranmakta, tatbikatta kıdem faktörü daima başta gelmektedir. Ehliyetin terfiye esas teşkil etmesi, kıdem bazı hallerde tecrübeyi arttıran bir amil olması dolayısıyla ehliyet unsuru içinde mütalaa edilmesi modern orduların ana terfi prensiplerini teşkil etmektedir. Ordu terfi kanunlarımızın bu yolda süratle tadili, silahlı kuvvetlerimizin moral cephesini olduğu kadar kumanda kabiliyetini de yükselteceği bedihidir”.

CHP Elazığ Milletvekili Celal Dora bir önceki sene terfileri gelmiş 12 kurmay albayın “tepeden inme bir emirle emekliye ayrılmalarını” eleştirmektedir²⁷¹.

---

²⁶⁷ Şemi Ergin (1913–1996) 1936 Ankara Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Emekli Savcı olan Ergin, IX, X, XI. dönem DP Manisa Milletvekili olarak TBMM’ye seçildi. 1955’te kabinede devlet bakanı olarak yer aldı. 1957’de Milli Savunma Bakanı oldu. 1958’de Milli Savunma Bakanlığında istifa etti. 1959’da Ulaştırma Bakanlığında getirildi ve 27 Mayıs 1960’a kadar bu görevini sürdürdü. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 806 -807.

²⁶⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 2, c. 10–2 (Şubat 1956): 671.

²⁶⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 759.

²⁷⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 708.

“Mesela geçen sene 30 Ağustosta generalliğe terfilerini bekleyen ve henüz genç yaşta bulunan on iki kurmay albay, emekliliklerini hayallerinden bile geçirmedikleri ve hatta general üniformalarını dahi hazırladıkları halde tepeden inme bir emirle emekliye ayrılmaları onlar kadar diğer meslek arkadaşlarını da teessüre uğratmış ve derin bir moral bozukluğuna sebep olmuştur. Bu haksız bir muameledir. Çünkü haksız olduğu bu arkadaşların bir ay sonra tekrar hizmete alınmalarından anlaşılmiştir”.

Konuşmasının devamında Dora, Kore’de 1950–57 arasında görevde bulunmuş sekizinci tugay mensuplarına verilen bir sene erken terfi hakkının geri alınma kararını eleştirmektedir²⁷².

“Muhterem arkadaşlar; Anavatandan on binlerce mil uzaklarda ve denizler aşırı Kore gibi yabancı bir memlekette muharebe etmek vazifesiyle gönderilen Türk ordusunun kahraman subay ve astsubaylarına 1950 yılından 1957 yılına kadar burada ister muharebe halinde bulunsun, isterse mütareke zamanlarına rastlayan yıllarda olsun gönderilen sekizinci tugay mensuplarına Bakanlar Kurulu kararınca verilmiş olan bir sene erken terfi etmek hakkının 1958 yılı içinde yine Bakanlar Kurulu kararınca kaldırılmış olması büyük bir haksızlık olmuş ve moral bozukluğuna sebep olmuştur. Subay ve astsubaylara evvelce tanınmış ve sekiz sene tatbik edilmiş olan bu hakkın kaldırılmasının sebebini bir türlü anlayamıyorum”.

5.3.2.2. Personelin Eğitimi

Personelin terfi meselelerinden başka, oturumlarda tartışılan önemli konulardan biri de askeri personelin eğitim seviyesini yükseltmek için yapılmış ve yapılacak işlerdir. Bu konuda 24 Şubat 1956 tarihli oturumda söz alan Devlet Vekili ve Milli Müdafaa Vekâleti Vekili, Manisa Milletvekili Şemi Ergin ordunun çok sayıda küçük rütbeli subaya ihtiyacı olduğunu ve bu ihtiyacı karşılamak için gerekli düzenlemelerin yapıldığını ve “hazırlanan kanun layihasının” kısa sürede Meclis’e sunulacağını bildirmektedir²⁷³.

“Bugünkü durum karşısında hakikaten küçük rütbeli subaya orduda büyük ihtiyaç vardır. Bu bakımdan da küçük rütbeli subay yetiştirmek için kısa devreli subay okulları ihdas ve yedek subaylığı bitiren genç arkadaşları kısa bir tedrise tabi tuttuktan sonra orduda muvazzaf subay olarak istihdam etme hususu Yüksek Askeri Şuraca derpiş ve kabul edilmiş olup hazırlanan kanun layihası kısa zamanda Yüksek Heyetinize arz edilecektir.

Yine bu arada sanat okullarından çıkan bir kısım astsubaylarla bunlardan bir kısmının yedek subay olmaları arasında bir tefrik bulunduğu ifade edilmektedir. 1953 senesinde kabul edilen 6137 sayılı Kanunla ilkokullar üzerine en az beş sene süre ile mesleki teknik tahsil yapan öğretim mezunları yedek subay yetiştirilmek hakkını almışlardır”.

---

²⁷¹ age, 730.

²⁷² age, 730.

²⁷³ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 2, c. 10–2 (Şubat 1956): 671.

Aynı oturumda söz alan DP Milletvekili Saadettin Karacabey,²⁷⁴ NATO’da görevli subaylara lisan konusunda yeterli eğitim verilmesi, ABD’de ihtisas yapmış kurmay subayların NATO dışında çalıştırıldıklarını söyleyerek bu durumun düzeltilmesi gereği üzerinde durmaktadır²⁷⁵.

“NATO Teşkilatına girmiş bir ordunun subayları bakımından lisan mevzuuna çok ehemmiyet verilmesini istirhama layık görüyorum. Eskiden takdir edersiniz ki, subaylarımızın lisan seviyesi bugünden yüksekti. O zaman Rusça, Fransızca ve Almanca tedris ediliyordu. Bunlar üzerine lisan bilen subaylarımız çoktu... Şimdi NATO ile ilgili olan devletlerin lisanları üzerinde ne kadar ehemmiyetle durulursa bunun faydası daha fazla görülecektir.

Arkadaşlar, Amerika’da ihtisas görmüş bazı kurmay subaylarımızın NATO teşkilatı dışında çalıştırıldıklarını görmekteyiz. Hatta bunların içinde NATO’da muhakkak vazife alması icap eden subaylardan geri hizmetlerde kullanılanların olduğunu ordu mensuplarından öğrenmekteyiz. Bu nokta üzerinde sayın arkadaşımın dikkatini çekeceğim”.

24 Şubat 1959 tarihli oturumda CHP Grubu adına söz alan Niğde Milletvekili Asım Eren, ordu personelinin eğitimiyle ilgili konular üzerinde detaylı bir şekilde durarak, yabancı dil okulunun gereğinden, eratin okuma-yazma kursu ve sivillerin olası bir harbe hazırlıklı olabilmeleri için psikolojik eğitimin gereğine kadar çeşitli konulara değinmiştir²⁷⁶.

“Bütçenin takdire değer noktaları da vardır. Bunlardan başlıcası yabancı dil okulu, ümmi eratin okuyup-yazma kursu, asker çocukları için öğrenci yurtları inşası zihniyetinin devam etmesi, Bütçe Encümeninde Sayın Vekilin ve sayın kumandanların bize vaat ettikleri güzel ve inkılapçı, reformcu ve atom devrine yakışır, Türk Ordusunun cihanın muasır odluları haline gelebileceğini vadeden tasavvurları ve bu işler için Büyük Meclise getirecekleri kanun layihalarına ait bilgilerdir...”

Muhterem arkadaşlar, yeni karar verilmiş olan erlerin okuma- yazma kurusuna da temas etmek isteriz. İki ayda beş yıllık diploma verileceği söyleniyor ki, bu bir mucizedir; bunu hemen Maarif Vekâleti teşkilatına da teşmil edelim. Ancak ümmi bir askere hem Türkçe öğretmek ve hem de beş yıllık ilk tahsili iki ayda vermek bizce mümkün değildir. Ayrıca, NATO’nun kendi ordusuna ve müttefiklerimizin kendi askerlerine öğrettiği yeni NATO anlayışını, Türkiye’de orduya ve halkımıza telkin bakımından yeni bir programın tatbiki konması lazım gelir. Bunun için yalnız erleri değil, bütün kumandanları ve halkı da içine alacak şekilde orduyu ve halkı demokratik anlayışla psikolojik harbe mukavim vaziyete getirerek milleti ve orduyu birlikte, gelecek harbe hazırlamak gerektir. Bu önemli yenilik ise ne encümende mevzuu bahsedilmiştir ve ne de layihada vardır. Batı ordularının bu hususta yaptıkları işler ve hazırlıklar tetkik edilirse temel olacak kâfi bilgi edinmemiz mümkündür”.

---

²⁷⁴ Mehmet Sadettin Karacabey (1903–1986) 1924’te Ankara Mıntika Ziraat Okulundan mezun oldu. IX, X, XI. dönemlerde Bursa Milletvekili olarak TBMM’ye seçilen Karacabey Tarım Komisyonunda görev aldı. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 207–208.

²⁷⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem X, Toplantı 2, c. 10- 2 (Şubat 1956): 676.

²⁷⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 704.

Aynı oturumda söz alan Dora, ordunun NATO standartlarına uygun bir seviyeye getirilebilmesi için 1962 yılına kadar gerekli personel ihtiyacının karşılanması ve bu amaçla askeri lise ve ortaokulların çoğaltılması gerektiğini belirtmektedir²⁷⁷.

“Sayın Genel Kurmay Başkanı şöyle bir beyanda bulundular, dediler ki: Ordunun NATO Anlaşması gereğince modern bir seviyeye ulaştırılması için personel ihtiyacımızın bugünden başlayıp 1962 yılına kadar mutlaka temin edilmesi zaruretiyle karşı karşıya bulunmaktayız. Ordunun muhtelif sınıf ve seviyedeki subay ve astsubay ihtiyacını karşılamak üzere Harp Okulunun dört senelik tahsilli teknik üniversite haline getirilmesi, ayrıca kıtaların çok muhtaç olduğu küçük rütbeli subay ve astsubay ihtiyacı için kısa süreli subay okulu ile bunlara menba olacak askeri lise ve askeri ortaokullarının mevcudunun çoğaltılması ve mevcudu bugün üçten ibaret olan astsubay okulunun altıya iblağının hemen bugünden suretle ele alınması icap ettiğini bunlar hakkında hazırlanmış olan beş kanun layihasının (Elindeki dosyayı göstererek) bu dosya içinde bulunduğunu, Yüksek Meclis tarafından çabucak kanunlaşması gerektiğini ve geç kalındığı nispette milli emniyetimiz bakımından kaybımızın pek çok olacağını ve binnetice korkunç akıbetler mukadder olduğunu beyan buyurmuş ve bu maksatla yüz milyon liraya şiddetle ihtiyacı olduğunu ifade etmişlerdir”.

Bu oturumda DP Meclis Grubu adına söz alan Zihni Üner, Dora’ya katıldığını söyleyerek, harp okullarının askeri teknik üniversiteler haline getirilmesi ve mevcut askeri lise ve ortaokulların sayılarının artırılabilmesi için hazırlanmakta olan kanunları dikkatle takip ettiklerini belirterek, eratin okuma-yazma probleminin bir an evvel çözülmesi gereği üzerinde de durmuştur²⁷⁸.

“Bugünkü harp okullarını askeri teknik üniversiteler haline getirmek, kısa süreli yeni harp okulları tesis etmek, mevcut askeri lise, ortaokul ve astsubay okul sayılarını arttırmak için gerekli kanuni ve mali formaliteler üzerinde Milli Müdafaa Vekâletinin çalışmalarını dikkat ile takip etmekteyiz. Okuma-yazmadan bahsedeceğim. Türk Ordusunda öğrenilmekte olan okuma-yazma bu maksada yetmez. Devrimizin atomik ordularına göre ordumuzu hazırlamak lazımdır. Elbette ki, muhterem arkadaşımın mütaaları çok yerindedir. Aynen iştirak ederim. Şunu hatırlatmak isterim ki, atomik ve psikolojik silahlarına yüzde yetmiş erlerimizin okuma-yazma bilmemesi muvacehesinde bunlara okuma öğretilmesi, binaenaleyh Milli Müdafaa Vekâletinin biraz evvel de arz ettiğim gibi bu husustaki memleket şümül hareketleri tebcile layıktır”.

Aynı tarihli oturumda DP Meclis Grubu adına söz alan DP Milletvekili Etem Menderes²⁷⁹ de ordudaki erlerin ve subayların eğitim seviyelerinin yükseltilebilmesi için yapılacakları ayrıntılarıyla anlatmaktadır²⁸⁰.

---

²⁷⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 707.

²⁷⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 709.

²⁷⁹ Etem Menderes (1899–1992) Ankara Hukuk Fakültesi mezunudur. Kendi beyanına göre, siyasi hayata Cumhuriyetçi Serbest Fırka ile başlayıp, 15 yıl Aydın’da CHP Başkanlığı yaptı. 1945’te CHP’den istifa ederek Aydın’da DP’yi kurma görevi aldı. IX, X, XI. dönem Aydın Milletvekili olarak TBMM’ye seçilen Menderes 1 Ağustos 1952’de İçişleri Bakanı oldu. Bakan olarak Genel Kurulda 39 konuda 57 konuşması vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 106–107.

²⁸⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 712.

“Muhterem arkadaşlarım, Milli Müdafaanın modern silahlar karşısında kesbettiği ehemmiyetle muvazi olarak bizim de gerek subaylarımızın gerek erlerimizimizin vasıflarını yükseltmek için aldığımız tedbirler var. Bunlardan en mühimi yeni silahları maharetle kullanabilecek teknik elemanlar yetiştirmek meselesidir... Subaylarımızın vasıfları üzerinde de bilgileri ve müktesebatını arttırmak yolunda çalışmaktayız. En mühimi lisan meselesidir. Deniz ve Hava ordumuzda şimdiye kadar lisan meselesine ehemmiyet verilmiş olup halen, Kara ordusu da bu alakanın şümülü dâhiline alınmış bulunmaktadır.

Bunun için birkaç seneden beri açılan kurslar, mektepler, her sene daha mütakâmil hale gelmektedir. Muhtelif sınıflarda subaylarımız ekseriyetle İngilizceyi bir kısmı da diğer lisanları öğrenmektedir. Bundan başka, hariç memleketlerde subayların bilgisini artıracak tahsil kursları, müşahede görgü ve bilgi arttırma kursları bulunmaktadır. Bu kurs ve tahsil müddetleri, bir haftadan iki seneye kadar devam etmekte, Amerika ve Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde yapılmaktadır. Erlerin okuma-yazma işlerine gelince: Nisandan itibaren senede 120 bin erin iki ay zarfında okuma-yazma öğrenmelerini temin edecek bir metot tatbik edilecektir. Bunların binaları Emlak Bankasınca bir buçuk senede tamamlanacaktır”.

Aynı oturumda söz alan İçel Milletvekili Yakup Karabulut ise Hava Kuvvetlerinin pilot ihtiyacını karşılamak amacıyla Manisa'da ve daha sonra İzmir'de açılan Hava Lisesinden bahsetmektedir²⁸¹.

“Muhterem arkadaşlarım; Hava Kuvvetlerimizin karşı karşıya kaldığı en büyük güçlüklerden biri şüphesiz personel temini davasıdır. Bilhassa yüksek standartlı pilot temini mevzuu üzerinde de durularak evvela pilotların yetiştirilmesi için Hava Harp Okulu açılmıştır. Fakat sivil okullardan talebe temini güçlüğü karşısında bir hava lisesinin açılmasına karar verilerek ilk esasları Manisa'da kurulan Hava Lisesinde başlamış ve bilahare bu mektep muvakkat olarak İzmir'e intikal etmiştir”.

5.3.2.3. Erat Sağlığı Sorunları

MMV bütçe görüşmelerinde personelin sağlığıyla ilgili konuların da detaylı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Oturumdaki görüşmelere bakıldığında ellili yıllarda orduda şu an pek yaygın olmayan verem hastalığının oldukça yaygın olduğu ve önemli sağlık problemlerine sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır.

23 Şubat 1951 tarihli oturumda söz alan Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman, askerlerin memleketlerine döndüklerinde ailelerine verem mikrobu bulaştırmamak için gerekli sağlık tedbirlerinin alınmasını istemektedir²⁸².

“ Muhterem arkadaşlarım, temenni ve niyazlarda bulunacağım.

Birincisi askere giden evlatlarımızın sıhhi muayenelerinin tam yapılarak askere sevklerinin temini;

İkincisi, sağlam olarak teslim ettiğimiz evlatlarımızın, askerden sağlam olarak terhis olup ana babalarının yanına dönmeleridir.

Bunları daha ziyade peritonit tüberküloz, kemik veremi, akciğer veremi gibi askerlikte kazanılan hastalıkların, mutlak surette askerlikte tedavi edildikten sonra portör olmayarak

²⁸¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 713.

²⁸² TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 548-49.

yani köyünde muhitinde tehlikeli bir durum arz etmeden sağlam olarak terhis olup ana babalarının yanına dönmeleridir”.

Malatya Milletvekili Hikmet Fırat, 22 Şubat 1953 tarihli oturumda aynı konuya temas ederek verem hastalığına yakalanmış askerlerin dinlenmek üzere, tam olarak sağlıklarına kavuşmadan memleketlerine geri gönderilmelerinin iyi bir fikir olmadığını söylemektedir²⁸³.

“Ama birlik hekimi lazım gelen vasıta ile mücehhez olmadığı için bu gizli hastalığın meydana çıkarılmasına imkân yoktur. Yaşama şartı değiştirilen Türk çocuklarının orduya iltihakında elbette ki bedeni faaliyetleri bu gibi hastalıkların tezahüründe betahsis şiddetli bir tezahür göstermeye sebebiyet verir. O da verem hastalığıdır. Binaenaleyh bu hastalığa karşı birlikler iştibah halinde, hastalık tezahüründe mensup olduğu hastaneye sevk eder. Elde mevcut nizamname hükümlerine göre hastaneler hastalığın had devrini muvakkaten durdurduktan sonra eldeki nizamnameye göre kendisine uzun istirahat vererek köyüne, memleketine eder. İşte ben deniz bunun aleyhindeyim, bunun için söz aldım”.

24 Şubat 1956 tarihli oturumda CHP Meclis Grubu adına söz alan Tunceli Milletvekili Arslan Bora, aynı konuda söz alarak verem hastalığına tutulan askerlerin memleketlerine gönderilmemeleri, bunun yerine hastanelerde tedavi edilebilmeleri için yeterli tahsisatın ayrılması konusunun ciddi bir şekilde ele alınmasını istemektedir²⁸⁴.

“Ordu sağlık durumu mucibi memnuniyettir. Yalnız vatani vazifesini ifa esnasında vereme tutulan erler tebdilihava için memleketlerine gönderilmektedir ki bu durum köylerde veremin yayılmasına sebep olmaktadır. Biz hastaların memleketlerine gönderilmeyip hastanelerde tedaviye tabi tutulmaları için de 1955 yılı Milli Müdafaa bütçesinde de tebarüz ettirmiş olduğumuz gibi bu hususun üzerinde tekrar ve ehemmiyetle durulmasını lüzumlu ve zaruri görmekteyiz”.

Diğer taraftan aynı tarihli oturumda söz alan Milli Müdafaa Vekâleti Vekili ve Manisa Milletvekili Şemi Ergin, verem hastalığını önleme konusunda gerekli tedbirlerin alındığını, orduda veremden ölen asker sayısının 1950’den itibaren hızla azaldığını belirterek, veremli askerlerin tamamıyla iyileşmeden kesinlikle memleketlerine gönderilmediklerini iddia etmektedir²⁸⁵.

“Bu arada orduda sağlık durumu üzerinde durulmuş ve verem hastalığının önlenmesi yolunda vekâletçe gereken tedbirlerin de alınması ifade edilmiştir. Şunu memnuniyetle ifade edebiliriz ki 1940 senesinde orduda veremden mütevellit ölüm 1437 iken 1950’de 353 ve 1954’de 202’ye düşmüş bulunmaktadır. Orduda 550 yataklı bir verem hastanemiz, 150 yataklı Çamlıca Sanatoryumu ve yine mecmuu 740 yatağa baliğ bulunan muhtelif bölgelerde veremli askerler için yapılmış bulunan hastanelerimiz mevcut bulunmaktadır. Hastanelerimizde tedavi altında bulunan erler mikrop saçtığı müddetçe asla taburcu

²⁸³ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 757.

²⁸⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 2, c. 10–2 (Şubat 1956): 662.

²⁸⁵ *age*, 671.

edilmeyerek memleketlerine gönderilmemektedir. Ancak, mikrop saçma devresi geçip hastalık etrafa sirayet etmeyecek bir devreye intikal ettiği zaman memleketlerine, iaşe bedelleri de verilmek suretiyle tebdili hava ile gönderilmektedir”.

Milli Müdafaa Vekâleti Vekili Ergin, her ne kadar verem hastalığına yakalanan askerlerin tamamıyla sağlıklarına kavuşmadan memleketlerine geri gönderilmediklerini iddia etse de, aynı konu 25 Şubat 1957 tarihli oturumda tekrar gündeme gelmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu adına söz alan Tunceli Milletvekili Arslan Bora, askeri hastanelerde yeterli sayıda hemşire ve hastabakıcı bulunmadığını ve bu yüzden hizmetlerin aksadığını belirttiği konuşmasında, vereme yakalanan askerlerin iyileşmeden köylerine gönderilmemeleri için gerekli tedbirlerin bir an evvel alınması isteğini belirtmiştir²⁸⁶.

“Askeri hastanelerin hali hazır kadro ve eleman darlığı içinde oldukları ve mevcut personelle de bütün bakım hizmetlerinin istenilen şekilde yürütülmediği de bir hakikattir. Hâlbuki bir hastanın şifa umduğu bir yerden istenilen bakım ve ihtimamı görmemesi pek haklı olarak hastayı manevi bir ıstıraba sürüklemektedir. Birkaç koğuşa bakmak mecburiyetinde kalan ve günde asgari sekiz saat nöbet tutan bir hemşire ile bu işlerin yürütülemeyeceği aşikârdır. Ve yine kadrosuzluk yüzünden bir türlü terfi ettirilemeyen hastabakıcılarla diğer sivil müstahdemin de maddi sıkıntılar içinde buldukları da müşahedelerimiz arasındadır.

Orduda sağlık durumu mucibi memnuniyettir. Yalnız vatani vazifesini ifa esnasında vereme tutulan erler tebdili hava için memleketlerine gönderilmektedir ki, bu durum köylerde veremin yayılmasına sebep olmaktadır. Bu gibi hastaların memleketlerine gönderilmeyip prevantoryum ve sanatoryumlarda tedaviye tabi tutulmaları üzerinde Vekâletin ehemmiyetle durmasını lüzumlu ve zaruri görmekteyiz”.

Aynı oturumda söz alan Milli Müdafaa Vekâleti Vekili ve Manisa Milletvekili Şemi Ergin, tüberküloz hastalarının memleketlerine gönderilmelerinin kesinlikle önlenmeye çalışıldığını ve tebdili hava için memleketlerine gidecek askerlere istihkakları doğrudan hastanelerde ödenerek, işlerinin kolaylaştırıldığını belirtmiştir²⁸⁷.

“Muhterem arkadaşlar, sağlık mevzuunda hassasiyetle durulmaktadır; bu sene Sağlık Vekâletinin de iştirakiyle Milli Müdafaa camiası içerisindeki teşkilatta çalışan doktorlardan müteşekkil ordu sağlığını mütalaa etmek üzere bir Sağlık Şurası yapmış bulunuyoruz. Bu Sağlık Şurasının aldığı kararları da yavaş yavaş tatbik etmek üzereyiz. Tüberküloz hastalarının, tüberküloz hastanelerinde tedavi olmadan köylerine, memleketlerine gönderilmelerinin sureti kat iyede önlenmesine çalışılmaktadır. Ve bu şekilde tebdili hava suretiyle köylerine gidecek olanların askerlik şubelerine giderek yemek bedellerini şubelerden almasının zorluğu dikkate alınarak bir kolaylık olmak üzere bu gibi tebdili hava alan hastaların istihkaklarının, tebdili havayı veren hastane tarafından para olarak hastaya verilmesi ve hastanın bu suretle köyüne gitmesi sağlanmış bulunmaktadır”.

²⁸⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 742–743.

²⁸⁷ *age*, 759.

Yukarıdaki konuşmalardan anlaşılacağı gibi, MMV bütçe görüşmelerinde ordu personelinin sağlık problemlerinde verem hastalığı ve bu konuda yapılması gerekenler gündemi en çok meşgul eden konuların başında gelmektedir. Bunun yanı sıra, askeri hastanelerin durumu ve bu konuda neler yapılabileceği meselesi, yurtdışında tedavisi gereken subayların ve askerlerin sorunları oturumlarda ele alınan konulardandır. 23 Şubat 1951 tarihli oturumda bu konuda söz alan İçel Milletvekili Aziz Köksal, askeri hastanelere verilen ödenek ile ilgili problemleri dile getirmektedir²⁸⁸.

“Orduda sıhhi teşkilata ne kadar ihtimam edersek bunun orduyu o kadar kuvvetlendireceği gayet tabiidir. Ordunun sıhhi teşkilatının noksanının ikmal edilmesi bence bir şeye mütevakkıftır. Arkadaşlar eğer ordunun sıhhiyet teşkilatı bu suretle kalırsa nevakısının ikmal edilmesine imkân yoktur. Bunun için size bir misal vereyim. Bir hastanenin birçok nevakısı vardır. Bunun için yazılır, çizilir, bin bir müşkûlatla bir tahsisat almak imkanı hasıl olur. Faraza 100 bin liradır. Bu tahsisat kolordu veya tümen komutanlığı emrine verilir. Komutan hastanenin doktorunu çağırır. ‘Ahmet Bey, Mehmet Bey, hastanenin nevakısını ikmal için 100 liralık tahsisat geldi. Ama başkaca çok mühim ihtiyaçlarımız vardır. Bunun 30 bin lirasını size verelim 70 bin lirasını da oralara sarfedelim’ der. Burada rütbe ve komutanlık bahis mevzuu olduğundan doktora, ‘emredersin komutanım’ demekten başka bir şey kalmaz. Bu suretle de hastaneye tahsis edilen para başka tarafa sarfedilir ve hastanenin nevakısı ikmal edilemez”.

24 Şubat 1952’deki oturumda Bütçe Komisyonu adına söz alan Konya Milletvekili Murat Ali Ülgen, gerekli görüldüğü takdirde “5501 sayılı Kanun gereğince subay ve erlerin ecnebi memleketlerde tedavi edilebileceklerini” belirtmektedir²⁸⁹.

“Muhterem Arkadaşlar, bir noktanın tavzihi için Yüksek huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. 308. bölüm, 4598 sayılı Kanunun 9. maddesi gereğince Milli Müdafaa Bünyesi içerisindeki sivil memurların memleket dâhilindeki hastanelerde tedavilerine ait tedavi masrafları ve Milli ordu bünyesinde vazife alan subay ve er arkadaşlarımızın memleket dâhilindeki askeri müesseselerde tedavilerine imkân görülmediği takdirde 5501 sayılı kanun gereğince ecnebi memleketlerde tedavi edilebileceklerine aittir”.

Diğer taraftan, 24 Şubat 1959 tarihli oturumda söz alan Ankara Milletvekili Selim Soley, Londra’ya tedavi için gitmesi gereken bir subayın resmi yollarla gönderilemediğini, bu problemin ortadan kaldırılabilmesi için 4598 sayılı Kanuna bir hüküm eklenmesini ve bu durumda olan subayların tedaviye gönderilmelerinin sağlanmasını Milli Müdafaa Vekilinden istemektedir²⁹⁰.

“Efendim, ordumuzun genç subaylarından biri gözlerinden rahatsız olmuş ve rahatsızlığını gidermek için Ankara’da salâhiyetli ve tam teşekküllü bir hastane bu genç subayın Londra’da bir hastanede tedavisine ve ameliyat olmasına kati lüzum görmüştür. Bu lüzum

²⁸⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 559.

²⁸⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 2, c. 13–2 (Şubat 1952): 709.

²⁹⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 721.

üzerine Londra'ya gitmesi icap eden bu subayın 4598 sayılı kanun gereğince ve hastalık bünyevi olduğundan dolayı resmi para ile Avrupa'ya gönderilmesi ve tedavisinin bitirilmesine imkân bulunmamış buna karşı Muhterem Vekil Beyefendi bir tamim ile işin hallini sağlamıştır. Bu bakımdan alakalarına teşekkür ederiz. Ancak subaylardan beşer onar şeklinde toplanarak ve bir tamim ile ismi zikredilmeksizin teşhir edilerek Avrupa'da tedavisinin sağlanması, canını orduya tahsis etmiş bir subayın iane ile tedaviye gönderilmesi herkeste olduğu kadar duyduktan sonra Yüksek Heyetiniz üzerinde de bir üçüncü tesir yapmıştır. Orduya iane ile tedaviye gitmekten kurtarmak için 4598 sayılı Kanuna kısa bir hüküm koymak ve badema bu gibi subayların, kanundan alacakları hakları ile tedaviye gönderilmelerinin sağlanması Muhterem Vekil Beyden istirham ederim”.

22 Şubat 1953 tarihli oturumda söz alan DP Milletvekili Ali Rıza Sağlar,²⁹¹ ihtiyacın üstünde kalan askeri hastanelerden sivillerin de faydalanabilmesi için Milli Savunma Vekiline ricada bulunduğunu ve olumlu cevap aldığını söyleyerek Vekile şükranlarını sunmaktadır²⁹².

“Muhterem arkadaşlar, Milli Savunma Vekâleti hastane yataklarından bir kısmının ihtiyacın altında, diğer bir kısmının da ihtiyacın üstünde kaldıkları zamanlar olmuştur. Bu farklar muntikavi olarak meydana gelmektedir. Vatandaşlarımızın, Türk milletinin evlatları olarak devletin sivil, asker, bütün sağlık müesseselerinden faydalanmalarını gönül çok ister. Bu itibarla; ihtiyacın üstünde kalan askeri hastanelerimizden sivil hasta vatandaşlarımızın tedavileri suretiyle intifa ettirilmeleri hususundaki görüşmelerimizde Muhterem Milli Savunma Vekilimiz kabul ve muvafakat buyurmuşlardır. Kendilerine yüksek huzurunuzda şükranımı sunuyorum”.

22 Şubat 1953 tarihli oturumda söz alan İçel Milletvekili Aziz Köksal, hastalıklar yüzünden savaşlardan daha fazla kayıp verildiğini, sıhhiye teşkilatının bir an evvel düzeltilmesi gerektiğini, bunun da sıhhiye teşkilatının müstakil olmasıyla mümkün olabileceğini söylemektedir²⁹³.

“İkincisi sıhhiye teşkilatımızın noksan olması geliyor. Daima bu dertle malulüz. Balkan Harbinde, Birinci Cihan Harbinde, hatta İkinci Cihan Harbinde cephede verdiğimiz zayıatın birkaç mislini hastalıktan verdik. Sıhhiye teşkilatımızın muntazam olmaması ve gayri kâfi olması sebebiyle bu vefiyatı verdik. Artık buraya lazım gelen ehemmiyeti atfetmek zamanı gelmiştir. Bugünkü sıhhiye teşkilatı gayri kâfidir ve bu derde bir çare bulmazsak bu hal böyle devam edip gidecektir. Evvela bu derde esaslı bir çare bulmak lazımdır. Bu da sıhhiye teşkilatının müstakil olmasına bağlıdır”.

---

²⁹¹ Ali Rıza Sağlar (1900–1970) Askeri öğrenci olarak devam ettiği İstanbul Tıp Fakültesinden 1923 yılında mezun oldu. IX. dönem Çoruh Milletvekili olarak TBMM'ye girdi. Ulaştırma, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonlarında çalıştı. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 265–266.

²⁹² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 747.

²⁹³ **age**, 761.

25 Şubat 1957 tarihli oturumda söz alan Milli Müdafaa Vekâleti Vekili ve Manisa Milletvekili Şemi Ergin, inşası devam eden ve yeni yapılacak askeri hastanelerle ilgili bilgi vermektedir²⁹⁴.

“Mevcut hastanelerimiz ilaveten de 200 yataklı Bursa Fizik Hastanesi inşa halindedir, 300 yataklı Kayseri hastanesi inşa halindedir, 100 yataklı Elazığ Hastanesi inşa halindedir, 300 yataklı Diyarbakır Hastanesi inşa halindedir, 50 yataklı Van Hastanesi inşa halindedir ve bunların dışında da Erzurum’daki 500 yataklı Çakmak Hastanesinin 1000 yatağı ifrâğı, gene 500 yataklı Haydarpaşa Hastanesinin de 1000 yatağı ifrâğı yapılmakta olup, İzmir’de de 500 yataklı bir hastanenin temeli bu sene içinde atılmış olacaktır”.

5.4. Yolsuzluklara İlişkin Tartışmalar

Her dönemde olduğu gibi, DP döneminde de yolsuzluklarla ilgili konuların sık sık gündeme geldiği görülmektedir. DP milletvekilleri CHP döneminde yapılan yolsuzlukları eleştirirken, CHP’lilerin de DP dönemindeki yolsuzluk ve ihmallerle ilgili konuları sürekli gündeme taşıdıkları görülmektedir.

Öyle ki DP’nin 15 Ekim 1951’de yapılan üçüncü büyük kongresine bir bakanının yaptığı yolsuzluk damgasını vurmuştu. Kongre sırasında Ulus gazetesi, plakası değiştirilen resmi bir arabanın İçişleri Bakanı Halil Özyürük’ün eşine tahsis edildiğini fotoğraflarıyla birlikte yayınlayınca kongrenin üçüncü günü bakan istifa etmek zorunda kaldı²⁹⁵.

MMV bütçe görüşmelerinde de bu konuların sık sık tartışıldığı görülmektedir. Oturumlarda milletvekilleriyle ilgili yolsuzlukların yanı sıra TSK içindeki yolsuzluklar da gündeme getirilmektedir. TSK’deki yolsuzluklarla ilgili konular ana hatlarıyla satın almaya ilişkin yolsuzluklar, kantinlerdeki yolsuzluklar, resmi araç kullanımındaki usulsüzlükler olarak sıralanabilir.

5.4.1. Satınalmaya İlişkin Yolsuzluklar

23 Şubat 1951 tarihli oturumda söz alan CHP Çorum Milletvekili Hüseyin Ortakçioğlu, Milli Savunma Bakanlığına bağlı levazım teşkilatındaki suiistimal ve

---

²⁹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 759.

²⁹⁵ Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 3. bs. (Ankara: İmge, 1988), 114.

yolsuzluklara değindiği konuşmasında “Suiistimalleri bir örümcek ağına benzeterek bu sisteme halk arasında Sabri Paşa adı takıldığını” hatırlatmaktadır²⁹⁶.

“İkinci işaret etmek istediğim nokta Milli Savunma Bakanlığına bağlı olan levazım teşkilatıdır. Hiç tereddüt etmeden söyleyebilirim ki, Milli Savunmaya yöneltilecek tenkidlerin %99’u bu teşkilata müteveccih bulunmaktadır. Bütün şikâyetlerimiz yalnız ve yalnız bu teşkilatın suiistimale müsait bir şekilde işlemeden ileri gelmektedir. Bu meyanda Van Askeri Hastanesi hadisesi, Sirkeci Deniz yollama Komutanlığı hadisesi, suiistimalin örümcek ağını teşkil ettiği, bütün vatandaşlar tarafından bilinen Sabri Paşa sistemi kulaklarda ve zihinlerde bir istifham olarak yaşamaktadır. Hadiseleri saymakta fayda melhuz değildir. Bir de satın alma komisyonlarından ve orada yapılan suiistimallerden burada birçok arkadaşlar acı acı bahsettiler. Ben de şunu ifade ve ilave edeyim, bir zamanlar askeri bir birliğe karşı bir ot müteahhitliği yapmışım. Orada maruz kaldığım müşkülleri ve gördüğüm suiistimalleri bir Allah bir de ben bilirim”.

1950’de CHP’den istifa eden ve daha sonra DP saflarına katılan Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu, aynı oturumda yine levazım ve satın alma teşkilatındaki yolsuzlara değinerek “Bu teşkilatlar millet içinde kangren olacak bir şekle gelmiştir” demektedir²⁹⁷.

“Şimdi Milli Savunma Bakanlığının yapması lazım gelen ve benim şahsıma göre gördüğüm bazı hatalı işler var. Bunların başında bilhassa levazım satın alma teşkilatları gelir. Bu teşkilatlar millet içinde kangren olacak bir şekle gelmiştir. Şimdiye kadar bu kürsüden bunlar hakkında konuşamıyorduk. Demokrat Partinin verdiği hürriyet sayesinde konuşuyoruz”.

Yukarıda yapılan konuşmalara karşılık Milli Savunma Bakanı ve Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce, suiistimallerle mücadele konusunda aynı fikirde olduğunu belirterek “İstanbul’daki Deniz Komutanlığı suiistimali” ile ilgili gerekli işlemlerin yapıldığını söylemektedir²⁹⁸.

“Suiistimallerle mücadele babında ben de arkadaşlarımla beraberim. Bütün temiz duygularına iştirak ederim. İstanbul’daki Deniz Komutanlığı suiistimali karşısında, cidden söylüyorum, bütün Milli Savunma Bakanlığı ağlamaktadır. Bu suiistimalin meydana çıkmış 19 maznunu vardır. Hepsi mevkuftur, kararnamesi hazırlanmaktadır, belki bir hafta zarfında mahkemeye tevdi edeceğiz”.

24 Şubat 1952’deki oturumda söz alan Çankırı Milletvekili Kazım Arar,²⁹⁹ Milli Savunma Bakanından “Alım satım komisyonlarında cereyan eden geniş dedikodulara bir an evvel son vermesini” istemektedir³⁰⁰.

---

²⁹⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 560.

²⁹⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 558.

²⁹⁸ **age**, 577.

²⁹⁹ Kazım Arar (1903–1977) Özel askeri eğitim gördü. Ağustos 1923’de eylemli askerlik hizmetine çağrıldı. Şubat 1926’da terhis oldu. IX. dönem seçimlerinde DP Çankırı Milletvekili olarak TBMM’ye girdi. Milli Eğitim, Dilekçe, Ulaştırma ve Adalet Komisyonlarında çalıştı. Genel kurulda 73 değişik konuda 128 konuşması vardır. IX. dönem sonunda yasama etkinliği kesintiye uğradığından esas mesleği gazeteciliğe döndü. XII. dönemde CKMP listesinden ikinci kez milletvekili seçildi. Millet

“Muhterem arkadaşlar, Milli Savunma bütçesinde benim konuşacağım mevzu ciheti askeriye ile ilgili olmayacaktır. Onu bu sahada erbabı ihtisas tanıdığımız asker arkadaşlarımıza bırakacağım. Yalnız bütçenin tümü hakkında konuşmada da bir nebze temas ettiğim bu Milli Savunma Satın Alma Komisyonu vaziyetini fazla deşmeyeceğim. Çünkü bunun deşilecek tarafı yoktur. Milli Savunma Bakanından artık bu alım, satım komisyonlarında cereyan eden çok geniş dedikodulara bir son vermesini ve bilhassa mümkünse bizi bu kürsüden tatmin etmesini rica ederim”.

22 Şubat 1953 tarihli oturumda Kars CHP Milletvekili Sırrı Atalay, ordunun ihtiyaçları için açılan ihalelerdeki aksaklıklara değinerek, yapılan hatalardan dolayı Hazine'nin büyük zararlara uğratıldığının altını çizmektedir³⁰¹.

“Ordu mubayaa usulünün bazı noksan ve hazin tarafları vardır. Ordu birliklerinin ihtiyacı için lüzumlu madde ve eşyalar ihaleye konuyor, ihalesi yapılıyor. Üst mercie gittiği zaman bu fiyatı fahiş görülüyor tasdik edilmiyor. Fakat ikinci defa ihaleye çıkınca bu sefer fahiş görülen fiyatın da üstünde bir fiyatla mubayaa edilmek mecburiyeti hâsıl oluyor. Filvaki 2. kantinlerdeki yolsuzluklar geçen sene Ardahan'da ordu birliklerinin mubayaa edecekleri ota 9 kuruş fiyat tahmin ediliyor. Fakat üst makamlar bu fiyatı fahiş bulduğu için ikinci defa ihaleye çıkarılınca 11 kuruşa talip bulunamadı. Mubayaa edilecek şey bir ton değil, yüz binlerce ton Hazineyi ne kadar zarara soktuğu kolayca tespit edilebilir”.

CHP Rize Milletvekili Kemal Balta ise, aynı oturumda, düzgün bir inşaat planı olmadığından bu alan için tahsis edilen paraların gerektiği gibi kullanılmadığını ve büyük israflara sebep olduğunu söylemektedir³⁰².

“Hepimiz bu memleketin çocuğuyuz, biliyoruz, bugün inşaat ihtiyacımızı karşılayacak bir plan ve programımız yoktur. On milyon lira verilir, bunun bir kısmını birinci orduya, bir kısmını şuraya buraya tahsis ederiz. Onlar da bu paralarla rasgele çerden çöpten binalar yaparlar. 20–25 seneden beri sarf edilen 400 milyon liradan dört kuruşluk istifade edilmemiştir”.

5.4.2. Kantinlerdeki Yolsuzluklar

Bütçe görüşmelerinde yolsuzluklarla ilgili konuşmalara bakıldığında kantinlerle ilgili yolsuzlukların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. 24 Şubat 1958 tarihli oturumda CHP Meclis Grubu adına söz alan Elazığ Milletvekili Celal Dora, askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için açılmış ve kar amaçlı olmayan kantinlerin hızla bu amacından uzaklaşarak kar amaçlı hale gelmesiyle çeşitli huzursuzlukların meydana geldiğini ve bu durumun bir an evvel çözüme ulaştırılması gereği üzerinde durmaktadır³⁰³.

Partisi Genel Sekreterliğinde bulundu. Stenografi ve Pul Kılavuzu adlı yapıtları vardır. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt**, der. Kazım Öztürk (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 247–248.

³⁰⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 2, c. 13–2 (Şubat 1952): 689.

³⁰¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 3, c. 20 (Şubat 1953): 746.

³⁰² **age**, 758.

³⁰³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem XI, Toplantı 1, c. 2 (Şubat 1958): 523.

“Kıta ve müesseselerdeki kantinlerin teşekkülündeki maksat ve gaye kar gözetilmeksizin birlik ihtiyacını çarşı fiyatından daha ucuza temin etmektedir. Hal böyle iken öteden beri kısmen maksat ve gayesinden uzaklaşmış olan kantinlerde her çeşit maddenin karla satılması ve elde edilecek kazançtan yüzde yirmisinin yurtlara tahsis edilmek üzere vekâlet emrine verilmesini Milli Müdafaa Vekâleti de emrettikten sonra kantinlerin gayelerinden ne kadar uzaklaştırıldıkları meydana çıkmış bulunmaktadır. Esasen kıta kantinlerinin bugünkü halleriyle en iptidai bir köy bakkaliesinden daha kötü durumda bulunmakta ve birçok bakımdan da kıta için zararlı olmaktadır. Mesela kantini olan bir birliğe, gelir membaı var diye mefruşat, demirbaş, kırtasiye, müteferrika vesaire gibi devlet bütçesinden hiçbir tahsisat verilmemekte ve hatta küçük bir kantin karşılığında birlikten büyük inşaat bile istenmektedir. Kıta ve müesseselerde huzursuzluk yaratmaktan daha ileri gidemeyen bu iptidai teşekküllerin kökünden lağvıyla onun yerine modern ordulardaki örneklere göre ihtiyacı karşılayacak müesseseler kurulmalıdır”.

24 Şubat 1959 tarihli oturumda aynı konuda söz alan İçel Milletvekili Yakup Karabulut, kantinlerin o dönemdeki durumunu “birliklerin başına musallat olmuş çok ağır bir külfet” olarak değerlendirmektedir. Kantinler kar amaçlı olarak kullanılmaya başlanıldığından beri birlikler için gerekli tahsisatın verilmemesi buna karşılık kantinlerin kar hadlerinin arttırıldığını ve asıl amaçlarından uzaklaştığını söylemektedir³⁰⁴.

“Kantinlerin bugünkü manzarası, birliklerin başına musallat olmuş çok ağır bir külfet halindedir. Birlikler, kantinleri var diye bütçeden vekâlete tahsis edilen bir sürü haklardan da mahrum edilmektedirler. Kantini olan birliklerde istenmeyen hiçbir şey yoktur. Birliklerin barınması için her çeşit inşaat, kışlarının barınması için her çeşit inşaat, kışlarının imarı için her türlü tamirata, muhtaç oldukları defter, kâğıt, kalem, mürekkep hülasa iğnesinden ipliğine kadar saymakla bitiremeyeceğim her türlü ihtiyaç taleplerine karşı, kantininiz var onun kârıyla temin edin cevabıyla yüklenilmekte ve yüklendikçe de kâr hadleri arttırılarak maksadı teşekküllerinden uzaklaştırılmaktadır. Ayrıca bu kantinlerin idaresi için birliklerden ayrılan er, çavuş, astsubay ve subaylar da esas vazifelerinden uzaklaştırılmakta ve kantinler personel bakımından da birliklere yük olmaktadır”.

5.4.3. Resmî Araç Kullanımında Usulsüzlükler

Kantinlerdeki ve satın alma ile ilgili bir takım yolsuzlukların yanında bütçe görüşmelerinde en çok gündeme genel konulardan biri de devlet araçlarının usulün dışında kullanımıyla ilgilidir. 23 Şubat 1951 tarihli oturumda Milli Savunma Bakanı ve Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce, devletin arabalarının devlet memurlarının taşınma işlerinde kullanıldığını fakat bu suçu işleyen kişilerin, bu durumu takiple görevli kişilerin bizzat kendileri olduğu için herhangi bir dava açılmadığını ve bu duruma başka bir formül bulunmasının gerektiğini söylemektedir³⁰⁵.

“Ben bunun sebebini şöyle buldum: Murakabe ile mükellef olan amirler, memurlar bizzat müracaat edecekleri işin suç sahipleri oldukları için bu tatbikattan sarfi nazar ediyorlar. Yani Adalet Bakanlığının dosyalarında, zannetmem ki, devlet otomobiliyle eşya veya ailesini

³⁰⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 722.

³⁰⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 577.

nakletti diye bir tek dava bulunsun. Çünkü bizzat takip ile mükellef olanlar bu suçtu işlemektedirler. İnşallah bir yeni formül bulunsunuz da bizi muazzep eden bu deritten kurtuluruz devlet vasıtalarının ancak devlet hizmetlerinde kullanılması bizim şiarımız ve şuurumuz olması icap eder”.

Aynı oturumda söz alan Sivas Milletvekili Rifat Öçten,³⁰⁶ “Herhangi bir subayın kapısı önünde, ailesini sinemaya götürmek için jip ve şoförü olan er beklese, bu husus tenkit ve üzüme mevzu olur”diyerek kısmen de olsa resmi araçların subayların kendi özel işleri için kullanılmasını eleştirmektedir³⁰⁷.

“Arz etmek isterim ki, devlet; nakil vasıtaları üzerinde hassasiyetle durmaktadır. Bendeniz bu maruzatımla, ileri derecede askeri vasıtaları kumandanlar ve subaylar tarafından şahsi hizmetlerine tahsis ettiklerini iddia etmiyor, ancak bazı mahallerde biraz fazlaca, bazı mahallerde kısmen şahit olunan hadiselerin önüne geçilmesi lüzumuna alakalıların dikkat nazarını çekmek istiyorum. Motörlü bir kıtanın kumandanı olan herhangi bir subayın kapısı önünde, ailesi efradını sinemaya götürmek için jip ve onun şoförü olan er beklese, aynı hal eğlence ve mesire mahallerinde devam ederse, bu husus tenkid ve üzüme mevzu olur”.

Çorum Milletvekili Ahmet Başbüyük, 23 Şubat 1951 tarihli oturumda ordunun içindeki gösteriş merakından, kantinlerdeki problemlere, askeri vasıtaların usulü dışında kullanımından emir erlerinin asker eşleri tarafından ev işlerinde kullanılmasına kadar ordudaki çeşitli usulsüzlüklerin altını çizmektedir³⁰⁸.

“1) Orduda sakat bir usul ve gösteriş merakı vardır. Askerin giyim istihkakları şu veya bu şekilde tasarruf edilip teftişler için pırıl pırıl elbise, pek yeni ayakkabıları saklanırken askerlerin nalin, kırk yamalıklı elbiselerle dolaşmalarına meydan verilmemesini Bakandan rica ederim.

2) Esasen erlerin elbise, çamaşır, kundura gibi istihkaklarının miadında verilmeyerek tasarrufa gidilmesi birçok suiistimallere sebep olmaktadır.

3) Askerlik şubelerinin erat sevk işleriyle onların kumanyalarında bazı suiistimaller yapıldıklarını misalleriyle bilmekteyiz. Buna da son verilmesi lazımdır.

4)) Kantin derterini kaldırmak zamanı gelmiştir. Buraların bazı kimselerin geçim membaını teşkil ettiğini biliyoruz. Bakanın bunun üzerinde de ehemmiyetle durmasını isteriz.

5) Askeri nakil vasıtalarının ne suretle suiistimal edildiğini her gün gözlerimizle görmekteyiz. Kürklü hanımefendilerin millet parasıyla lüks arabalarda dolaşmalarına asla razı değiliz. Huylarından vazgeçmezlerse bizleri otomobillerini durdurarak aşağıya indirmeye mecbur edeceklerini de onlara ihtar ederim.

6) Çamaşır, bulaşık yıkayan, yatak odalarını silip süpüren emir erlerinin ev işlerine sokulmamasının teminini Bakandan beklerim”.

---

³⁰⁶ Rifat Öçten (1875–1970) 1940’da Ankara Hukuk Fakültesinden mezun oldu. IX. ve X.dönem DP milletvekilliği yapan Öçten emir ve seyir erleri hakkındaki tasarımı görüşen geçici komisyonda görev aldı. Hava Kuvvetlerindeki hakım tayinleri hakkında sözlü sorusu ve Genel Kurulda 6 değişik konuda konuşması vardır. Yasama görevi X. dönemle sona erdi. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950–1954, VII. Cilt** (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998), 1027- 1028.

³⁰⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 548.

³⁰⁸ **age**, 546.

24 Şubat 1952 tarihli oturumda söz alan Çorum Milletvekili Ahmet Başbüyük, Genelkurmay Başkanının otomobil ve emir eri suiistimaline son verilmesi ile ilgili beyanatına rağmen, bu durumun önüne geçilemediğini ve bu tür hadiselerin devam ettiğini belirtmektedir³⁰⁹.

“Arkadaşlar, bu mevzuda çok şeyler söyledik, dilimizde tüy bitti. Geçenlerde bakan Milli Savunma Komisyonunda bir tamim okudular. Bu tamimde, Genelkurmay Başkanı, Millet Meclisi'nin gösterdiği hassasiyetten bahsile otomobil ve emir eri suiistimaline son veriniz, diyordu. Fakat arkadaşlar bunun önü bir türlü alınamıyor. Nitekim o tarihten sonra birçok hadiseler tespit ederek sayın bakana ihbar şeklinde bildirdim. Mesela 115 numaralı arabayı bizzat kendim gördüm. Genelkurmayda bulunan yüksek rütbeli bir subayın karısı Pakize Pak ismindeki bir hanımı sinemaya götüren araba... Müsaade buyurun, maksadımı söyleyeceğim. Beni susturamazsınız”.

Aynı oturumda söz alan Elazığ Milletvekili M. Şefki Yazman ise Ahmet Baybüyük'ün eleştirilerine cevaben “Bir motörlü birliğin komutanının kışladan evine kadar vasıta ile gitmesinin ayıp sayılamayacağını, hatta vazifesinin icabı” olduğunu söylemektedir³¹⁰.

“Arkadaşlar, millet fakir, parası yoktur diye nasıl ordu yapmaktan çekinmiyorsak; verdiğimiz para içinde modern ordunun icaplarını yerine getirmeye mecburuz. Aksi takdirde bir taraftan efendim, sen şunu yapma demenin garip tecellileri vardır. Arz edeyim. Motörlü birliğin komutanı sabahtan akşama kadar çalışmış arazi üzerinde canı çıkmıştır, yorulmuştur, yıpranmıştır. Şimdi bunun kışladan evine kadar motörlü vasıta ile gitmesi ayıp sayılmaz arkadaşlar (Alkışlar) Hatta vazifesinin icabıdır arkadaşlar”.

Bu oturumda söz alan Milli Savunma Bakanı ve Bursa Milletvekili Hulusi Köymen ise bir ihbarı değerlendirerek gerekli araştırmayı yaptırdıklarını ancak plakası verilen aracın bulunmadığını öğrendiklerini söylemektedir³¹¹.

“Arkadaşlar, numarasını bildirmek suretiyle bize bir ihbar yapılmıştır, - Filan yerde bir otomobilin içinde bayan olduğu halde durduğunu gördük- denmiştir. Zaten bu ihbarların mütemadiyen yapılmakta olduğunu demin işaret etmiştim. Derhal alakadar makama bildirdim. Böyle numaralı hiçbir otomobilimiz yoktur dediler”.

25 Şubat 1957 tarihli oturumda HP Meclis Grubu adına konuşan Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş, DP muhalefet yıllarında Beyaz tren ve Savarona yatının kullanımını eleştirirken otomobil saltanatının bu dönemde daha da arttığını ve gerekli tasarruf tedbirlerinin alınmadığının altını çizmektedir³¹².

³⁰⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 2, c.13–2 (Şubat 1952): 711.

³¹⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 2, c. 13–2 (Şubat 1952): 712.

³¹¹ age, 698.

³¹² TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 750.

“Muhterem arkadaşlar, 1951’de tasarruf zihniyeti, Meclis Riyaset Divanının otomobillerinden birinin kaldırılmasıyla tecelli etmişti. Şimdi otomobil saltanatı, buiklar, kadillaklar aldı yürüdü. Muhterem arkadaşlar, Demokrat Partinin muhalefet yıllarında Beyaz tren ve Savarona yatının ortaya atılması, memleketin olan imkânlarının israf edilmemesi zihniyetini gösteriyordu. Bugün daha ziyade tasarrufla hareket etmek mecburiyeti yok mudur? (Soldan gürültüler) Hiç sinirlenmeyin, buraya gelir cevap verirsiniz. Şimdi ikinci bir mesele; dikkatinize arz ediyorum; imar işlerinde askeri vasıtaların kullanılmasını tenkit ettik”.

Fethi Çelikbaş’ın sözlerine karşılık Başbakan ve İstanbul Milletvekili Adnan Menderes, Savarona’nın Atatürk için satın alındığını ve bunun mesele olmadığını fakat altı bin tonluk Savarona ile Cumhurbaşkanlığı için alınan 70 tonluk Umur yatının mukayese bile edilemeyeceğini ve Türk milletinin şerefi için bu olayın konu edilmemesi gerektiğini belirtmektedir³¹³.

“Atatürk için satın alındı. Helal olsun. Bin Savarona helal olsun. Mesele o değildir. Mesele bir demagojinin ortaya konmasıdır. Bir tarafta altı bin tonluk Savarona yatı, öbür tarafta 70 tonluk Umur yatı. Savaronaya, beş tane Umur yatı filika diye çekilebilir.

Muhterem arkadaşlar, Cumhurreisinin rükübuna mahsus bir Acar motoru vardır. Yat filan değil. Acar motoru vazife dışındadır. Çalışamayacak kadar yıpranmış ve müddetini ikmal etmiştir. Umur motoru aynı zamanda Acar motorunun hizmetini de görecektir. Kaldı ki, Amerikan Sefaretinin dahi umur motorundan daha büyük motorları vardır. Beyefendiler, Devlet Reisine tahsis edilmiş 70 tonluk bir motoru altı bin tonluk bir yatla mukayese etmek adalete sığar mı? Bu devletin, bu milletin şerefi vardır, beyefendiler”.

Aynı konuda söz alan Milli Müdafaa Vekâleti Vekili Şemi Ergin Umur motorunun maliyeti ve kullanımıyla ilgili detaylı bilgi vermektedir³¹⁴.

“Gelelim, ikinci mesele olarak ileri sürülen Umur motoruna. Başvekilim bu mevzuu geniş şekilde izah etti. Umur motoru Türkiye tezgâhlarında yapılmıştır, maliyet bedeli 750 bin liradır. Yapılış tarzı, bir takip motoru şeklindedir. Bilhassa torpido işlerinde kullanılan bir tip gemidir. Beheri 80–100 bin lira olan torpidoların sulh zamanında kaybına sebebiyet vermemek için bu torpidoların peşinden süratli vasıtalar gönderilmek suretiyle bunlar yedeğe alınmakta ve geri getirilerek kendilerinden tekrar istifade edilme imkanı sağlanmaktadır. Bu motor yapılırken, planında, lüzumunda Devlet Reisinin ve misafir devlet reislerinin de istifadelerine arz edilmesi için tadilat yapılmış bulunmaktadır. Bugüne kadar hiçbir hususi hizmette bulunmamıştır. Deniz kuvvetlerimizin emrindedir”.

24 Şubat 1958 tarihli oturumda söz alan Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı ise elindeki fotoğrafları milletvekillerine doğru tutarak “GMC marka askeri kamyonların Çorum Valisi tarafından İskilip DP teşkilatı emrine verildiğini ve seçimlerde DP için kullanıldıklarını” söylememiştir³¹⁵.

³¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 751.

³¹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem X, Toplantı 3, c. 17 (Şubat 1957): 756.

³¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 1, c. 2 (Şubat 1958): 530.

“Şimdi bunu sizlere; arz etmek için huzurunuzda bulunuyorum. Fotoğrafta Demokrat Parti mensupları ellerinde parti bayraklarıyla askeri GMC’lere binmiş olarak görülmektedir; fotoğrafın arkasına parti teşkilatımızın verdiği izahatta bunların hangi birliklerden alındığı ve üzerinde kimlerin bulunduğu kaydedilmiş bulunmaktadır. Fotoğrafların arkasında bulunan izahatı aynen arz ediyorum:

27 Ekim 1957 milletvekilleri seçiminde Demokrat Partinin, Ankara Askeri Uçaksavar kıtasından Çorum Valisi Cevad Çapanoğlu emrinde çalıştırılmak üzere tahsis ettiği GMC kamyonlarından iki adedini Cevat Çapanoğlu İskilip Demokrat Parti teşkilatı emrine vermiştir.

İşte vasıtanın fotoğrafı. Üzerinde Demokrat Parti bayrağı dalgalanıyor. Eğer üzerinde Türk bayrağı bulunsaydı ses çıkarmayacaktım. Vasıtanın plaka numarası 521 606. Vasıtaya bindirilen Demokrat Parti müşahitlerinin isimleri dahi fotoğrafın arkasındaki izahatta mevcuttur. Hangi sandık başına gittikleri yazılıdır. Eğer GMC’ler üzerinde Türk bayrağı bulunsaydı sesimi çıkarmazdım. Ama DP bayrağı dalgalanıyor. Eğer vaktinizi almazsam binenlerin isimlerinden birkaçını okuyayım”.

24 Şubat 1959 tarihli oturumda CHP Grubu Adına konuşan Niğde Milletvekili Asım Eren de askeri vasıtaların ancak felaket anlarında amme hizmetlerinde kullanılabileceğini fakat bu araçların seçim zamanı ve imar işlerinde kullanıldığını ve bu suiistimalin önüne geçilmesini istemektedir³¹⁶.

“Muhterem arkadaşlar, askeri vasıtaların amme hizmetlerinde kullanılması felaket anlarında caizdir. Bu hususta hiçbir mülahazaya yer verilemez. Fakat gerek imar işlerinde ve gerekse seçim zamanında askeri vasıtaların kullanıldığı birer vakadır. Seçim zamanında Siirt’te bir şeyhi bir topçu uçağının bir yerden diğer bir yere propaganda için taşınması yine 1957 mebus seçimlerinde bazı askeri vasıtaların tebdili kıyafetle istihdam edildiğine dair vaki olan ihbarlar... Bunların gittikçe suiistimal edildiğini göstermekte ve Bütçe Encümeninde Sayın Vekilin ferah verici teminatına rağmen bu işin henüz ancak yarı yolda bulunduğunu anlatmaktadır. Bu sebeple bu işi doğrudan doğruya kanuni yetkisine dayanarak ele almalarını ve bunlara mani olmalarını, hakikaten kanuncu ve dürüst tutumuna inandığımız Sayın Milli Müdafaa Vekilimizden temenni ederiz”.

Aynı oturumda, bu konuda söz alan Elazığ CHP Milletvekili Celal Dora askeri araçların şehirlerdeki imar faaliyetlerinde kullanılmasının “ordunun motorize vasfını zedelediğini” belirterek ve bu konuda tedbir alınmasını istemektedir³¹⁷.

“Muhterem arkadaşlar, ordunun harp malzemesi meyanında bulunan ve Amerikan yardımından verilen motorlu nakil vasıtalarıyla istihkâm sınıfının bilumum motorlu teknik vasıflarının şehirlerdeki imar faaliyetlerine katılarak yıkma ve moloz taşıma işlerinde kullanılmaya devam edildiğini ve vasıtaların birçoklarının hurda bir hale geldiğini gözlerimizle görmekteyiz.

Bu yüzden ordunun motorize olmak vasfı zedelenmekte ve hareket kabiliyeti çok ehemmiyetli bir surette sarsılmaktadır. Bugün ekserisi motorlaştırılmış olan ordu birliklerinin topunu çeken, her çeşit harp silahı ve vasıtalarını yüklenerek götüren ve hatta personelini dahi taşımak mecburiyetinde olan ordu nakil vasıtalarıyla her çeşit teknik vasıtaları her an bu vazifelerini yapabilecek bir kudret ve bakımda tutuldukları takdirde

³¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 2, c. 7 (Şubat 1959): 702.

³¹⁷ *age*, 723.

birlikler kendilerine verilecek bir muharebe vazifesini yapabilirler. Aksi takdirde vasıtası maksat dışı geceli gündüzlü çalıştırılmış hırpalanmış bir birlik nihayet meflûç bir hale gelir ve garnizonundan bir adım dahi öteye gidemez bir duruma düşer”.

5.4.4. Personel İstihdamı İle İlgili Usulsüzlükler

23 Şubat 1951'deki oturumda söz alan Ordu Milletvekili Feyzi Boztepe, şûra üyelerinin yılda iki kez toplanmalarına rağmen tüm sene tam maaş aldıklarını belirterek “müspet bir iş yapmak imkânına malik bulunmayan ve bugüne kadar da yapamayan Askeri Şura'nın kaldırılmasını” istemektedir³¹⁸.

“Görülüyor ki şura üyelerinden altısının vazifesi munhasıran şura üyeliğidir ve bunlar general rütbesinde kimselerdir. Senede iki defa ve mecmuu bir veya iki aylık bir çalışma için bütün bir sene ve tam maaş almaktadırlar. Diğer şura üyeleri vazifedar kimseler olduğuna göre Yüksek Askeri Şuranın adeta bu altı zata iş bulmak maksadı ile kurulduğu zehabını uyandırmaktadır.

Bünyesi itibariyle sırf istişari mahiyette olduğu için müsbet bir iş yapmak imkânına malik bulunmayan ve bugüne kadar da yapamayan Askeri Şurayı kaldırmak icap eder. Bu suretle altı Orgenerale maaş, tayin bedeli, elbise, ayakkabı gibi istihkakları ve hizmet erleri tasarruf edilecektir. Şuranın kaldırılması ile hizmetin aksaması da mevzubahis olamaz. Zira işi hazırlayanlar esasen yetkili ve vazifeli dairelerdir. Şuranın altı üyeden gayri diğer üyeleri her zaman bu işler hakkında mütalaa verecek durumdadırlar”.

DP Afyonkarahisar Milletvekili Ali İhsan Sabis, ordu personelinin istihdamı ile ilgili usulsüzlüklerin üstünde durarak hava teşkilatındaki personelin durumunun gözden geçirilmesini istemektedir³¹⁹.

“Birçok hava generali görülüyor hava kuvvetlerinde generaller değil ancak kahraman pilotlar ve vasıtalar havadaki faaliyetlerde ve muharebelerde iş görürler. Bunun için fazla görülen hava generallerini başka hizmetlere ayırıp hava teşkilatını süratle tasfiye lazımdır... Uçmayanlara da bu uçuş parası veriliyormuş diye yine şikâyetler var. Uçuş saati yerine ayda maktudan para vermek doğru değildir.

1) Uçmadıkları halde uçuş parası alanlar kimlerdir.

2) Büyük rütbelilere neden uçuş parası veriliyor. Bu kadar çok hava generaline ne lüzum vardır? Gazeteler İstanbul deniz sevkıyatında büyük bir suiistimalden bahsettiler. Bu mesele hakkında bakanın izahat vermesini istiyorum. Kabahatleri görülenlerin de derakap tecziyelerini talep ediyorum”.

24 Şubat 1958 tarihli oturumda CHP adına konuşan Elazığ Milletvekili Celal Dora da orduda birçok generalin emekliye sevk edilmeyerek pasif görevde tutulduklarını ve bu durumun büyük bir israf olduğunu söylemektedir³²⁰.

“Hangi sebeplerle olduğu anlaşılmayan ve miktarları çok kabarık olan muhtelif sınıf albayları dahil birçok generaller ordunun faal bünyesinden uzaklaştırılarak bu kurallara tayin edilmiş ve vazifesiz ve tamamen pasif bir duruma terk edilmiş bulunmaktadır. Bu

³¹⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Toplantı 1, c. 5 (Şubat 1951): 553.

³¹⁹ age, 540.

³²⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem XI, Toplantı 1, c. 2 (Şubat 1958): 524.

vaziyette beş altı seneden beri bekletilen albay ve generallerin miktarı oldukça kabarıktır. Bu zevat ahvali sıhhiyelerinin bozukluğundan veya ilmi kifayetsizliklerinden yahut vekâletçe görülen lüzum üzerine kaydıyla emeklilik muamelesine tabi tutulmadıklarına göre her birisi vücutlarından, ilimlerinden ve mesleki ihtisaslarından istifade edilecek kimseler oldukları kendiliğinden anlaşılmaktadır. Yine her birisi uzun yılların yetiştirdiği birer kıymet olan, ilim ihtisas ve tecrübelerinden tam faydalanacak bir çağa ve seviyeye gelmiş bulunan bu zevatın hiçbir vazife verilmeden tamamen pasif bir hale terk edilmeleri kuvvet israfından başka bir mana taşımamaktadır”.

Sonuç olarak, DP dönemine bakıldığında gerek TBMM’de gerekse TSK’de bir takım usulsüzlüklerin ya da yolsuzlukların gündeme geldiği gözlenmektedir. Buna rağmen, günümüzde konuşulan yolsuzluk konularıyla kıyaslandığında bunların çok daha küçük çapta ve sınırlı olduğu söylenebilir.

6. SONUÇ

DP döneminde MSB bütçe görüşmelerinde yapılan konuşma ve tartışmaların çözümlenmesi, Türkiye’de parlamentonun ulusal güvenlik politikaları üzerindeki etkisini en azından bir boyutuyla ortaya koymak olanağı yaratmaktadır. Bu etkinin bütün boyutlarıyla anlaşılması için başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere başka bakanlıkların bütçelerine ilişkin tartışmalara da bakılması gerektiği kuşkusuzdur. Ayrıca, aynı türden çalışmaların önceki ve izleyen dönemler için de yapılması gerekmektedir. Bunlara ek olarak, bu türden çalışmaların bulgularının karşılaştırmalı yöntemle başka ülkelerin deneyimleri ışığında gözden geçirilmesi de çok yararlı olacaktır.

Türkiye’de MSB bütçelerinin TBMM tarafından onaylanması sürecinde parlamenter denetimin yetersiz kaldığına ilişkin savlar genel kabul görmektedir. Bu kabul, hükümetlerin savunma harcamaları üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı tezinin kanıtlarından birisini oluşturmaktadır. Oysa, genel kanının aksine, DP dönemi MSB bütçe görüşmelerine bakıldığında ilk dikkati çeken olgu, bütçe görüşmelerinin kapsamlı bir biçimde yürütülmesi ve yoğun tartışmalara sahne olmasıdır. Başka bir deyişle belirtmek gerekirse, MSB bütçesine ilişkin görüşmeler usulen yapılmamış, dönemin ulusal güvenlik konuları ayrıntılı olarak gündeme getirilerek tartışmaya açılmıştır. Tartışmalar, MSB’nin yetki ve görev alanına giren konuların gösterdiği çeşitlilikle uyumludur. Kore Savaşına katılım ve NATO’ya giriş gibi küresel ölçekli gelişmelerin ülke savunması üzerindeki etkileri, ABD’nin bölgesel politikaları gibi konuların yanı sıra TSK’nin personel, atama, terfi, yaş, ibade, eratin sağlık sorunları gibi konular meclis gündemine taşınabilmiştir. Özellikle çeşitli yolsuzluk iddiaları ilgili dönem boyunca tartışılabilmiştir. Yolsuzluklar konusundaki görüş ve savların hem DP hem de çeşitli muhalefet partilerinden gelmekte olduğu görülmektedir. Bu durum, yasama organının, savunma harcamaları üzerindeki denetiminin ne ölçüde etkili olabildiği sorusuna başka düzeylerde yanıt aranması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, yukarıda

belirtildiği gibi, bu çalışmanın cevap aradığı soruların başka dönemler için de sorulması ve sorulara yanıt aranması gerekmektedir.

Bu saptamalardan sonra bir soru ileri sürülebilir: DP dönemi MSB bütçe görüşmelerinde yapılan konuşma ve tartışmaların canlılığı hangi nedenlere bağlanabilir? Birincisi, çok partili siyasal yaşamın getirdiği özgürlükler ortamının tartışmalara kattığı canlılık üzerinde durulabilir.

İkincisi, eski bir asker olarak İsmet İnönü'nün tek parti yönetimi boyunca savunma ve dış politika konularında kararlara egemen olması, çok partili dönemle birlikte bu konularda yapılacak tartışmaların özel bir siyasal öneme sahip olmasına neden olmuştur. Eski dönemin uygulamalarına yönelik eleştiriler ister istemez bir devr-i sabık muhasebesine dönüştürülmüştür. Dolayısıyla İnönü-Menderes tartışmalarının önemli ölçüde ulusal güvenlik konuları üzerinden yapıldığı görülmüştür. Özellikle Ali İhsan Sabis gibi eski asker olan ve İnönü'ye karşı kişisel husumet besleyen DP milletvekilleri MSB bütçe tartışmalarını bir hesaplaşma havasına sokmaktan çekinmemişlerdir.

Üçüncü olarak, DP'nin bir kurum olarak ordu ile sancılı ilişkisini on yıl boyunca sürdürmesi MSB bütçe görüşmelerinin kapsamlı bir biçimde yürütülmesini de beraberinde getirmiştir. Özellikle ilk DP Hükümetinin görev süresince MSB'yi yeniden biçimlendirme çabaları bakanlığın bütçe görüşmelerinin daha gerilimli bir biçimde sürdürülmesini beraberinde getirmiştir.

KAYNAKÇA

TBMM Zabıt Cerideleri (1951-1960) –IX. Dönem 1951-1954, c. 5, Cilt. 13, c. 20, X. Dönem, 1954-1957, c. 28, c. 10, c.17, 1957-1960 XI. Dönem, c. 2, c.7, c. 12, Ankara: TBMM Yayınları.

KİTAPLAR

Akgüner, Tayfun. **1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1983.

Altuğ, Kurtul. **Kuvayı Milliye'den Anadolu İhtilali'ne Cumhuriyet'ten 27 Mayıs'a Demokrasi Serüveni: Bir Numaralı Tanık.** İstanbul: Doğan Kitap, 2006.

Akyaz, Doğan. **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi: Hiyerarşi Dış Örgütlenmelerden Emir Komuta Zincirine.** İstanbul: İletişim, 2002.

Bağcı,Hüseyin. **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası.** Ankara: İmge Yayınları, 1990.

Buzan, Barry. **People States and Fear.** Cornwall: L. Rienner Yayınları, 1991.

Cizre, Ümit. **Ordu Siyaset İlişkisi.** Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991.

_____. **AP Ordu İlişkileri: Bir İkilemin Anatomisi.** İstanbul: İletişim, 1993.

Demir, Ali Faik. **Türk Dış Politikasında Liderler.** İstanbul: Bağlam, 2007.

Erdemir, Sabahat. **Muhalefette İsmet İnönü.** İstanbul: Sıralar Matbaası, c. 1, 1956.

_____. **Muhalefette İsmet İnönü.** İstanbul: Sıralar Matbaası, c.2, 1956.

Erkin, Feridun Cemal. **Dışişlerinde 34 Yıl: Washington Büyükelçisi.** c. 2, Kısım I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986.

Eroğul, Cem. **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi.** 3.bs, Ankara: İmge Yayınevi, 1988.

Güngör, Süleyman. **Muhalefette CHP.** Ankara: Alternatif Yayınları, 2004.

İba, Şaban. **Milli Güvenlik Devleti: Dünyada ve Türkiye'de Belgeleriyle Milli Güvenlik İdeolojisi ve Kurumlaşma.** İstanbul: Çiviyazıları Yayınları, 1999.

Karpat,Kemal. **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller.** İstanbul: Afa Yayıncılık, 1996.

Kongar, Emre. **Tarihimize Yüzleşmek.** 54. bs. İstanbul: Remzi Yayınevi,2006.

Mütercimler, Erol- Öke, Mim Kemal. **Düşler ve Entrikalar, Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası.** İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

Oran, Baskın. **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, C. I: 1919-1980.** 11.bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Özdağ, Ümit. **Ordu-Siyaset İlişkileri.** Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991.

Özdemir, Hikmet. **Ordunun Olağandışı Rolü,** İstanbul: İz Yayınları, 1994.

_____. **Rejim ve Asker.** 12.bs. İstanbul: İz Yayınları, 1993.

Öztürk, Kazım. der. **Türk Parlamento Tarihi TBMM –IX. Dönem 1950-1954, IV ve VII. Cilt,** Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998.

_____. **Türk Parlamento Tarihi TBMM –X. Dönem 1954-1957, VIII. Cilt,** Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998.

Özdağ, Ümit. **Ordu-Siyaset İlişkisi: Atatürk ve İnönü Dönemleri,** Ankara: Gündoğan Yayınları, 1991.

Sander,Oral. **Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e.** 12.bs. Ankara: İmge Yayınevi, 2003.

_____. **Siyasi Tarih: 1918-1994.** 13. bs. Ankara: İmge Yayınevi, 2005.

Soysal, Mümtaz. **Dış Politika ve Parlamento.** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, 1964.

Üskül, Zafer. **Siyaset ve Asker.** Ankara: İmge, 1990.

Yeşil, Ahmet. **Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş.** Ankara: Kültür Eserleri, 1988.

Yılmaz, Sait. **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat.** İstanbul: Alfa, 2006.

MAKALELER

Bilgin,Pınar.“Türkiye-AB İlişkilerinde Güvenlik Kültürünün Rolü”. **Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye.** der. Cem Karadereli, Ankara: Ayraç, 2003: 192-220.

Cizre, Ümit “Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri”. **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu.** der. Ahmet İnsel ve Ali Bayramoğlu,İstanbul: Birikim, 2004: 135- 161.

May, R. Ernest. "The Theory and Politics in Stratgey". **American Cold War Strategy**. der. Ernest R. May, Newyork: Bedford Books of St. Martin's Press, 1993: 41-76.

Klare, Michael T. " East-West versus North-South: Dominant and Subordinate Themes in U.S. Military Strategy since 1945". **Militarization of the Western World**. der. John, R.Gillis, London: Rutgers University Press, 1989: 141-160 .

Geyer, Michael. "Militarization of Europe: 1914–1918", **Militarization of the Western World**. der. John, R.Gillis, London: Rutgers University Press, 1989: 65–102.

Özcan, Gencer. "Güvenikleştirme Sorunsalı". **İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine yazılar: Prof. Dr. Kemali Saybaşılı'ya Armağan**. ed. Burak Ülman, İsmet Akça. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2005: 355-378.

Özsoy, Muzaffer. " Dünü ve Bugünü ile Türk Savunma Stratejisi". **Türkiye'nin Savunması**. ed. Muzafeer Özsoy. Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1987: 41-82.

Sarıbrahimoğlu, Lale. "Türk Silahlı Kuvvetleri". **Almanak Türkiye 2005: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, ed. Ümit Cizre. İstanbul: TESEV, Mayıs 2006: 52-82.

Uzgel, İlhan. "Ordu Dış Politikanın Neresinde". **Bir Zümre, Bir Parti, Türkiye'de Ordu**. der. Ahmet İnel, Ali Bayramoğlu. İstanbul: Birikim, 2004: 314- 334.

Waever, Ole. " İnsecurity, Security an Asecurity in the West European Non-war Community". der. Emanuel Adler, Michael Barnett, **Security Communities**, Australia: Cambridge Pres, 1998: 81-108.

Yıldız, Ahmet. "Tarihsel Arka Plan: Türkiye Büyük Millet Meclisi". der. Ümit Cizre, **Almanak Türkiye 2005, Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, İstanbul: TESEV, Mayıs 2006: 14-21.

Dergi ve Gazeteler

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. **İletişim Yayınları 8. Cilt**.

Başbakan Adnan Menderes'in 13 Mayıs 1951 tarihli Isparta Nutkundan. 1. **Zafer Gazetesi**. 14 Mayıs 1951.

Erim, Nihat. "Hadisenin Ehemmiyeti". **Ulus Gazetesi**. 20 Şubat 1952, aktaran Ayın Tarihi, Şubat 1952, No:219, s.241.

Necmettin Sadak. "Atlantik Paktına Girenken". **Akşam Gazetesi**. 1 Şubat 1952. aktaran Ayın Tarihi, Şubat 1952, No:219, 237.

Ayın Tarihi, Mayıs 1952, No: 222, 128.

Fenik,Mümtaz Faik. “Dış Politikayı İç Politikaya Alet Etmemeli”. **Zafer**. 28 Kasım 1951. aktaran Ayın Tarihi, Kasım 1951, No: 216, 77-78.

Erim, Nihat. “Hadisenin Ehemmiyeti”. **Ulus Gazetesi**. 20 Şubat 1952, aktaran Ayın Tarihi, Şubat 1952, No:219, 241.

Sadak, Necmettin. “Atlantik Paktına Girerken”. **Akşam Gazetesi**. 1 Şubat 1952. aktaran Ayın Tarihi, Şubat 1952, No:219, 237.

Ayın Tarihi, Mayıs 1952, No: 222, s.128.

Resmi Gazete, 3 Haziran 1949, Sayı: 7223.

“Kasım Gülek’in 8 Nisan 1951 tarihli CHP Ankara İl İdare Toplantısındaki Demecinden”. **Ulus Gazetesi**. 9 Nisan 1951.

“Hüseyin Cahit Yalçın’ın Makalesi”. **Ulus Gazetesi**. 2 Nisan 1951.

“CHP milletvekili Faik Ahmet Barutçu’nun Demeci”. **Ulus Gazetesi**. 3 Nisan 1951.

“Adnan Menderes’in 28 Nisan 1951deki Aydın İl Kongresindeki Nutkundan”. **Ulus Gazetesi**. 29 Nisan 1951.

Cumhuriyet Gazetesi. 29 Temmuz 1953.

İnternet Siteleri

http://www.kenthaber.com/Arsiv/Hayirseverler/Nigde/Hayirsever_1133.aspx
[29.06.2007]

AyınTarihi1950Ocak<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyınTarihi/1950/mayis1950.htm> [20.05.2007].

<http://www.mysiyaset.com/UST/TBMM/HUKUMET/22.asp> [30.04.2007].

Anthony Giddens, Sosyoloji Sözlüğü,379, <http://www.köprüdergisi.com/index> [22.05.2007].

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kore_Savaşı [26. 02. 07].

“6 Aralık 2006 CHP’li Mustafa Özyürek’in konuşması” <http://www.haberler.com/arama>. [14 Şubat 2007].

EK

Yüksek Müdafaa Meclisi teşkili hakkındaki Milli Müdafaa Vekiliğinin teklifi ve diğer vekaletlerin mütaleaları İcra Vekilleri Heyetinin 24\4\933 tarihli toplantısında okunarak bu meclisin vazifeleri aşağıda yazılı maddelerde tespit edilmiştir.

1. Luzumu halinde aşağıda yazılı işlerle meşgul olmak üzere Büyük Erkanı Harbiye Reisliğinin de iştiraki ile Başvekilin riyasetinde İcra Vekilleri Heyeti (Yüksek Müdafaa Meclisi) adı altında toplanır.
2. Bu meclise Reiscumhur Hazretleri de diledikleri zaman bizzat reislik ederler.
3. Yüksek Müdafaa Meclisi milli seferberlik bakımından vekilliklere ayrılacak vazifeleri tespit eder ve lazım gelen esasları kararlaştırır.
4. Meclis bu işleri tespit için senenin muayen zamanlarında bir biri ardı sıra toplantılar yapar.
5. Lüzum görürse alalade zamanlarda da toplanabilir.
6. Meclisin kararlarının tebliği ve evrak dosyalarının muhafazası için Milli Müdafaa Vekilliğince umumi bir katip idaresinde tefrik edilecek memurlardan mürekkep bir büro teşkil edilir.
7. Bu büro milli seferberliğe ait işleri evvelden hazırlar, dairelerden sorulacak sualleri sorar, mütaalalarını alır ve ona göre Yüksek Müdafaa Meclisine arz eder ve meclisten çıkacak kararların icabını icra eder.
8. Yüksek Müdafaa Meclisinin kararları ve bu Meclise müteallik sorulacak suallere verilecek cevaplar suratle yerine getirilir.

ÖZGEÇMİŞ

ADI : REYHAN
SOYADI : BAYSAL
MEDENİ HALİ : EVLİ
UYRUĞU : T.C
DOĞUM TARİHİ : 02. 04. 1970
DOĞUM YERİ : İSTANBUL

İŞ DENEYİMİ

Edirne Lala Paşa Lisesi İngilizce Öğretmeni	1994–1995
Fatın Rüştü Anadolu Lisesi	1995–1998
Yıldız Teknik Üniversitesi YDYO İng. Okutmanı	1998–1999
Marmara Üniversitesi YDYO İng. Okutmanı	1999- ?

EĞİTİM DURUMU

Fatih Kız Lisesi	1984–1987
Marmara Üniversitesi YDYO İng. Öğretmenliği	1989–1993

ADRES

Nazif Bey Sok. Hasan Paşa Mah. Gül Apt. 31-1 Kadıköy- İst.
Tel: 0216 449 26 08

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**(1950–1960) TÜRKİYE’DE DEMOKRAT PARTİ
DÖNEMİ GÜVENLİK POLİTİKALARI**

**REYHAN BAYSAL
04716013**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. GENCER ÖZCAN**

**İSTANBUL
2007**

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(1950–1960) TÜRKİYE’DE DEMOKRAT PARTİ
DÖNEMİ GÜVENLİK POLİTİKALARI

REYHAN BAYSAL
04716013

Tezin enstitüye verildiği tarih:
Tezin savunulduğu tarih:

Tez oybirliği /oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan	Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı:			
Jüri Üyeleri:			

İSTANBUL
TEMMUZ 2007

